

«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ

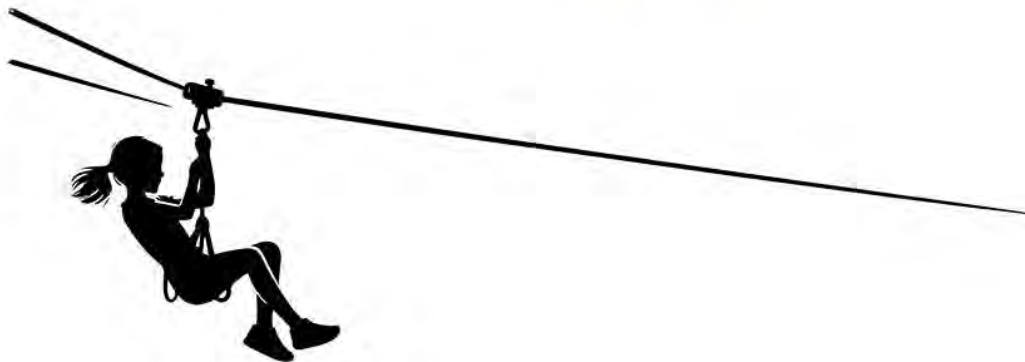
ՀՀ ՏԱՎՈՒՇԻ ՄԱՐԶԻ ԴԻԼԻՉԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ԹԵՂՈՒՏԻ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ
ՃՈՊԱՆԻ/ԶԻՓԼԱՅՆ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ
ՇՄԱԳ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

լրամշակված

«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ տնօրեն

Սևակ Թամրազյան

Բովանդակություն

Էջ

1. Ընդհանուր տեղեկատվություն	3
2. Օգտագործվող հապավումները.....	4
3. Հավելվածներ.....	4
4. Գնահատման հաշվետվության կազմման իրավական հիմքերը.....	5
5. Նախատեսվող գործունեության ՇՄԱԳ փորձաքննական գործընթացների վերաբերյալ	8
6. Նախաձեռնողի անվանումը, գործունեության գտնվելու վայրը, իրականացման նպատակը.	9
7. Գնահատման հաշվետվության մշակման հիմքերը.....	10
8. Նախագծային փաստաթղթով նախատեսվող գործունեության տարածքի, այդ թվում՝ շրջակա միջավայրի, բնական պայմանների, ռեսուրսների բնութագիրը.....	10
8.1 Ենթակա տարածք.....	10
8.2 Շրջակա միջավայրի և «Դիլիջան» ազգային պարկի և համառոտ նկարագիրը.....	13
9. Նախատեսվող գործունեության բնութագիր, տեխնիկական և տեխնոլոգիական լուծումները, օգտագործվող բնական ռեսուրսներ և նյութեր, (շինարարության շահագործման , փակման փուլեր).....	40
9.1 Շահագործման փուլ.....	41
9.2 Շինարարության փուլ.....	41
10. Օգտագործվող բնառեսուրսներ և նյութեր.....	42
10.1 Ջուր.....	42
10.2 Նյութեր.....	43
11. Շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցությունները, ռիսկերը.....	43
(շինարարության և շահագործման փուլ).....	43
11.1 Օդային ավազան	44
11.2 Հողային ռեսուրսներ	45
11.3 Ջրային ռեսուրսներ.....	45
11.4 Կենսաբազմազանություն.....	45
11.5 Թափոններ.....	47
11.6 Պատմամշակութային և բնության հուշարձաններ.....	48
11.7 Աղմուկ և թրթռում.....	48
11.8 Արտակարգ իրավիճակներ.....	49
11.9 Մարդու առողջության վրա հնարավոր ազդեցությունները, գործոնները, ռիսկերը.....	49
11.10 Սոցիալական.....	49
11.11 Լանդշաֆտ և տարածքի բարեկարգում.....	50
12. Շրջակա միջավայրի, մարդու առողջության վրա վնասակար ազդեցության բացառմանը,	

նվազեցմանն ուղղված բնապահպանական միջոցառումները(Բնապահպանական կառավարման պլան).....	50
12.1.Օդային ավազան.....	50
12.2.Հողային ռեսուրսներ.....	51
12.3.Ջրային ռեսուրսներ.....	51
12.4.Կենսաբազմազանություն.....	51
12.5.Թափոններ.....	52
12.6. Պատմամշակութային հուշարձաններ.....	52
12.7.Աղմուկ և թրթռում.....	52
12.8.Արտակարգ իրավիճակներ.....	53
12.9.Մարդու առողջություն, աշխատանքի կազմակերպում և անվտանգություն.....	53
12.10.Լանդշաֆտ և տարածքի բարեկարգում.....	54
13. Նախատեսվող գործունեության ազդեցության մշտադիտարկման ծրագիրը.....	55
(Մոնիթորինգ).....	55
14.Բողոքների ընթացակարգ.....	56
15.Բնապահպանական միջոցառումների կառավարման պլան.....	57
16.Մշտադիտարկման (մոնիթորինգի) միջոցառումներ.....	68
Աղյուսակ 10.....	68
17. Հանրային քննարկումներ.....	71
18.Փակման փուլ.....	71

1.Ընդհանուր տեղեկատվություն

Հաշվետվություն	ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Թեղուտի բնակավայրի վարչական տարածքում միաճոպան կախովի մարդատար ճոպանի/զիփլայն/կառուցում
Նախաձեռնող	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ
Նախաձեռնողի իրավաբանական հասցեն	ՀՀ Տավուշի մարզ, Դիլիջան համայնք, գ. Թեղուտ 3-րդ փող. 6 փակուղի, տուն 6

Նախատեսվող գործունեության վարչական տարածքը, փաստացի գործունեության հասցեն	Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի գ. Թեղուտ
Գնահատման հաշվետվության մշակող	«Նովալ» ՍՊԸ
Հաշվետվության մշակող ընկերության հասցե, հեռախոս, էլեկտրոնային փոստ	Ք. Երևան, Իսահակյան 18 (093)39-77-60 noval.llc.noval@gmail.com

2. Օգտագործվող հապավումները

- ՇՄԱԳ՝ Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում
 ԲՀՊՏ՝ Բնության հատուկ պահպանվող տարածք
 ԲՀՀ՝ Բնության համաշխարհային հիմնադրամ
 ԲՊՄՄ՝ Բնության Պահպանության Միջազգային Միություն
 ՍՊԸ՝ Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն
 ԱՊ՝ Ազգային պարկ
 ՊՈԱԿ՝ Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
 ՊՏ՝ Պահպանվող տարածք
 ԴԱՊ՝ «Դիլիջան» Ազգային պարկ
 ԿՊ՝ «Դիլիջան» ազգային պարկի Կառավարման պլան

3. Հավելվածներ

- Հավելված 1.** Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքի վկայականները
Հավելված 2. ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության, Դիլիջան ազգային պարկ ՊՈԱԿ-ի համաձայնությունները, պայմանագիրը
Հավելված 3. Գործունեության ենթակա տարածքի կոորդինատները
Հավելված 4. Զիփլայնի որպես վտանգավորության օբյեկտի վկայականը
Հավելված 5. Զիփլայնի Գլխավոր հատակագիծը
Հավելված 6. ԿԳՄՄ նախարարության դրական կարծիքը
Հավելված 7. Դիլիջան քաղաքի պատմամշակութային հուշարձանների ցանկը
Հավելված 8. Հանրային քննարկման արձանագրություն, մասնակիցների ցանկը, թերթի ծանուցումը
Հավելված 9. Դիլիջանի համայնքի Ավագանու նախնական համաձայնությունը
Հավելված 10. Պետական տուրքի անդորրագիրը
Հավելված 11. ԱՊ-ի Կենսաբազամազանության ուսումնասիրություն
Հավելված 12. Աղմուկի մակարդակի գնահատում:

4. Գնահատման հաշվետվության կազմման իրավական հիմքերը

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք (2014) հունիսի 21-ի ՀՕ- 110-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին (Փոփոխությունները 2023 թվականի մայիսի 3) Օրենք՝ – Կարգավորում է նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացակարգը՝ դիտարկելով շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատումների, անդրսահմանային և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության պետական փորձաքննության ոլորտի հասարակական հարաբերությունները: Ներառում է նախատեսվող գործունեության 2 կատեգորիա՝ «Ա», «Բ»՝ ըստ շրջակա միջավայրի վրա նվազող ազդեցության աստիճանի: Համաձայն օրենքի իրականացվում է նախատեսվող գործունեության փորձաքննություն, որից հետո տրվում է եզրակացություն:

«Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՀ օրենք (ՀՕ-121-Ն՝ ընդունված 1994թ. և լրամշակված 2022թ.ՀՕ-522-Ն)- կարգավորում է մթնոլորտային օդի պահպանության իրավական և կազմակերպական հիմքերը՝ ուղղված մթնոլորտային օդի որակի պահպանությանը, ինչպես նաև մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի համար բարենպաստ մթնոլորտային օդի որակի ապահովման նպատակով՝ մթնոլորտային օդի պահպանության բնագավառում հասարակական հարաբերությունները:

«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքը (2006 թ.) -կարգավորում է ՀՀ-ում բնության հատուկ պահպանվող տարածքների՝ որպես բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, կրթական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, ռեկրեացիոն արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման, վերականգնման, պահպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական հիմունքները: Օրենքը նկարագրում է բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանության ռեժիմները, պահպանության իրականացումը, օգտագործումը և վերահսկողությունը, սահմանում է պետական մարմինների իրավասությունները, ինչպես նաև բնության հատուկ պահպանվող տարածքներն օգտագործողների իրավունքներն ու պարտականությունները: Նախատեսում է հատուկ պահպանվող տարածքները, առանձնացնելով չորս տեսակ՝ պետական արգելոցներ, պետական պահուստավորման հողեր, ազգային պարկեր, բնական հուշարձաններ, դրանց որոշման և ղեկավարելու գործընթացները:

«Հայաստանի Հանրապետության Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի և հարակից տարածքների զարգացման և ներդրումների խրախուսման մասին» օրենք (2015 թվականի հունիսի 23-ին) Սույն օրենքը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Դիլիջան քաղաքային բնակավայրի (այսուհետ՝ Դիլիջան քաղաքային բնակավայր և հարակից տարածքների (այսուհետ՝ Տարածք) զարգացման և ներդրումային ծրագրերի խրախուսման ու իրականացման նպատակով ներդրումային ծրագրերի հաստատման և իրականացման կարգը, ինչպես նաև Դիլիջան համայնքի քաղաքաշինական փաստաթղթերի մշակման, քննարկման և հաստատման, քաղաքաշինական գործունեության իրականացման

առանձնահատկությունները, տեղական ինքնակառավարման առանձնահատկությունները՝ հիմնված պետություն-մասնավոր համագործակցության սկզբունքի վրա:

«Պատմության եվ մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության եվ օգտագործման մասին» ՀՀ օրենք (1998թ.) – սահմանում է պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանները՝ պետական հաշվառման վերցված պատմական, գիտական, գեղարվեստական կամ մշակութային այլ արժեք ունեցող կառույցները, դրանց համակառույցներն ու համալիրները՝ իրենց գրաված կամ պատմականորեն իրենց հետ կապված տարածքով, դրանց մասը կազմող հնագիտական, գեղարվեստական, վիմագրական, ազգագրական բնույթի տարրերն ու բեկորները, պատմամշակութային և բնապատմական արգելոցները, հիշարժան վայրերը՝ անկախ պահպանվածության աստիճանից:

«Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (1999թ.) – ապահովում է բուսական տեսակների (ֆլորայի) և դրանց առաջացրած համակեցությունների (բուսականության) բազմազանության, աճելավայրերի և էկոհամակարգերի հավասարակշռվածության վրա մարդու բացասական ներգործության կանխարգելումը: Իրականացնում է բուսական աշխարհի, դրա գենոֆոնդի և գենոֆոնդի բազմազանության, աճելավայրերի պահպանության քանակական և որակական, բուսական աշխարհի շարունակական օգտագործման և վերարտադրության գիտականորեն հիմնավորված ապահովումը, բուսական աշխարհի օգտագործման հարաբերությունների կարգավորումը, բուսական աշխարհի պահպանության և օգտագործման բնագավառում օգտագործողների իրավունքների պաշտպանությունը և պարտականությունների կատարումը:

«Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (2000թ.) – սահմանում է ՀՀ տարածքում կենդանական աշխարհի վայրի տեսակների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականությունը: Նախատեսում է գենոֆոնդի և տեսակային բազմազանության պահպանության, պաշտպանության, բնականոն վերարտադրության ապահովումը, կենդանիների բնակության միջավայրի ամբողջականության խախտման կանխումը, կենդանական տեսակների և դրանց պոպուլյացիաների ու համակեցությունների ամբողջականության, կենդանիների միգրացիայի ուղիների պահպանությունը, կենդանական աշխարհի օբյեկտների օգտագործման հարաբերությունների կարգավորումը, կենդանական աշխարհի պահպանության և օգտագործման բնագավառներում օգտագործողների իրավունքների պաշտպանությունն ու պարտականությունների կատարումը:

«ՀՀ հողային օրենսգիրք» (2001թ.) - սահմանում է հողային հարաբերությունների պետական կարգավորման կատարելագործման, հողի տնտեսվարման տարբեր կազմակերպաիրավական ձևերի զարգացման, հողերի բերրիության, հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացման, մարդկանց կյանքի ու առողջության համար բարենպաստ շրջակա միջավայրի պահպանման և բարելավման, հողի նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը: Կարգավորում է հողային պաշարների կառավարման, տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման բնագավառում պետական քաղաքականության ուղղությունների սահմանումը,

հողային հարաբերությունները կարգավորող օրենքների և այլ նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունումն ու դրանց կատարման վերահսկողությունը, հողային ֆոնդի՝ ըստ նպատակային նշանակության, հողատեսքերի և գործառնական նշանակության դասակարգումը, հողի մոնիթորինգի, հողաշինարարության, հողերի հետազոտմանն ուղղված գործունեության լիցենզավորման միասնական սկզբունքների սահմանումը և այլն:

«ՀՀ Ջրային օրենսգիրք» (2002) – Նպատակն է ազգային ջրային պաշարի պահպանությունը, օգտագործելի ջրային ռեսուրսների արդյունավետ կառավարման միջոցով քաղաքացիների և տնտեսության պահանջների բավարարումը, շրջակա միջավայրի էկոլոգիական կայունության ապահովումը, ինչպես նաև սույն օրենսգրքի խնդիրների լուծման համար իրավական հիմքերի ապահովումը: Կարգավորում է ջրային հարաբերությունները, Սևանա լճի կառավարման և պահպանության հարցերը: Ապահովում է ջրերի պահպանությունը, պաշտպանությունը վնասակար ազդեցությունից, օգտագործումը հանրության շահերի համար՝ հանուն բոլոր անձանց անվտանգության:

«Հողերի օգտագործման եվ պահպանման նկատմամբ վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենք (2008թ.) - սահմանվում է հողերի արդյունավետ օգտագործման և պահպանման, հողային օրենսդրության պահանջների կատարման նկատմամբ վերահսկողության իրականացման խնդիրները, ձևերը, վերահսկողություն իրականացնող մարմինները, ստուգող և ստուգվող անձանց իրավունքներն ու պարտականությունները, ստուգումների իրականացման կարգերը: Սույն օրենքի գործողությունը տարածվում է ՀՀ հողային ֆոնդում առկա բոլոր հողամասերի օգտագործման և պահպանության վրա՝ անկախ դրանց նպատակային նշանակությունից, սեփականության և (կամ) օգտագործման իրավունքի սուբյեկտներից:

«Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքը (2004թ.)-սահմանում է թափոնների հավաքման, փոխադրման, պահման, մշակման, օգտահանման, ինչպես նաև բնական ռեսուրսների, մարդու կյանքի և առողջության վրա թափոններից առաջացող բացասական ազդեցությունների կանխարգելման համար իրավական և տնտեսական հիմքերը:

«Աղբահանության և սանիտարական մաքրման մասին» օրենքը (2011թ.)- կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում աղբահանության և սանիտարական մաքրման հետ կապված հարաբերությունները, սահմանում է աղբահանության և սանիտարական մաքրման գործընթացի կազմակերպման սկզբունքները, աղբահանության վճարը, դրա դրույքաչափերը, վճարողների շրջանակը, նրանց իրավունքները և պարտականությունները, վճարման կարգը, պատասխանատվությունը չվճարելու, պարտավորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար, տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունների իրականացման կարգը աղբահանության և սանիտարական մաքրման կազմակերպման բնագավառներում:

«Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ օրենք (1998)-կարգավորում է շինարարական գործընթացի կազմակերպումը, պահանջում է նախատեսվող գործունեության մասին տեղակատվության հրապարակումը և նախագծման փուլում հանրության մասնակցությունը:

«Քաղաքաշինության Բնագավառում Իրավախախտումների Համար պատասխանատվության մասին» ՀՀ Օրենքը (28 ապրիլի 1999 թ.) -Սույն օրենքը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետությունում իրավաբանական անձանց քաղաքաշինության բնագավառում իրավախախտումների համար պատասխանատվության ենթարկելու

իրավական հիմքերը՝ քաղաքաշինական գործունեության բոլոր փուլերում քաղաքացիների, հասարակության ու պետության շահերը պաշտպանելու, օրենսդրական ակտերի, ստանդարտների ու կանոնների պահանջների կատարումն ապահովելու նպատակով:

ՀՀ կառավարության որոշումներ

❖ **ՀՀ կառավարության 28 դեկտեմբերի 2023 թ.** «Հայաստանի հանարապետության կառավարության 2014թվականի նոյեմբերի 19-ի N 1325-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» N 2343 - Ն որոշում:

❖ **ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ.** «ՀՀ բույսերի Կարմիր գիրքը հաստատելու մասին» N72-Ն որոշում :

❖ **ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ.** «ՀՀ կենդանիների Կարմիր գիրքը հաստատելու մասին» N71-Ն որոշում:

❖ **ՀՀ կառավարության 31.07.2014թ.** «ՀՀ բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության եվ բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման կարգը սահմանելու մասին» N781-Ն որոշում:

❖ **ՀՀ կառավարության 14.08.2008թ.** «ՀՀ բնության հուշարձանների ցանկը հաստատելու մասին» N 967-Ն որոշում:

❖ **ՀՀ կառավարության 02.11.2017թ.** «Հողի բերրի շերտի հանման նորմերի որոշմանը եվ հանված բերրի շերտի պահպանմանն ու օգտագործմանը ներկայացվող պահանջները սահմանելու եվ ՀՀ կառավարության 20.07.2006թ. N1026-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N1404-Ն որոշում:

❖ **ՀՀ կառավարության 08.11.2011թ.** ՀՀ կառավարության 8 սեպտեմբերի 2011 թվականի 08.09. 2011թ. «ՀՈՂԻ ԲԵՐՐԻ ՇԵՐՏԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԿԱՐԳԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 2002 ԹՎԱԿԱՆԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 19-Ի N 1622-Ն ՈՐՈՇՄԱՆ ՈՒՇԸ ԿՈՐՑՐԱԾ ՃԱՆԱՉԵԼՈՒ ԵՎ 2001 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 12-Ի N 286-Ն ՈՐՈՇՄԱՆ ՍԵՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» N1396-Ն որոշում:

❖ **ՀՀ կառավարության 15 մարտի 2007թ.** «ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՄԱՐՎՈՂ ԵՎ ՕՏԱՐՄԱՆ ՈՉ ԵՆԹԱԿԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱՆՇԱՐԺ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» N 385-Ն որոշում:

5.Նախատեսվող գործունեության ՇՄԱԳ փորձաքննական գործընթացների վերաբերյալ.

Հայաստանում Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատումն իրականացվում է «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» 2014 թվականի հունիսի 21-ի ՀՕ- 110-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին (Փոփոխությունները 2023թ)Օրենքի(այսուհետ՝ Օրենք) համաձայն: Գործունեություն, որը կարող է ունենալ ազդեցություն շրջակա միջավայրի վրա, մինչև

իրականացումը ենթակա է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման (ՇՄԱԳ) և փորձաքննության:

Համաձայն Օրենքի, գործունեությունները դասակարգվում են 2 կատեգորիաների՝ Ա և Բ: Համաձայն Օրենքի 12-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 9-րդ կետի և ենթակետի ռեկրացիայի և զբոսաշրջության բնագավառներում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության ենթակա են. «ա. դահուկուղիներ, ճոպանուղիներ, զիփլայն (ճախրուղի) և հարակից ենթակառուցվածքներ.»:

Համաձայն Օրենքի 12-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 9-րդ կետի և ենթակետի սույն նախատեսվող գործունեությունը ներառված է Բ կատեգորիայի մեջ և շրջակա միջավայրի գնահատման և փորձաքննության է ենթակա Բ կատեգորիայի ընթացակարգով:

ՇՄԱԳ հաշվետվության բովանդակությունը կազմվել է Օրենքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասով ամրագրված դրույթների պահանջներին համապատասխան, հիմք ընդունելով նախատեսվող գործունեության աշխատանքային նախագիծը, նախատեսվող գործունեության տարածքի ուսումնասիրության ընթացքում հավաքագրված տեղեկատվությունը, տարածքի վերաբերյալ ուսումնասիրությունների արդյունքները, քարտեզները, լուսանկարները և այլ փաստաթղթեր:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման նպատակն է բացահայտել նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացքում շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցությունները, նախատեսել համապատասխան միջոցառումներ՝ հնարավոր բացասական ազդեցությունները նվազագույնի հասցնելուն կամ բացառելուն ուղղված:

ՇՄԱԳ հաշվետվությունը կազմվել է Օրենքի 15-րդ հոդվածի՝ Բ կատեգորիայի նախատեսվող գործունեության ՇՄԱԳ հաշվետվությանը ներկայացվող պահանջներին համապատասխան:

6. Նախաձեռնողի անվանումը, գործունեության գտնվելու վայրը, իրականացման նպատակը.

Նախատեսվող գործունեությունն իրականացվելու է «Հաղարծին Էքստրիմ» ՍՊԸ-ի՝ կողմից, որի իրավաբանական հասցեն է՝ ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնք, գ. Թեղուտ 3-րդ փող. 6 փակուղի, տուն 6: Գործունեությունն իրականացվելու է 0.00192 հա, 0.002հա, 0.0012հա տարածքների վրա:

Նախատեսվող գործունեությունն իրականացվելու է հողամասի կառուցապատման իրավունքով: Նախատեսվող գործունեության հողի նպատակային նշանակությունը հատուկ պահպանվող է, գործառնական նշանակությունը կամ հողատեսքը՝ Բնապահպանական:

Նախատեսվող գործունեության նպատակը. Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Թեղուտ բնակավայրի տարածքում զիփլայնի վերակառուցումն՝ է զբոսաշրջության զարգացման նպատակով: Համաձայն «Դիլիջան» ԱՊ-ի և «Դիլիջան» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿ» ՊՈԱԿ-ի կանոնադրության՝ կազմակերպությունն իրավունք ունի ռեկրեացիայի նպատակով իր տարածքում՝ հողերը սահմանված կարգով վարձակալության տրամադրել՝ քաղաքացիների երկարատև և կարճատև հանգիստը կազմակերպելու համար:

7. Գնահատման հաշվետվության մշակման հիմքերը.

Կառուցման հաշվետվությունը մշակված է հիմք ընդունելով.

- Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքի վկայականները՝ N 11072023-11-0050, N 11072023-11-0051, N 11072023-11-0052:

- Կառուցապատման նախագծային փաստաթուղթը:

- Համապատասխան համաձայնությունները և թույլտվությունները:

Զիվլայնի կառուցման նախագիծն իրականացվում է՝ համաձայն Պատվիրատուի առաջադրանքի և համապատասխանում է ՀՀ գործող նորմերին և տեխնիկական կանոնակարգի պահանջներին:

8. Նախագծային փաստաթղթով նախատեսվող գործունեության տարածքի, այդ թվում՝ շրջակա միջավայրի, բնական պայմանների, ռեսուրսների բնութագիրը.

8.1 Ենթակա տարածք, նախատեսվող գործունեության ենթակա տարածքը գտնվում է Դիլիջան համայնքի Թեղուտ բնակավայրի վարչական հատվածում՝ «Դիլիջան»ԱՊ-ի տարածքում:

Նկար 1.

Նախատեսվող գործունեության տարածքը Մ-4 միջպետական ավտոճանապարհից գտնվում է 3,8 կմ հեռավորության վրա, Թեղուտ գյուղի մոտակա բնակելի տնից՝ 3,6 կմ հեռավորության վրա: Տարածքի 1-ին և 4-րդ թռիչքակետերը Հաղարծին գետից գտնվում են 110մ, 3-րդ կայանից 181մ, 2-րդ կայանից 124մ հեռավորությունների վրա: Հանրապետական ավտոճանապարհից 1-ին և 4-րդ թռիչքակետերը գտնվում են 154մ, 3-րդ թռիչքակետը՝ 117մ, 2-րդ թռիչքակետը՝ 80մ հեռավորությունների վրա:

Համաձայն «ԴԻԼԻՋԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿԻ 2017-2026 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆԸ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ 23 փետրվարի 2017 թվականի N 190-Ն որոշմանը (<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=112007>) կից քարտեզների ուսումնասիրության տարածքը գտնվում է ռեկրիացիոն գոտում և «Հաղարծնի հաճարկուտներ» արգելոցից հեռու է մոտ 600 մ: Տարածքից 257 մ հեռավորության վրա գտնվում է Հաղարծին

վանական համալիրը: 327-402մ հեռավորությունների վրա տեղակայված են հանգստի գոտիներ: Տարածքին կից առկա է հասարակական գուգարան, մոտ 200մ հեռավորության վրա:

Նախատեսվող գործունեության տարածքը կառուցապատված է: Դեռևս խորհրդային տարիներից տարածքում տեղադրված են հենասյուներ, ինչպես նաև ճոպանուղու կայաններ, որոնք այդպես էլ չեն գործել: Ընկերությունը նախատեսում է վերակառուցել և գործարկել զիֆլայնը, անվտանգության բոլոր պահանջներին համապատասխան: Համաձայն գործունեության տարածքում կատարված ուսումնասիրության՝ հարակից տարածքն անտառապատ է՝ բուսածածկով: Գործունեության անմիջական հարևանությամբ հանդիպում են անտառներ, տերևավոր նոսրանտառներ, իսկ ինտրոզոնալ բուսականությունից՝ պետրոֆիլ բուսականություն: Գործունեության ենթակա տարածքում կենդանական աշխարհի բնադրավայրեր և միգրացիոն ուղիներ, ինչպես նաև ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակներ և կենդանատեսակներ չեն հայտնաբերվել:

Նախատեսվող գործունեության ճարտարապետահատակագծային լուծումներն այնպես են տրված, որպեսզի ծառեր չհատվեն, բուսական աշխարհին որևէ վնաս չպատճառվի:

Գործունեության ենթակա տարածքում մակերեսային ջրային ռեսուրսներ չկան: Տարածքում բացակայում են ինժեներական ենթակառուցվածքները՝ ջրամատակարարման, ջրահեռացման, գազամատակարարման համակարգերը:

Գործունեության ենթակա տարածքների հողային տիպը անտառային մուգ դարչնագույն, չափավոր խոնավ հողերն են: Հողաշերտի հզորությունը կախված ռելիեֆի պայմաններից տատանվում է 15-50սմ-ի սահմաններում:

Գործունեության ենթակա տարածքներում պատմամշակութային և բնական հուշարձաններ չկան: Ամենամոտ պատմամշակութային հուշարձանը Հաղարծին վանական համալիրն՝ 257մ հեռավորության վրա: Ելնելով ՀՀ կառավարության 2002թ. ապրիլի 20-ի N438 որոշման 43-րդ կետի պահանջներից, շինարարական աշխատանքների կատարման ժամանակ պատմական, գիտական, գեղարվեստական և այլ մշակութային արժեք ունեցող հնագիտական շերտերի հայտնաբերման դեպքում, ընկերությունը դադարեցնելու է շինարարական աշխատանքերը, վերջինիս մասին հայտնելով լիազոր մարմնին:

Գործունեության տարածքին հարակից՝ մոտ 3,6 կմ հեռավորության վրա գտնվում են բնակելի տներ:

8.2. Շրջակա միջավայրի և «Դիլիջան» ազգային պարկի և համառոտ նկարագիրը.

8.2.1. Աշխարհագրական դիրքը, ռելիեֆ. Նախատեսվող գործունեության տարածքը գտնվում է ՀՀ Տավուշի մարզի համայնքի Թեղուտ բնակավայրի տարածքում՝ «Դիլիջան» ազգային պարկի հատվածում: Տավուշի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքի հյուսիս-

հանդիպում են գրեթե բոլոր երկրաբանական ժամանակաշրջանների ապարներ: Մակայն առավել տարածված են յուրայի, վերին կավճի, էոցենի, օլիգոցե-միոցենի ու չորրորդական հասակի ապարների գոյացումները: Տարածքում կան մետաղական և ոչ մետաղական բազմաթիվ և բազմատեսակ հանքավայրեր: Մետաղներից՝ ծարիրի, պղնձի, գունավոր ու թանկարժեք այլ տարրերի, երկաթի ու մանգանի հանքավայրեր, իսկ ոչ մետաղային հանածոներից՝ կրաքար, ավազ, դոլոմիտ, խիճ, գլաքար, կավ, պորֆիրիտ, ավազաքար և այլ շինանյութերի հանքավայրեր:

Հայաստանի հյուսիս-արևելյան շրջանները, ներառյալ Աղստև գետի ավազանը, աչքի են ընկնում սողանքների հաճախականությամբ և ինտենսիվությամբ, որոնք ազդում են ռելիեֆի ձևավորման վրա: Փամբակի լեռնաշղթայի հատվածներում՝ Դիլիջանում խոշոր սողանքները շատ տարածված են: Սողանքները տարածված են նաև Հաղարծինի, Պարզ լճի, Ֆիոլետովոյի շրկայքում: Դիլիջան քաղաքը գտնվում է 0.2–0.3 g սեյսմիկ միկրոշրջանցման գոտում:

Հայաստանի հյուսիս-արևելքում և Աղստև գետի ավազանում (հարավային մասերում) տարածված են նաև սելավները, որոնք բնորոշվում են զառիթափերի ոչ բավարար խոնավացմամբ, ջերմաստիճանի և խոնավացման գործոնների կտրուկ տատանումներով, համեմատաբար թույլ վեգետատիվ ծածկի առկայությամբ, նստվածքային նյութերի ինտենսիվ հողմահարմամբ և կուտակմամբ:

Կլիմայական պայմանների փոփոխությունները, ջրառատ անձրևների ակտիվությունը, բավարար խոնավությունը, գրունտային ջրերը, խիստ թեքությունները, նախալեռների լվացումը, ուժեղ նստվածքները, անտառային ծածկի կրճատումը, երոզիոն գործընթացները, ինչպես նաև բնական լանդշաֆտների խախտումը և մարդածին գործողությունները նպաստում են սողանքների և սելավների էլ ավելի ակտիվացմանը:

8.2.3 Կլիման և օդային ավազանի իրավիճակը:

Տարածաշրջանին բնորոշ են ձմեռը՝ չափավոր ցուրտ, թույլ քամիներով և օպտիմալ խոնավությամբ: Դիլիջան քաղաքի կլիման բարեխառն լեռնային է՝ ցուրտ ձյունառատ ձմեռներով և տաք, համեմատաբար խոնավ ամառներով: Հաճախակի են լինում մառախուղները: Օդի առավելագույն ջերմաստիճանը 31.9°C է, նվազագույնը՝ -16.3°C: Տարեկան թափվում են 656մմ մթնոլորտային տեղումներ: Օդի հարաբերական խոնավությունը տարեկան կազմում է 73%: Գրունտի սառչման առավելագույն խորությունը՝ 47սմ: Քամու միջին տարեկան արագությամբ 1,5 մ/վրկ, քամու հաշվարկային արագությունը կրկնելիությունը 25 տարի 1 անգամ՝ 21մ/վրկ :

Գործունեության ենթակա տարածքի կլիմայական բնութագրի համար հիմք է ծառայել ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության ՀՀՇՆ 22-01-2024 «Շինարարական կլիմայաբանություն» նորմատիվային փաստաթուղթը՝ Դիլիջանի օդերևութաբանական կայանի դիտարկումները և համապատասխան կլիմայական ցուցանիշները:

Օդի միջին ջերմաստիճանը, °C

Աղյուսակ 1

**ՕԴԻ ՄԻՋԻՆ ԵՎ ԷՔՍՏՐԵՄԱԼ ՋԵՐՄԱՍՏԻՃԱՆԸ,
ՁՄՈՒԱՆ ՍԿԻՋԲԸ, ՎԵՐՋԸ ԵՎ ՏԵՎՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Աղյուսակ 1 Օդի միջին ջերմաստիճան

Բնակավայրի անվանումը	Միջին ջերմաստիճանն ըստ ամիսների, °C												Միջին տարեկան, °C	Բացարձակ նվազագույն, °C	Բացարձակ առավելագույն, °C
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
11. Դիլիջան	-1.4	-0.7	2.5	7.8	12.1	15.5	18.5	18.3	14.4	9.4	4.4	0.4	8.4	-22.8	38.1

Օդի հարաբերական խոնավությունը (%)

Աղյուսակ 2

ՕԴԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԽՈՆԱՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

Աղյուսակ 10 Օդի հարաբերական խոնավությունը

Բնակավայրի անվանումը	Օդի հարաբերական խոնավությունը, %																	
	ըստ ամիսների												Միջին տարեկան	Ամենացուրտ ամսվա օդի հարաբերական խոնավությունը, %		Ամենատաք ամսվա օդի հարաբերական խոնավությունը, %		
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր		Միջին ամսական	Միջին ամսական, ժամը 15-ին	Միջին ամսական	Միջին ամսական, ժամը 15-ին	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
11. Դիլիջան		65	65	69	72	78	78	76	76	79	78	73	67	73	65	51	76	61

Մթնոլորտային տեղումները

ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ՏԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Աղյուսակ 12 Մթնոլորտային տեղումները

Բնակավայրի անվանումը	միջին ամսական Տեղումների քանակը _____ մմ օրական առավելագույն													Տեղումների քանակը նոյեմբեր-մարտ ամիսներին, մմ	Տեղումների քանակը ապրիլ-հոկտեմբեր ամիսներին, մմ
	ըստ ամիսների														
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր	Տարեկան		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
11. Դիլիջան	23	30	48	68	107	104	70	52	46	51	36	21	656	158	498
	35	33	42	42	58	74	45	47	40	45	44	33	74		

Քամի

Աղյուսակ 15 Քամի (արդիականացման ենթակա)

Բնակավայրի անվանումը	Ամիսներ	Կրկնելիությունը, %								ըստ ուղղությունների	Միջին ամսական արագությունը, մ/վ	Ֆերակշտող ուղղությունը հունիս - օգոստոս ամիսներին	Միջին արագություններից նվազագույնը ըստ ուղղությունների հուլիսին, մ/վ	Ֆերակշտող ուղղությունը դեկտեմբեր - փետրվար ամիսներին	Միջին արագություններից առավելագույնը ըստ ուղղությունների հունվարին, մ/վ
		Միջին արագությունը, մ/վ													
		Հյուսիսային	Հյուսիս-արևելյան	Արևելյան	Հարավ-արևելյան	Հարավային	Հարավ-արևմտյան	Արևմտյան	Հյուսիս-արևմտյան						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
13. Դիլիջան	հունվար	3	19	2	3	22	32	15	4	28	2.1	ՀսԱրլ	2.5	Հվ	2.8
		1.6	1.7	1.8	2.4	2.8	2.5	2.0	1.5						
	ապրիլ	4	41	6	4	13	20	9	3	31	2.0				
		1.6	2.2	2.0	2.4	2.5	2.3	1.6	1.5						
	հուլիս	5	63	10	2	2	7	8	3	42	1.7				
		1.9	2.5	2.4	1.4	1.4	1.3	1.1	1.4						
հոկտեմբեր	5	46	6	3	10	17	10	3	43	1.5					
	1.7	2.2	1.9	1.7	1.9	1.7	1.4	1.4							

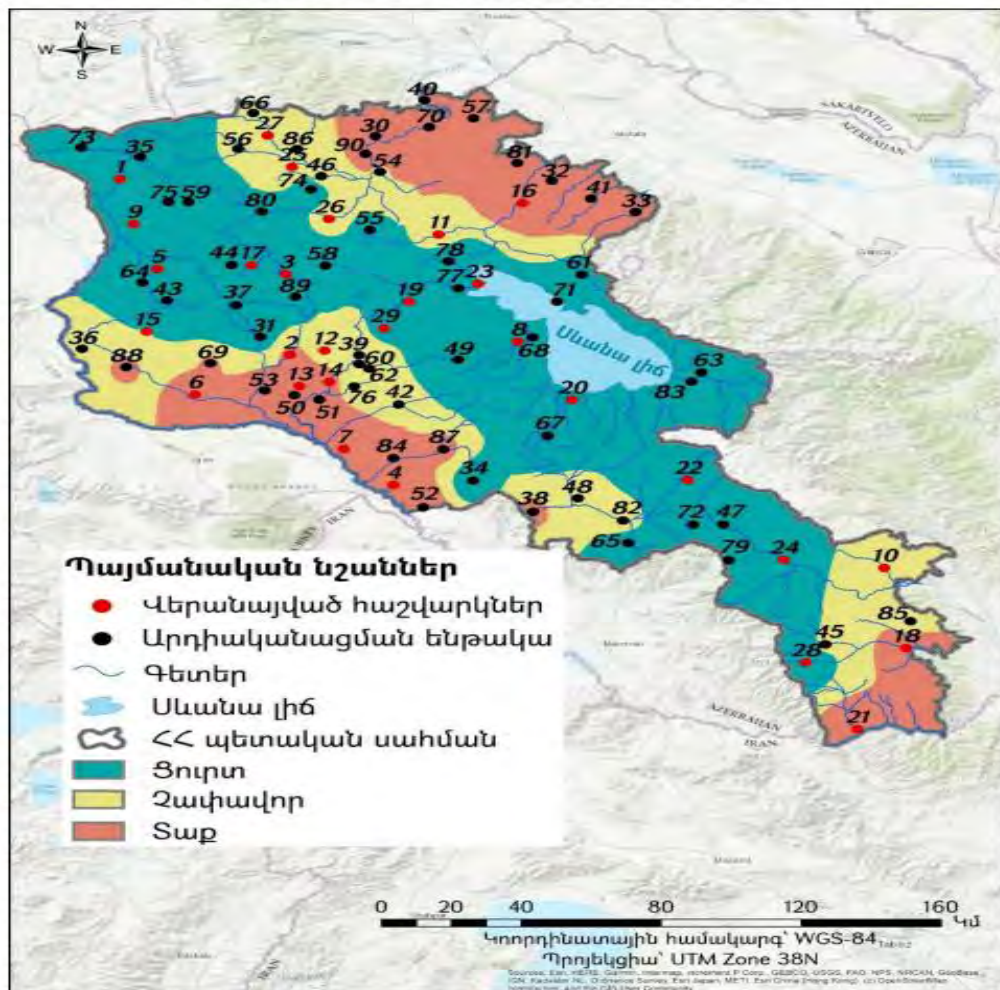
ԱՐԵՎԱՓԱՅԼ ԵՎ ԱՐԵԳԱԿՆԱՅԻՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՄԱՆ ՀԱՇՎԱՐԿԱՅԻՆ ՄԵԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Աղյուսակ 28 Արևափայլի տևողություն (ժ) և առանց արևի օրերի քանակ (օր)

Բնակավայրի անվանումը	Տևողություն	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր	Տարեկան
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
17. Դիլիջան	ժ	118	129	145	136	164	206	199	194	185	143	126	115	1860
	օր	7	5	6	6	4	2	3	4	3	6	6	6	58

Նկար 3

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾԻ ԿԼԻՄԱՅԱԿԱՆ ԵՐՋԱՆԱՅՈՒՄԸ ԵՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Օդային ավազան. Մթնոլորտային օդի աղտոտման հիմնական աղբյուրներ են հանդիսանում տրանսպորտը, արդյունաբերությունը, էներգետիկան, քաղաքաշինությունը:

Փոշով աղտոտվածություն կարող է առաջանալ տրանսպորտային միջոցների, ճանապարհային փոշու, շինարարության, գյուղատնտեսական և այլ գործողությունների հետևանքով: Ծծմբի երկօքսիդը մթնոլորտային օդում առաջանում է ծծումբ պարունակող վառելիքների այրման, ինչպես նաև արդյունաբերական այլ գործընթացների ժամանակ:

Մթնոլորտային օդում ազոտի երկօքսիդի առաջացման գլխավոր աղբյուրն ավտոտրանսպորտն է:

Հայաստանի հանրապետության տարածքում օդային ավազանի աղտոտվածությունը վերահսկվում է ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոօդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից:

Մթնոլորտային օդի որակի գնահատումը կատարվում է ՀՀ կառավարության 2006 թվականի փետրվարի 2-ի N 160-Ն որոշմամբ հաստատված աղտոտիչների սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիաների (ՄԹԿ) հետ համեմատությամբ: Բնակլիմայական պայմաններով Դիլիջանը եզակի բնակավայրերից է, որտեղ բնությունն ու բնապատկերը լրացուցիչ դրական ներգործություն են ունենում հիվանդների և հանգստացողների և տուրիստների վրա:

Մթնոլորտային օդի աղտոտման հիմնական աղբյուրներն են հանդիսանում կոմունալ-կենցաղային օբյեկտների, ջեռուցման գազային անհատական սարքերը և ավտոտրանսպորտը: Դիլիջանի օդի աղտոտվածությունը չի գերազանցում նորմատիվային մակարդակը:

Համաձայն Հիդրոօդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 2024 թ. մինչև 10.0հազար բնակչի համար, որի մեջ մտնում է Թեղուտ բնակավայրը, օդային ավազան աղտոտող նյութերի միջին հնգամյա ֆոնային կոնցենտրացիաները սահմանվել են.

- Փոշի՝ 0.071 մգ/մ³
- Ծծմբի երկօքսիդ՝ 0.006 մգ/մ³
- Ազոտի երկօքսիդ՝ 0.023 մգ/մ³
- Ածխածնի օքսիդ՝ 0.8 մգ/մ³

8.2.4. Հողային ռեսուրսներ.

Տարածշրջանում գերակշռում են անտառային հողերը: Անտառային գոտում գերակշռում են անտառային շականագույն հողերը, որոնք աչքի են ընկնում բարձր հզորությամբ և հորիզոնների լավ դիֆերենցվածությամբ: Ողջ անտառային գոտում հանդիպում են կարբոնատներով հարուստ, ապարների վրա զարգացած՝ տափաստանացված շականակագույն հողերը, մոզայիկ կառուցվածքով: Մարգագետնատափաստանային հողերը պարունակում են մեծ քանակությամբ հումուս (9-10, մինչև 18%), ունեն լավ արտահայտված հատիկակնձկային ստրուկտուրա, կավավազային մեխանիկական կազմ, հզոր են կամ միջակ հզորության: Ենթալլայան գոտում զարգացած են լեռնամարգագետնային սևահողերը: Լեռնամարգագետնային հողերն ունեն լավ արտահայտված նուրբ հատիկավոր ստրուկտուրա, աղքատ են կարբոնատներից: Այնտեղ որտեղ տարածքը երոզացված չէ, հողերն աչքի են ընկնում հզոր

հումուսային շերտով՝ մինչև 40 սմ: Հողաշերտի հզորությունը փոքր է, կախված ռելիեֆի պայմաններից հզորությունը տատանվում է 15-20-ից 40-50սմ-ի սահմաններում: Մեխանիկական կազմը հիմնականում կավավազային է, հողային լուծույթի ռեակցիան թթվային է, pH 25 տատանվում է 4.5-6.4-ի սահմաններում: Լեռնամարգագետնային հողերը բնորոշվում են մակերեսային և խորքային ուժեղ քարքարոտությամբ: Լեռնաանտառային գոտու դարչնագույն անտառային հողերը ձևավորվել են 700-1700մ բարձրությունների սահմաններում, կիրճերով, ձորակափոտրակային ցանցով խիստ կտրտված ռելիեֆի պայմաններում: Այս հողերը նկարագրվող շրջանում հանդես են գալիս լվացված, տիպիկ և կարբոնատային ենթատիպերով: Լվացված դարչնագույն անտառային հողերը զբաղեցնում են սովերահայց լանջերը և ձևավորվել են համեմատաբար ավելի խոնավ պայմաններում, քան տիպիկ ենթատիպը:

Նկար 4

Համաձայն «Դիլիջան» ազգային պարկի 2017-2026 թվականների կառավարման պլանի՝ «Դիլիջան» ազգային պարկը ներառում է լանդշաֆտային յոթ հիմնական գոտիներ՝ անապատային, կիսաանապատային, չոր տափաստանային, տափաստանային, անտառային, ենթաալպյան և ալպյան, որոնք ներառում են բարձր լեռնային գագաթներ, բերրի հովիտներ, անտառներ և գեղատեսիլ գոյացություններ:

Հողային ծածկույթի համար վտանգավոր աղտոտիչներ են համարվում ծանր մետաղները, որոնք առաջանում են գործարանների, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի գործունեությունից, դրանց գործունեության հետևանքով առաջացող արդյունաբերական և կենդանային թափոններից: Հողերի որակի գնահատումներն իրականացվում է ՀՀ առողջապահության նախարարի 2010թ. հունվարի 25-ի «ՀՀ հիմնական աղտոտիչները և դրանց ազդեցությունը մարդու առողջության վրա» N01-Ն հրամանի Հավելված 3-ին համապատասխան:

«Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի 2023թ. և 2024թ. եռամսյակային տեղեկագրերում տարածաշրջանի և Դիլիջան համայնքի հողերի աղտոտվածության վերաբերյալ տեղեկատվությունը բացակայում է:

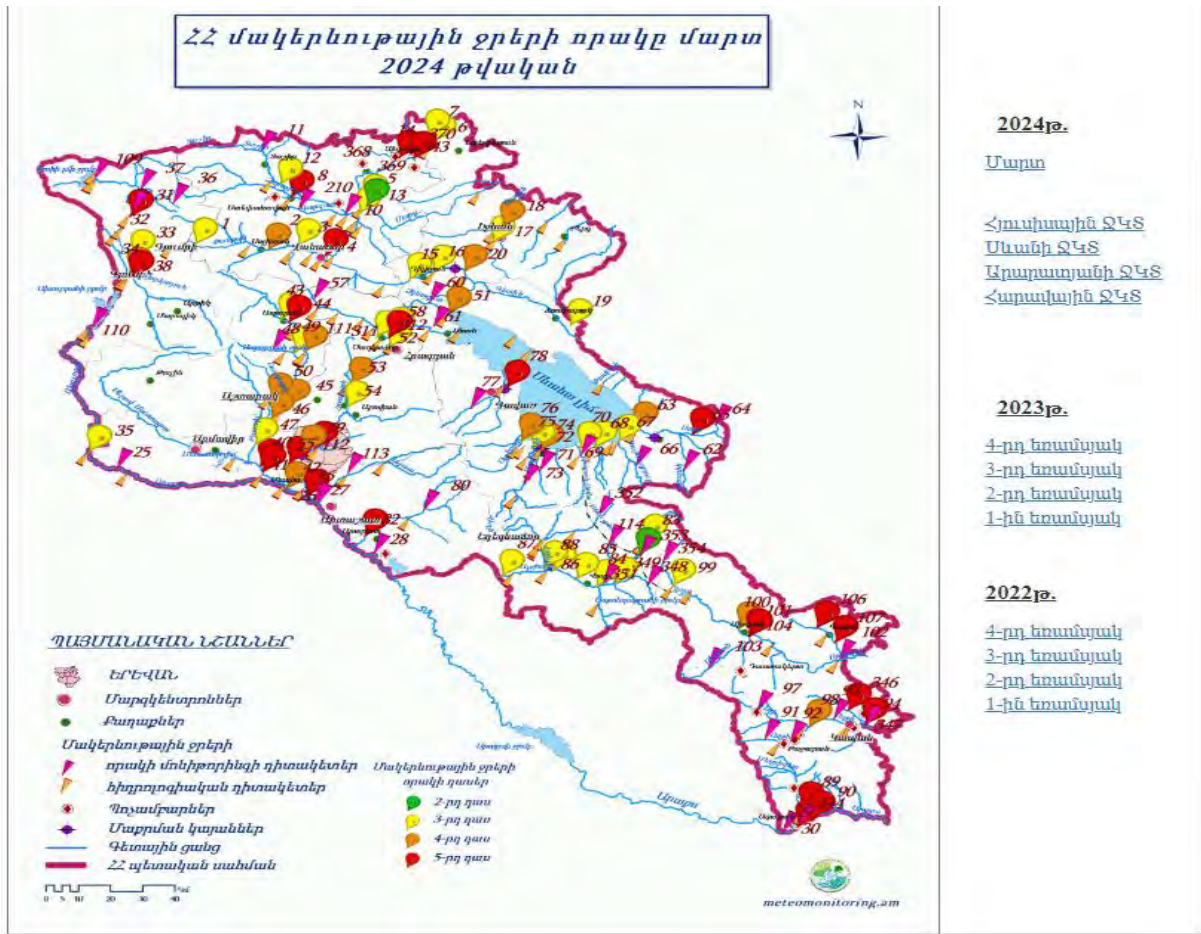
8.2.5. Ջրային ռեսուրսներ.

Տարածաշրջանը հարուստ է մակերևութային, ստորերկրյա, արտեզյան ջրերով: Գետերը քաղցրահամ՝ տիպիկ լեռնային են, հոսում են ձորակներով: Դիլիջանի միջով հոսում է 133 կմ երկարության Աղստև գետը՝ Դիլիջան և Բլղան վտակներով: Աղստև գետը հոսում է հյուսիսարևելյան ուղղությամբ և թափվում է Քուռը: Համայնքի սահմաններում Աղստև գետն ունի համեմատաբար լայն ողողահուն՝ 50-60 մ: Գետի ջրահավաք ավազանը Հայաստանի սահմաններում կազմում է շուրջ 1610 կմ²: Քաղաքում՝ Բլղան գետի ձորում առկա են հանքային բուժիչ ջրի աղբյուրներ, որոնք իրենց քիմիական բաղադրությամբ նման են «Բորժոմի» և ֆրանսիական «Վիշիի» հանքային աղբյուրներին: Քաղաքի հյուսիսային մասում է գտնվում շուրջ 8մ խորություն ունեցող Պարզ լիճը: Պարզ լճից դեպի արևելք, Գոշ գյուղից 3 կմ հեռավորության, 1500 մ բարձրության վրա է գտնվում Գոշի (Տզլկա) լիճը:

Հիդրոերկրաբանական տեսակետից ստորերկրյա ջրերի ձևավորման համար կարևոր նշանակություն ունի ինչպես կլիման, այնպես էլ շրջանի երկրաբանական կառուցվածքը, ֆիզիկաաշխարհագրական պայմանները, ապարների լիթոլոգիական կազմը, տեղանքի մորֆոլոգիան: Ստորերկրյա ջրերի ձևավորման և սնուցման համար կարևոր նշանակություն ունեն մթնոլորտային տեղումները: Հայաստանի հանրապետությունում ջրային ռեսուրսների մոնիթորինգն իրականացվում է շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից: Մակերևութային ջրի որակի գնահատումն իրականացվում է ՀՀ կառավարության 2011 թվականի հունվարի 27-ի N75-Ն որոշման համաձայն: ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից Հյուսիսային ՋԿՏ-ում ջրի որակի մոնիթորինգն իրականացվում է 22 դիտակետում: Համաձայն ՀՀ շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի տեղեկագրի՝ 2024թ. 1-ին եռամսյակում գետերում կատարված դիտարկումների արդյունքների՝ Աղստև գետի ջրի որակը Դիլիջան քաղաքից վերև, Դիլիջան քաղաքից ներքև, Իջևան քաղաքից վերև հատվածներում փետրվարին և մարտին գնահատվել է «միջակ» (3-րդ դաս), Իջևան քաղաքից ներքև փետրվարին ջրի որակը գնահատվել է «միջակ» (3-րդ դաս), մարտին՝ «անբավարար» (4-րդ դաս):

Նկար 5

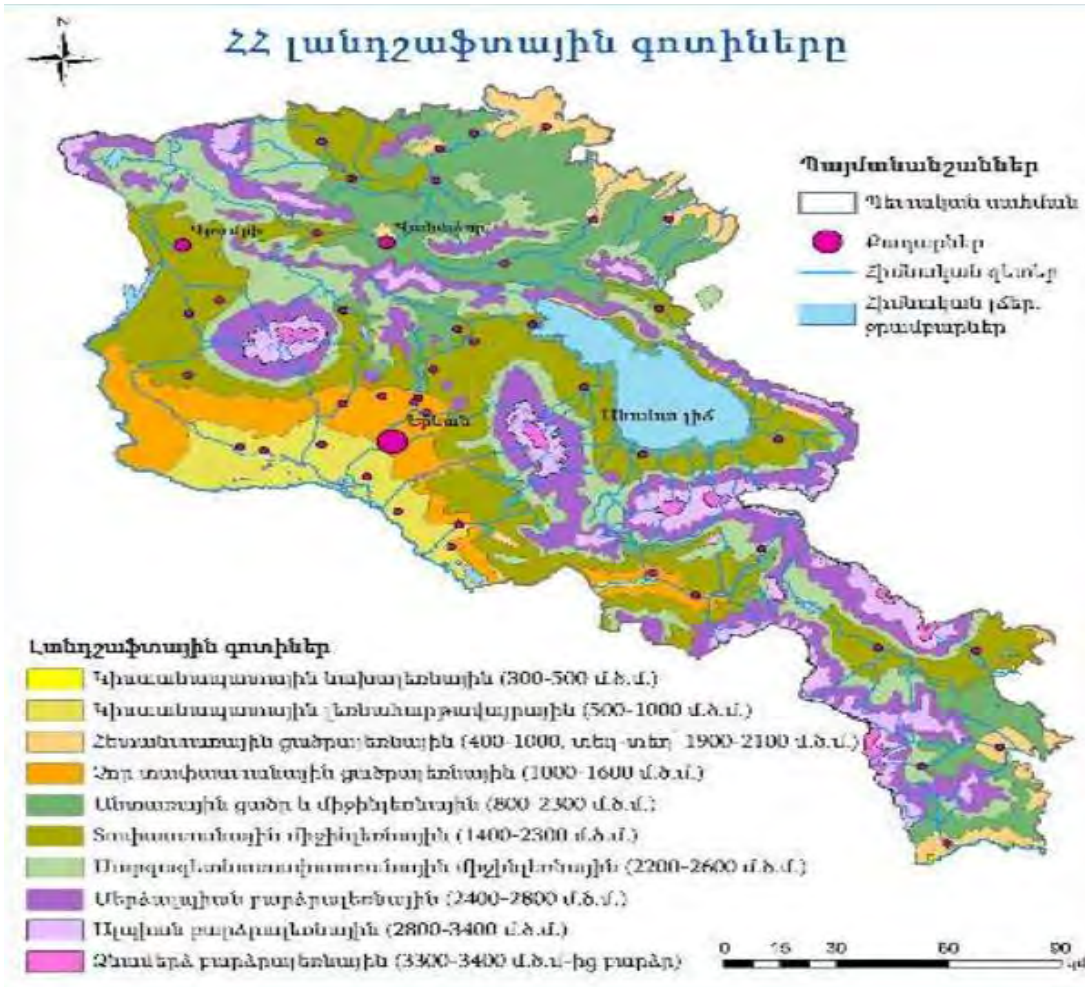

Նախատեսվող գործունեության տարածքում մակերևութային ջրային ռեսուրսներ չկան:

8.2.6. Կենսաբազմազանություն.

Նախատեսվող գործունեության տարածաշրջանն աչքի է ընկնում բարենպաստ կլիմայական պայմաններով և ռեկրեացիոն ռեսուրսներով: Անտառները հիմնականում ունեն բնական ծագում: Ըստ Հայաստանի ֆլորիստական շրջանների բաժանման (Թախտաջյան, 1954), այն ընդգրկված է Իջևանի ֆլորիստական շրջանում՝ ծովի մակերևույթից 1400-1460 մ ծ.մ.բարձրության.:

Տարածաշրջանի անտառային բուսականությունը հիմնականում կազմված է կովկասյան և հյուսիսային ֆլորիստիկ տարրերից: Ավելի ցածր լեռնային գոտում (մինչև 1000մ) գերակշռում են արևելյան բոխու անտառները (*Carpinus orientalis*), առկա են նաև Վրացական կաղնին (*Quercus iberica*), սովորական և հացենի սրապտուղը (*Fraxinus excelsior*, *F. oxycarpa*), ավելի հազվադեպ՝ Սովորական բոխին (*Carpinus betulus*), Վրացական և Դաշտային թխկին (*Acer ibericum*, *Acer campestre*), Թեղի տերևաշատը (*Ulmus foliacea*), Գիհին (*Juniperetum*), Կովկասյան փռշին (*Celtis caucasica*), նշենին (*Amigdalus fenzliana*), կովկասյան տանձենին (*Pirus caucasica*) և այլն: 700-1400մ բարձրության վրա աճում է՝ Ընկուզենի սովորականը (*Juglans regia*), իսկ ավելի բարձր հատվածներում 900-2000մ բարձրության վրա տարածվում են հիմնականում Կաղնի խոշորառեչ (*Quercus mactanthera*), Հացենի սովորական (*Fraxinus excelsior*), Հաճարենի արևելյան (*Fagus orientalis*), Բոխի սովորական (*Carpinus betulus*), Բոխի արևելյան (*Carpinus orientalis*), Թխկի դաշտային (*Acer campestre*), Լորենի սրտաձևի (*Tilia cordata*), Խնձորենի արևելյան (*Malus orientalis*), Թեղի մանրատերև (*Ulmus minor*), Կեռասենի անտառային (*Cerasus avium*) և այլն: Ենթանտառում հանդիպում է Դժնիկ լուծողական (*Rhamnus cathartica*), Իլենի եվրոպական (*Euonymus europaea*), Գերիմաստի սովորական (*Viburnum lantana*) և այլն:

Բավական տարածված են վայրի մրգերի ծառատեսակները՝ խնձորենին (*Malus*), տանձենին (*Pyrus*), սզնին (*Crataegus*), ընկուզենի հունականը (*Juglans regia*), սալորենի չովածը (*Prunus divaricata*) և այլն:

Ջոնալ բուսականության տիպերից հայցվող տարածքում և անմիջական հարևանությամբ հանդիպում են անտառներ, տերևավոր նոսրանտառներ, իսկ ինտրոզոնալ բուսականությունից՝ պետրոֆիլ բուսականություն:

Խոտածածկում Հացազգիներից (*Poaceae*) հանդիպում են Ոզնախոտ հավաքված (*Dactylis glomerata*), Խմրախոտ բուրավետ (*Anthoxanthum odoratum*), Բարակոտնուկ սանրանման (*Koeleria cristata*), Դաշտավլուկ մարգագետային (*Poa pratensis*), Դաշտավլուկ անտառային (*Poa nemoralis*) և այլն: Բարդածաղկավորներից (*Asteraceae*) հանդիպում են Տերեփուկ ուռատերև (*Centaurea salicifolia*), Հալնորուկ ամբողջատերև, (*Senecio integrifolius*), Անթեմ տրիումֆետի (*Anthemis triumfetii*), Հազարատերևուկ Բիբերշտեյնի (*Achillea biebersteinii*), Գողտրիկազգիներից (*Boraginaceae*)՝ Մոմախոտ փոքր (*Cerithe minor*), Կակաչազգիներից (*Papaveraceae*)՝ Կակաչ թռչող (*Papaver fugax*), Գնարբուկազգիներից (*Primulaceae*)՝ Գնարբուկ խոշորաբաժակ (*Primula macrocalyx*), Ակքանազգիներից (*Dipsacaceae*)՝ Ջիվան հսկայական (*Cephalaria gigantea*), Գորտնուկազգիներից (*Ranunculaceae*)՝ գորտնուկ լեռնային (*Ranunculus oreophilus*), Բակլազգիներից (*Fabaceae*)՝ Կորնգան սրանավակ (*Onobrychis oxitropoides*), Տափուրո մարգագետնային (*Lathyrus pratensis*), Երեքնուկ մարգագետնային (*Trifolium pretense*), Երեքնուկ նման (*Trifolium ambiguum*), Երեքնուկ դաշտային (*Trifolium campestre*), Ջանգակազգիներից (*Campanulaceae*)՝ Ջանգակ խմբված (*Campanula glomerata*), Շրթնածաղկազգիներից (*Lamiaceae*)՝ Խուլ եղինջ ցողունազիրկ (*Lamium amplexicaule*), Խուլեղինջ սպիտակ (*Lamium album*), Արեղախոտ բալանգայի (*Stachys balansea*), Խնկածաղիկ սովորական (*Origanum vulgare*), Կաղամբազգիներից (*Brassicaceae*)՝ Չազախոտ գեղեցիկ (*Erysimum pulchellum*), Վառվուրկ բաժակային (*Alyssum alyssoides*) և այլն:

Նկար 7

Պետրոֆիլ բուսականության կազմում հանդիպում են Թանձրատերևազգիներից (Crassulaceae) Թանթոնիկ կովկասյան (*Sedum caucasicum*), Թանթոնիկ հակադրատերև (*Sedum oppositifolium*), Թանթոնիկ իսպանական (*Sedum hispanicum*), Բարդածաղկավորներից (Asteraceae)՝ Խինձ կոշտ (*Scorzonera rigida*), Հալնորուկ ճարձրուկատերև (*Senecio erucifolius*), Մեխակազգիներից (Caryophyllaceae)՝ Մեխակ արևելյան (*Dianthus orientalis*), Շրթնածաղկազգիներից (Lamiaceae)՝ Կատվախոտ Մուսինի (*Nepeta mussinii*), Սաղավարտուկ արևելյան (*Scutellaria orientalis*), Ասպլենազգիներից (Aspleniaceae)՝ Ասպլեն հյուսիսային (*Asplenium septentrionale*) և այլն:

Նկար 8

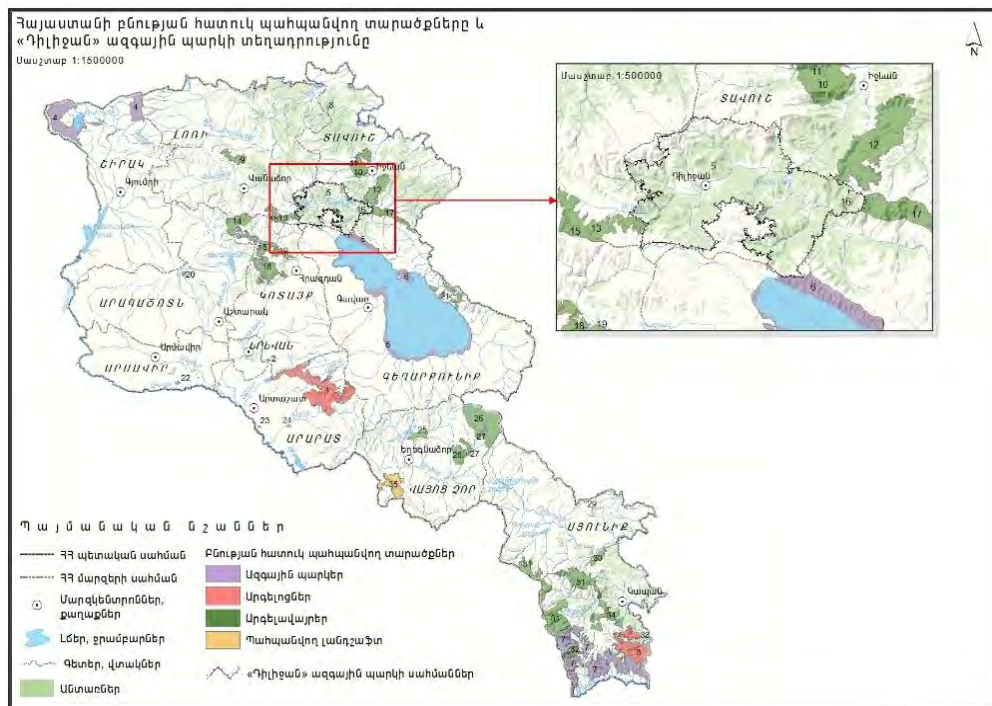

Լեռնամարգագետնային բուսականությունը տարածված է 1700-2550մ բարձրության վրա: Մարգագետինների մեծ մասն օգտագործվում են որպես արոտավայրեր, որոնցում հանդիպում են սիզախոտ մարգագետնայինը (*Phleum pratense*), ոգնախոտ կծկավորը (*Dactylis glotemera*), դաշտավլուկ կաղնուտայինը (*Poa nemoralis*), երեքնուկ մարգագետնայինը (*Trifolium pratense*), ագրիստուկ սպիտակը (*Agrostis alba*) և այլն: Ենթալպյան մարգագետնում գերակշռում են հացազգի, ընդավոր բույսերի և խոտաբույսերի ներկայացուցիչները՝ ցորնուկը (*Bromus variegatus*), արևելյան կակաչը (*Papaver orientalis*), խարբուկ խոշորածաղիկը (*Lapsana grandiflora*), տերեփուկը (*Centaurea fischeri*) և այլ տեսակներ: Բնական ալպիական բուսականությունը բացակայում է, մասնակիորեն հանդիպում են՝ կազմորի (*Nardus stricta*), ոչխարի շյուղախոտ (*Festuca ovina*), գնարբուկ (*Primula algida*), կովկասյան քիմիոն (*Carum caucasicum*), դաշտավլուկ ալպիական (*Poa alpine*):

«Դիլիջան» ազգային պարկ. Դիլիջան» ազգային պարկը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) հյուսիս-արևելքում, զբաղեցնում է ՀՀ Տավուշի մարզի փոքր հատվածները, նաև՝ Լոռու և Գեղարքունիքի մարզերը: Այն տարածվում է մի քանի լեռնաշղթաների լանջերին՝ 1070մ - 2900մ բարձրությունների վրա: Զբաղեցնում է 1786.4հա մակերես: Դիլիջան ԱՊ-ի տարածքը Հայաստանի բնաշխարհի եզակի անկյուններից է, որն առանձնանում է հարուստ և յուրօրինակ կենսաբազմազանությամբ, անտառային լանդշաֆտով, գիտական, ճանաչողական, տնտեսական առանձին էկոհամակարգերով ու բնության հուշարձանների բնապահպանական, գիտաճանաչողական, առողջապահական և ռեկրացիոն բարձր արժեքներով: ԱՊ-ի նպատակն է ապահովել լանդշաֆտների և կենսաբազմազանության,

պատմամշակութային ժառանգության պահպանումը, ինչպես նաև համահունչ տնտեսական զարգացումը: Ազգային պարկը տարածված է Դիլիջան քաղաքի և 9 գյուղական համայնքների վարչական սահմաններում: Դիլիջան քաղաքը և հինգ գյուղական բնակավայրեր (Թեղուտ, Հաղարծին, Գոշ, Խաչարձան և Աղավնավանք) գործնականում գտնվում են ԴԱՊ-ի սահմաններում: «

Նկար 9.

Համաձայն «Դիլիջան» Ազգային պարկի կանոնադրության՝ ԴԱՊ-ը բաժանվում է տարբեր տարածագործառնական նշանակության գոտիների.

- ա) արգելոցային- զբաղեցնում է 8,164.2 հա տարածք կամ ԴԱՊ 24.2%,
- բ) հանգստի (ռեկրեացիոն)-զբաղեցնում է 2,817.7 հա տարածք կամ ԴԱՊ 8.3% ,
- գ) տնտեսական - զբաղեցնում է 22,783.1 հա տարածք կամ ԴԱՊ 67.5%:

Այն ունի նաև 8167 հա բուֆերային գոտի: Սահմանվում է պահպանության ռեժիմը, տարբեր տարածքների թույլատրելի օգտագործումը, ռեսուրսների օգտագործման և պահպանության մակարդակները:

Անտառը կազմում է ազգային պարկի տարածքի 94%-ը: ԱՊ-ի անտառում աճում են շուրջ 40 տեսակի արժեքավոր ծառատեսակներ և 18 տեսակի թփեր: Հիմնական անտառ կազմող ծառատեսակներն են կաղնին, հաճարենին, բոխին: Սաղարթավոր տերևաթափ ծառատեսակներից տարածված են նաև թխկու, կեչու, հացենու, ուռենու, լորենու, թեղու և այլ տեսակներ:

Երկրաբանություն և ռելիեֆ. Ազգային պարկի տարածքի 43%-ից ավելին գտնվում է 1600-2000մ, 33,9%-ը՝ 1200-1600մ, իսկ 16%-ը՝ 2000-2400մ բարձրությունների վրա: Վերջիններս հիմնականում ներառում են բարձրադիր անտառները և ենթալպյան մարգագետինները: Այս տարածքը կարևոր ապրելավայր է էնդեմիկ տեսակների՝ Կովկասյան ազնվացեղ եղջերուի և Կովկասյան մարեհավի համար:

Կլիման. ԴԱՊ-ի տարածքի կլիմայական պայմանները պայմանավորված են ուղղահայաց գոտիավորմամբ և հիմնականում բնութագրվում են չափավոր տաք և խոնավ կլիմայով՝ երկար ամառ, իսկ բարձր լեռնային գոտում՝ երկար ձմեռ:

Հիդրոլոգիան. ԴԱՊ-ի գետերը պատկանում են Քուր գետի ավազանին՝ տիպիկ լեռնային են, սնվում են ձնհալից և անձրևաջրերից, ինչպես նաև բազմաթիվ ստորերկրյա աղբյուրներից: Գետերի մեծ մասը սակավաջուր են, հեղեղները հիմնականում տեղի են ունենում գարնանը՝ առաջացնելով սելավներ, սահանքներ: Աղստևը պարկի տարածքով անցնող հիմնական գետն է, որը սկիզբ է առնում Փամբակի հյուսիսային լանջերից (Թեժ լեռ, 3101մ): Այն սնվում է ձնհալներից ու անձրևներից, առավելագույն հոսքը նկատվում է մայիսից մինչև հունիս: Աղստևի հիմնական վտակը Գետիկն է, իսկ Հովվաջուր, Շտոդանաջուր, Հաղարծին և Բլղան գետակները փոքր վտակներ են: ԴԱՊ-ը հայտնի է իր հանքային աղբյուրներով: Հատկանշական են Թթու ջուրը (Գետիկ գետի հովտում), Մարգահովիտը (հարուստ է երկաթով), Ֆիոլետովոն (հարուստ է ածխածնով և կալցիումով) և Բլղանի աղբյուրները («Դիլիջան» հանքային ջուր): Հիդրոկարբոնատներով հարուստ այս ջրերը օգտագործվում են աղեստամոքսային հիվանդությունների բուժման համար:

Պարկի ամենամեծ ու ամենահայտնի լիճը Պարզ լիճն է, որը գտնվում է Արեգունի լեռնաշղթայի հյուսիսային լանջերին՝ 1400մ բարձրության, Դիլիջան քաղաքից 8 կմ (հյուսիս-արևելք) հեռավորության վրա: Զբաղեցնում է 2հա մակերես, ջրհավաք ավազանը՝ 1,52 կմ²:

Նկար 10.

Գոշալիճն է (Տգրկա) գտնվում է Պարզ լճից արևելք՝ ծովի մակերևույթից 1500մ բարձրության վրա, զբաղեցնում է 1,53հա է մակերես:

Հողեր. ԴԱՊ-ի հողային ծածկույթն ունի հիմնականում երկու հողատիպեր՝ անտառային և լեռնամարգագետնային: Անտառային գոտում գերակշռում են շագանակագույն և դարչնագույն անտառային հողերը, որոնք ունեն բարձր խոնավություն: Դարչնագույն անտառային հողերը գտնվում են մինչև 1500մ բարձրության վրա՝ կաղնու և բոխու անտառածածկի գերակշռությամբ:

Շագանակագույն անտառահողերը հանդիպում են հյուսիսային լանջերին՝ մինչև 1800մ բարձրության վրա՝ հիմնականում բոխու և հաճարենու անտառածածկույթներով: Հողային կառուցվածքին բնորոշ է շագանակագույն գունավորումը և թույլ գոտիավորումը: Սկսած 1700-1800մ բարձրություններից, շագանակագույն հողերը փոխարինվում են սև հողերի, իսկ ավելի 2400մ բարձր տեղանքներում՝ լեռնամարգագետնային սևահողերի: Լեռնամարգագետնային հողատեսքերը հանդիպում են հարուստ խոտածածկով նոսր անտառներում: Այս հողերը, ընդհանուր առմամբ, հարուստ են ազոտով, ֆոսֆորով և ազատ երկաթով: ԴԱՊ-ի տարածքի լայնարձակ հովիտներում տարածված են բերրիության բարձր մակարդակ ունեցող ալլուվիալ հողերը:

ԴԱՊ-ի տարածքին բնորոշ են թույլ հողմահարումները, երոզիոն գործընթացները և փարթամ վեգետատիվ ծածկը:

Կենսաբազմազանություն. Համաձայն «Դիլիջան» ազգային պարկի 2017-2026 թվականների կառավարման պլանի՝ ազգային պարկը Գլոբալ համատեքստում գտնվում է «Կովկասյան կիզակետում», որը ԲՀՀ-ի ու Կենսաբազմազանության միջազգային պահպանության (Conservation International) կազմակերպության կողմից կենսաբազմազանության առումով ճանաչվել է աշխարհի կարևորագույն վայրերից մեկը: Պարկը հանդիսանում է 1150 տեսակի անոթավոր բույսերի (այդ թվում՝ նաև յոթ էնդեմիկ տեսակների), ինչպես նաև 286 տեսակի ողնաշարավոր կենդանիների կենսամիջավայր:

Բույսեր. «Դիլիջան» ազգային պարկի բուսականության հիմնական տիպը անտառն է: Այստեղ հիմնականում գերակշռում են լայնատերև տերևաթափ ծառատեսակները՝ հաճարենի արևելյան (*Fagus orientalis*), կաղնի վրացական (*Quercus iberica*), կաղնի արևելյան (*Q. macranthera*), բոխի սովորական (*Carpinus betulus*), բոխի արևելյան կամ դաժի (*C. orientalis*): Հաճարենու, կաղնու և կաղնու-բոխու անտառները զբաղեցնում են ծովի մակարդակից 1000-2000մ բարձրության լեռնալանջերը: Գիհու անտառները հանդիպում են 1800-2000մ բարձրությունների վրա: Ենթալայան մարգագետինները տարածված են 1800-1900 մ-ից բարձր:

Պարկի ենթալայան գոտում հաճախ հանդիպում են կեչու անտառներ, որոնցում գերակշռում են կեչի ելունդավոր (*Betula pendula*), կեչի Լիտվինովի (*B. litvinovii*), բարդի դողդոջուն (*Populus tremula*), այծուռենի (*Salix caprea*), ինչպես նաև շուշան հայկական (*Lilium armenum*), ընձախոտ արևելյան (*Aconitum orientale*), զիվան հսկայական (*Cephalaria gigantea*), քոսքոսկ կովկասյան (*Scabiosa caucasica*), ոգնախոտ կծկավոր (*Dactylis glomerata*), զանգակ խմբված (*Campanula glomerata*), թթվիճ խոշորածաղիկ (*Betonica macrantha*), դորոնիկում երկարատերև (*Doronicum oblongifolium*) տեսակները: Ասեղնատերև ծառատեսակներից կազմված անտառները պարկում սամանափակ են: Պարկի տարածքում աճում են նաև երկարակյաց կենու՝ 300-400 տարեկան, մինչև 25 մետր բարձրություն և բնի՝ 80-100 սմ տրամագիծ ունեցող ծառեր: Երրորդական ժամանակշրջանից պահպանված այս ծառատեսակների պուրակներից մեկը գտնվում է Գետիկի ավազանում և ամենախոշորն է Անդրկովկասում:

Պարկի անտառները շատ հարուստ են նաև վայրի պտղատու-հատապտղատուների՝ տանձենի կովկասյան (*Pyrus caucasica*), խնձորենի արևելյան (*Malus orientalis*), սալորենի չոլած (*Prunus divaricata*), սալորենի փշոտ կամ մամխենի (*P. spinosa*), հոնի սովորական (*Cornus mas*), զկեռ սովորական (*Mespilus germanica*), կոկոռչենի թեքված (*Grossularia reclinata*), ինչպես նաև սզնի (*Crataegus*), հաղարջենի (*Ribes*), մոշենի (*Rubus*), ընկուզենի սովորական (*Juglans regia*) և տիլենի սովորական (*Corylus avellana*) տեսակներով:

Անտառագուրկ փոքր հատվածներում ներկայացված են տափաստանային համակեցությունները՝ շյուղախոտ վալեսյան (*Festuca valesiaca*) և փետրախոտ գեղեցիկ (*Stipa pulcherrima*) տեսակների առկայությամբ, որոնք բնորոշ չեն տարածքին:

Տարախոտահացազգիներից հանդիպում են՝ բարակոտնուկ սանրանման (*Koeleria cristata*), դաշտավլուկ մարգագետային (*Poa pratensis*), դաշտավլուկ անտառային (*P. nemoralis*), ոգնախոտ կծկավոր (*Dactylis glomerata*), խմբախոտ բուրավետ (*Anthoxanthum odoratum*), ոսկեվարսակ

սիբիրյան (*Trisetum sibiricum*), գնարբուկ խոշորաբաժակ (*Primula macrocalyx*), տերեփուկ դեղնամանուշակագույն (*Centaurea cheiranthifolia*) և այլ տեսակները: Աբեղասարի ժայռոտ և քարքարոտ արևմտյան լանջերն ապրելավայր են բազմաթիվ քարասեր տեսակների համար, որոնցից Հայաստանի կարմիր գրքում ընդգրկված սրոհունդ հայկական (*Hypericum armenum*) և քարբեկ եռմատնանի (*Saxifraga tridactylites*), ինչպես նաև քարբեկ գիհատերև (*Saxifraga juniperifolia*), խինձ կոշտ (*Scorzonera rigida*), զիվան միջին (*Cephalaria media*), քոսքունկ աղավնու (*Scabiosa columbaria*) տեսակների համար:

Քարափներին և լեռնային ձորակների քարքարոտ լանջերին հանդիպում է ինտրագոնալ քարասեր բուսականությունը: Գետերի և լճերի ափերին գերակշռում է ջրաճահճային բուսականությունը, որոնցում հանդիպում են ուռենի (*Salix*), բարդի (*Populus*), բոշխ (*Carex*), գորսնուկ (*Ranunculus*), կնյուն (*Juncus*) և այլ ցեղերի տարբեր տեսակներ: Գոշի լճի ափային տարածքում գրանցվել է այս տարածքի համար ոչ բնորոշ ձիաձետի (*Equisetum telmateia*) միատարր համակեցությունը: Պարկը բավական հարուստ է գեղազարդային՝ սոխի հաղթության, կուսածաղիկ խոտային, նվիկ արևելյան, բաղեղ կովկասյան, ոզնագլխիկ, գրոսհեյմիա խոշորածաղիկ, զանգակ, հիրիկ եղանի, շուշան հայկական և այլ տեսակներով:

Պարկում հանդիպում են սննդում օգտագործվող 123 բուսատեսակներ: Աճում են շուրջ 180 դեղաբույսեր (անթառամը, դաղձը, ուրցը, մեղրածուծը, լոշտակը, մալտակը և այլն): Ազգային պարկի տարածքում և շրջակայքում հայտնաբերվել են 480 մակրոսկոպիկ սնկերի տեսակներ և ենթատեսակներ, որոնց մեծ մասը օգտագործվում են մարդու սննդում: Ամենատարածվածներն են դառնամատիտեղը (*Russula*), կաթնասունկը (*Lactarius*), սարդոստայնասունկը (*Cortinarius*), թելիկասունկը (*Inocybe*), ճանճասպանը (*Amanita*), կոճղասունկ իսկականը (*Armillaria mellea*), ականջասունկը (*Pleurotus*), գլխասունկ պարկանման (*Calvatia utriformis*), շամպինիոն սովորական (*Agaricus campestris*), մարգագետնային կոճղասունկ (*Marasmius oreades*), յուղասունկ հատիկավոր (*Suillus granulatus*), շեկլիկ (*Lactarius deliciosus*), աղվեսասունկ (*Cantharellus cibarius*) և այլ տեսակներ: Պարկի տարածքում հայտնաբերվել են նաև 38 տեսակի թունավոր սնկեր՝ խոզուկասունկը (*Paxillus involutus*), կեղծ կոճղասունկը (*Hypholoma fasciculare*), ճանճասպան կարմիրը (*Amanita muscaria*), ճանճասպան հովազայինը (*Amanita pantherina*), ճանճասպան կանաչը (*Amanita phalloides*), սատանայի սունկը (*Boletus satanas*) և այլն: Ազգային պարկի տարածքում հաշվառված որոշ սնկատեսակներ /15/ վտանգված են և ներառված են Հայաստանի բույսերի Կարմիր գրքում- ճանճասպան կարմիրը (*Amanita muscaria*), ճանճասպան կանաչը (*Amanita phalloides*), աստերոֆորա անձրևայինը (*Asterophora lycoperdoides*), բոլետոպսիս սևասպիտակը (*Boletopsis leucomelas*), սպիտակ սունկը (*Boletus edulis*), սատանայի սունկը (*Boletus satanas*), կլավարիադելֆուս վարսանդանմանը (*Clavariadelphus pistillaris*), ցիստոդերմա ամիանտայինը (*Cystoderma amianthina*), հապլոպորուս հոտավետը (*Haploporus odorus*), ոզնասունկ մարջանաձևը (*Hericium coralloides*), ոզնասունկ կաղնու (*Hericium erinaceum*), հովանոցասունկ աղջկականը (*Macrolepiota puellaris*), մուտինուս շնայինը (*Mutinus caninus*), կոնասունկ փաթիլատիկը (*Strobilomyces strobilaceus*), գետնասունկ ամառայինը (*Tuber aestivum*): «Դիլիջան» ազգային պարկի տարածքում աճում են 97 ընտանիքի 441 ցեղի շուրջ 1150

տեսակի անոթավոր բույսեր(այդ թվում նաև յոթ էնդեմիկ տեսակներ): Բույսերից 17-ն ընդգրկված են Հայաստանի Կարմիր գրքում (9-ը՝ վտանգված(EN), 5-ը՝ խոցելի(VU), իսկ 3-ը՝ անհետացման եզրին գտնվող (NT) կարգավիճակով), մասնավորապես. Պսեֆելուս դեբեդի (Psephellus debeidicus) (EN), Հողմածաղիկ գորտնուկային (Anemone ranunculoides) (EN), Գնարբուկ սքանչելի (Primula amoena) (VU), Շուշան հայկական (Lilium armenum) (NT) և այլն: Բույսերի 14 տեսակը էնդեմներ են, որոնցից 7-ը՝ Հայաստանի, 3-ը՝ Կովկասի, 4-ը՝ Անդրկովկասի, մասնավորապես. Եզնակոխ Կոզո-Պոլյանսկու (Bupleurum koso-poljanskyi), Պսեֆելուս փամբակի (Psephellus pambakensis), Խլածաղիկ Օլգայի (Scrophularia olgae), Ճոճուկ կովկասյան (Cerastium holosteum), Կտավախոտ Շելկովնիկովի (Linaria schelkownikowii), Արնունի հայաստանյան (Sorbus hajastana) և այլն:

Նկար 11

Եզնակոխ Կոզո-Պոլյանսկու

Արքայածաղիկ բլրակային

Բանպոտ Բրաունի

Կենի հատապտղային

Էպիպոգիում անտերև

Թեզիում փոված

«Դիլիջան» ազգային պարկի տարածքում աճում են նաև Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակներ. Պոպուլիկ Մարշալի (Corydalis marschalliana), Արքայածաղիկ բլրակային (Fritillaria collina), Էպիպոգիում անտերև (Epipogium aphyllum), Բանպոտ Բրաունի (Polystichum braunii), Օրտիլիա

փոքր (*Orthilia secunda*), Գնարբուկ սքանչելի (*Primula amoena*), Կլվածադիկ (*Coccyganthe flox-cuculi*), Մրտավարդ կովկասյան (*Rhododendron caucasicum*), Շուշան հայկական (*Lilium armenum*) և այլն, ինչպես նաև սնկեր Աստերոֆորա անձրևային (*Asterophora lycoperdoides* (Bull.) Ditma, Սպիտակ սունկ, թնջուկ (*Boletus edulis* Bull.:Fr.), Բոլետոպսիս սև-սպիտակ (*Boletopsis leucomelaena* (Pers.) Fayod և այլն:

Կենդանական աշխարհ. ազգային պարկի կենդանական աշխարհը հարուստ է, որը պայմանավորված է բազմազան էկոհամակարգերի առկայությամբ: Հանդիպում են հիմնականում լեռնանտառային, տափաստանային, մարգագետնային լանդշաֆտներին, ինչպես նաև ժայռերին և խոնավ տարածքներին բնորոշ կենդանատեսակներ:

Ազգային պարկի տարածքում հանդիպում են բզեզների (*Coleoptera*) 512 տեսակ, որոնք պատկանում են 44 ընտանիքների 296 ցեղերին: Այստեղ հայտնաբերվել է Հայաստանի բզեզների ողջ ֆաունայի 12%-ը, թիթեռների՝ շուրջ 50%-ը և մրջյունների՝ 25%-ը: Տարածքում հանդիպում են ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված 15 տեսակ, որոնցից 6-ը գրանցված են նաև Բեռնի կոնվենցիայում և 5-ը՝ ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում: Նման միջատներից պարկի տարածքում հանդիպում են Հայաստանի՝ 7, Անդրկովկասի՝ 18 և Կովկասի էկոտարածաշրջանի՝ 30 էնդեմիկներ: Բզեզների ընտանիքների տեսակներից են՝ Գնայուկներ(*Carabidae*), Լեշակերներ(*Silphidae*), Մրամարմիններ(*Staphylinidae*), Թերթիկաբեղավորներ(*Scarabaeidae*), Սևամարմիններ(*Tenebrionidae*), Զատիկներ(*Coccinellidae*), Տերևակերներ(*Chrysomelidae*), Երկարաբեղիկներ(*Cerambycidae*), Երկարակնձիթներ կամ փղիկներ(*Curculionidae*) և այլն:

Տերեկային թիթեռները ներկայացված են 7 ընտանիքների 68 ցեղերին պատկանող 122 տեսակներով՝ Ապոլոն (*Parnassius apollo kashtshenkoi* Sheljuzko), Հաստազուլի թիթեռներ(*Hesperidae*), Կապտաթիթեռներ(*Lycaenidae*), Նիմֆալիդներ(*Nymphalidae*), Ճերմակաթիթեռներ(*Pieridae*) և այլն:

Մրջյուններից (*Formicidae*) հայտնաբերվել է 10 ցեղերին պատկանող 29 տեսակ: Ազգային պարկի տարածքում հանդիպում են նաև 286 տեսակի ողնաշարավոր կենդանատեսակներ, որոնցից 53-ը ընդգրկված են Հայաստանի կենդանիների Կարմիր գրքում և 17-ը՝ ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում:

«Դիլիջան» ազգային պարկի գետերում և լճերում բնակվում է 15 ձկնատեսակ, որնցից է էնդեմիկ և Հայաստանի կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված Սևանի կողակը (*Capoeta sevangi*) (VU): Հանդիպում են նաև կարմրախայտը (*Salmo trutta fario*), արևելյան տառեխիկը (*Alburnoides eichwaldii*), Քուռի բեղլուն (*Barbus lacerta cyri*): Աղստևում տարածված են կովկասյան թեփուղը (*Squalius cephalus orientalis*), հազվադեպ հանդիպում են մուրծին (*Luciobarbus* (*Barbus*) *mursa*), Քուռի լերկաձուկը (*Oxynemacheilus* (*Barbatulla*) *brandti*) և այլն: Ազգային պարկի տարածքում հանդիպում են 4 տեսակի երկկենցաղներ՝ լճագորտը (*Pelophilax ridibundus*),

փոքրասիական գորտը (*Rana macrocnemis*), կանաչ դոդոշը (*Bufo viridis*), Շելկովնիկովի սովորական ծառագորտը (*Hyla arborea schelkownikowi*):

Մողուններից հանդիպում են 1 տեսակի կրիա, 12 տեսակի մողեսներ և 9 տեսակի օձեր: 7 տեսակներ ընդգրկված են Հայաստանի կենդանիների Կարմիր գրքում, 6-ը՝ ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում, 3 տեսակը՝ Անդրկովկասի, իսկ 2-ը՝ Կովկասի էնդեմիկ են: Ճանապարհամերձ ժայռերի վրա հանդիպում են *Darevskia* ցեղի ժայռային մողեսներից հայկական մողեսը (*Darevskia armeniaca*, *D. dahl*(EN), Դալի մողեսը և Ռոստոմբեկովի մողեսը (*Darevskia Rostombekovi*), մարգագետնային մողեսը (*Darevskia praticola*), որոնք Անդրկովկասի էնդեմիկ տեսակներ են և գրանցված է ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում:

Նկար 12

(*Sympecma paedisca*)

Կապույտ ճպուռ (*Aeshna cyanea*)

Սանրաբեղ չրիկան (*Ctenicera pectinicornis*)

Սպիղոն (*Parnassius mnemosyne rjabovi* Sheljuzhko)

Գառնանգղ (Մորուքավոր անգղ) (*Gypaetus barbatus* Linnaeus)

Քարաքծիկ (*Aquila chrysaetos*)

Հանդիպում են նաև ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված Ռադդեի (*D. raddei*) և քուռի (*D. portschinskii*) մարգագետնային (*D. praticola*) (VU) մողեսներն, ինչպես նաև ճարպիկ մողեսը (*Lacerta agilis*), շերտավոր մողեսը (*L. strigata*), ջարդվող իլիկամողեսը (*Anguis fragilis*), ձիթապտղագույն սահնօձը (*Platyceps najadum*), ջրային լորտուն (*Natrix tessellata*), ճահճային կրիա – *Emys orbicularis*, դեղնափորիկ-*Pseudopus apodus*, որդանման կույրօձ- *Typhlops vermicularis* և այլն:

«Դիլիջան» ազգային պարկում հանդիպում են թռչունների շուրջ 190 տեսակ, որոնցից 130-ը բնադրում են պարկում: Թռչունների 36 տեսակը գրանցված են Հայաստանի կենդանիների Կարմիր գրքում, 11-ն ընդգրկված են նաև Բնության Պահպանության Միջազգային Միության Կարմիր ցուցակում: Գրանցված է Կովկասյան մեկ էնդեմիկ տեսակ՝ կովկասյան մարեհավը (*Tetrao mlokosiewiczii*) և Հայկական բարձրավանդակի էնդեմիկ մեկ տեսակ՝ հայկական որորը (*Larus armenicus*):

Ազգային պարկի տարածքում հանդիպում են 55 տեսակի կաթնասուններ, որոնցից 9-ը գրանցված են Հայաստանի կենդանիների Կարմիր գրքում, 3-ը ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում:

Առկա է նաև մեկ էնդեմիկ՝ Անդրկովկասի և 7-ը՝ Կովկասի տեսակները:

ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում գրանցված են եվրոպական լայնականջ չղջիկը, սովորական երկարաթև չղջիկը և ջրասամույրը (NT): ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում նշված են կովկասյան ազնվացեղ եղջերուն (*Cervus elaphus maral*), Շելկովնիկովի կուտորան (*Neomys schelkovnikovi*), ջրասամույրը (*Lutra lutra*), ծալկաշուրթ լայնականջ չղջիկը (*Tadarida teniotis*), սովորական երկարաթև չղջիկը (*Miniopterus schreibersi*, գորշ ականջեղ չղջիկը (*Plecotus auritus*), անտառակատուն (*Felis silvestris*), գորշ արջը (*Ursus arctos*): Էնդեմներն են անդրկովկասյան կուրամկնիկը (Անդրկովկասի էնդեմ), թփուտային դաշտամուկը, դեղնակուրծք մուկը, Ռադդեի, Սատունինի և Վոլնուխինի գորշատամները (Կովկասի էնդեմներ) և այլն:

Կլիմայավարժեցվում են նաև ուսսուրական բժավոր եղջերուն, ազնվացեղ եղջերուն և վայրի խոզը:

Գործունեության տարածքում ՀՀ Կարմիր գրքերում գրանցված բուսատեսակներ և կենդանատեսակներ չկան:

8.2.7. Պատմամշակութային հուշարձաններ.

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2007թ. մարտի 15-ի «ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՄԱՐՎՈՂ ԵՎ ՕՏԱՐՄԱՆ ՈՉ ԵՆԹԱԿԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱՆՇԱՐԺ

ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» N 385-Ն որոշման՝ Դիլիջան քաղաքի և Թեղուտ բնակավայրի վարչական տարածքի համար սահմանվում է հուշարձանների հետևյալ ցանկը.

Թեղուտ գյուղ

Աղյուսակ 6

1	2	3	4	5	6	7	8
1			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ՀՆԴՋԱՆ»	10-14 դդ.	գյուղից 3 կմ հս-աե, «Հնդզան» հանդամասում	<	1
	1.1		Գերեզմանոց	10-14 դդ.	գյուղատեղիի աե եզրին, անտառում	<	1.1
		1.1.1	Մատուռ	11-12 դդ.		<	1.1.1
	1.2		Գերեզմանոց	10-14 դդ.	գյուղատեղիի ամ կողմում, «Մորուտա ծորի» աջակողմում	<	1.2
		1.2.1	Մատուռ	11-12 դդ.		<	1.2.1
	1.3		Ձիթհան	12-14 դդ.	գյուղատեղիի հվ-ամ մասում, «Մորուտա ծորի» ձախակողմում	<	1.3
2			ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	գյուղից 3 կմ հս-աե, Մորուտա գետի ձախ ափին, «Հնդզան» հանդամասում	<	2

Դիլիջան քաղաքի շրջակայքում են գտնվում տուրիստական նշանակություն ունեցող Ջուխտակ վանքը, Հաղարծինը, Գոշավանքը, Մաթոսավանքը և այլն:

ԴԱՊ-ի տարածքում կան ավելի քան 220 պատմական, հնագիտական և մշակութային վայրեր, որոնց մեծ մասը ներառված չեն զբոսաշրջային առաջարկներում՝ ֆիզիկական անմատչելիության պատճառով:

Ամենամոտ մշակութային հուշարձանը Հաղարծին վանական համալիրն է, գտնվում է 300մ հեռավորության վրա:

8.2.8. Բնության հուշարձաններ.

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. օգոստոսի 14-ի «Բնության հուշարձանների ցանկը հաստատելու մասին» N 967-Ն որոշման հավելվածի՝ Տավուշի մարզում գոյություն ունեցող բնության հուշարձաններն են.

Աղյուսակ 7

	Երկարաբանական հուշարձաններ	
1.	«Մոլլաքար» ժայռ	Տավուշի մարզ, Իջևան քաղաքից մոտ 10 կմ հվ-արմ, Իջևան-Երևան խճուղու ձախ կողմում
2.	«Անանուն» պլազիոգրանիտներ	Տավուշի մարզ, Բերդ ավանից 6.5 կմ հվ-արմ, անտառտնտեսության մոտ
3.	«Անանուն» դայկայանման մարմիններ	Տավուշի մարզ, Բերդ ավանի հս-արմ եզրին
4.	«Անանուն» փոխակերպարային (մետամորֆիզացված) թերթաքարեր	Տավուշի մարզ, Վարագաձոր գետի վերին հոսանքում, Բերդ քաղաքից մոտ 20 կմ հվ-արմ
5.	«Կալաքար» լեռ	Տավուշի մարզ, Ծաղկավան գյուղից 1.5 կմ հվ
6.	«Անանուն» սյունաձև էքստրուզիվ մարմին՝ նեկկ	Տավուշի մարզ, Ծաղկավան գյուղից 2 կմ հվ
7.	«Անանուն» դայկայանման մարմիններ	Տավուշի մարզ, Նավուր գյուղից 1.5 կմ հվ-արլ, Տավուշ գետի ձախ վտակի հովտում
8.	«Փայտասար» քարանձավների համալիր	Տավուշի մարզ, Կողբ գյուղից 4 կմ հարավ
9.	«Անանուն» կվարցային դիորիտներ և գաբրո-դիորիտներ	Տավուշի մարզ, Նավուր գյուղից 1.5 կմ հվ-արլ, Տավուշ գետի կիրճի աջ լանջին
10.	«Անանուն» շերտագրական մերկացում	Տավուշի մարզ, Չինչին գյուղի հվ-արլ եզրին
11.	«Անանուն» սանդղափուլ քարափներ	Տավուշի մարզ, Չինչին գյուղից 2.0 կմ հվ-արմ
12.	«Օձաքար» լեռնագագաթ	Տավուշի մարզ, Պառավաքար գյուղից 3 կմ հս-արմ, Վաղաշեն տանող ճանապարհի աջ կողմում

	Կենսաբանական հուշարձաններ	
1.	«Նոյեմբերյանի սոսի»	Տավուշի մարզ, քաղ. Նոյեմբերյան, Չինարածորում
2.	«Վարդան Մամիկոնյանի կաղնի»	Տավուշի մարզ, գ. Ակնաղբյուր, ծ.մ-ից 900 մ բարձրության վրա
3.	«Սարի գյուղի սոսի»	Տավուշի մարզ, գ. Սարիգյուղ, Երևան-Նոյեմբերյան ճանապարհից աջ, ծ.մ-ից 750 մ բարձրության վրա
4.	«Գետահովիտի մամռապատ ժայռ»	Տավուշի մարզ, Գետահովիտ գյուղի մոտ, Սառնաջուր գետի ձախ ափին, մոտ 700-800 մ բարձրության վրա
5.	«Տանձուտ»	Տավուշի մարզ, Աղավնավանք գյուղի մոտ

8.2.9. Բնության ժառանգություն. բնության ժառանգության տարածքներ են համարվում նաև Աղավնավանքի կենու պուրակը, Հաղարծնի հաճարենու և Խաչարձանի կաղնու անտառները, Պարզ և Գոշի (Տգրկա) լճերը:

Ազգային պարկի և հարակից համայնքների առանձնահատուկ արժեքները՝ հարուստ կենսաբազմազանությունը, բնական անտառները և ջրատարածքները (լճեր, լեռնային գետեր, ջրվեժներ), լանդշաֆտային բազմազանությունը, հանքային ջրի աղբյուրները, տեսարժան վայրերը (պատմամշակութային արժեքները), տաք և խոնավ կլիման՝ առանձնահատուկ միկրոկլիմայով, բերրի հողերը նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում տարածքի զբոսաշրջության և տնտեսության զարգացման համար:

Համայնքն ունի Էկոտուրիզմի հեռանկարային զարգացման մեծ հնարավորություններ:

8.2.10. Սոցիալ-տնտեսական. սոցիալ-տնտեսական ցուցանիշները ներկայացված են ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայքի տեղեկատվության համապատասխան.

Տարածքը Territory	2 704 քառ.կմ/ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տնտեսական կշիռը, % Territory share of the marz in the territory of the RA, %	9.1
Համայնքներ, 2023 թ. տարեկազմի դրությամբ Communities, as of the beginning of 2023	4
Քաղաքներ Towns	5
Գյուղեր Villages	60
Բնակչության թվաքանակը 2023թ. տարեկազմի դրությամբ Population number as of the beginning of the year, 2023	119.8 հազ.մարդ/ ths. person
<i>այդ թվում՝</i> <i>including:</i>	
քաղաքային urban	49.9 հազ.մարդ/ ths. person
գյուղական rural	69.9 հազ.մարդ/ ths. person
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տնտեսական կշիռը 2022թ., % Share of marz population in the total population of the RA 2022, %	4.0
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տնտեսական կշիռը 2022թ., % Share of urban population size 2022, %	41.7
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	110 665.5 հա/ha
այդ թվում՝ վարելահողեր including: arable land	25 485.3 հա /ha

Մարզկենտրոնը Իջևան քաղաքն է: 2022թ. Տավուշի մարզի տնտեսության հիմնական ոլորտների տեսակարար կշիռները ՀՀ տնտեսության համապատասխան ոլորտների ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն 1.4 %,
- գյուղատնտեսություն 4.5 %,
- շինարարություն 3.0 %,
- մանրածախ առևտուր 2.4 %,
- ծառայություններ 0.9 %:

Մարզն ունի զարգացած գյուղատնտեսություն: Անասնաբուծության մեջ առաջատար ոլորտներ են համարվում խոշոր եղջերավոր անասնաբուծությունն ու խոզաբուծությունը, իսկ բուսաբուծության մեջ՝ հացահատիկային մշակաբույսերի մշակությունն ու խաղողագործությունը: Վերջին տարիներին զարգացում է ապրում պտղաբուծությունը, ինչով մարզը նախկինում մեծ համբավ է վայելել: Վերջին տարիներին հիմնվել են պտղատու այգիներ, որոնց մեջ գերակշռում են թուզն ու արքայանարինջը: Տարեցտարի զարգացում է ապրում նաև մեղվաբուծությունը: Մարզի տնտեսության առաջատար ոլորտը մշակող արդյունաբերությունն է: Առավել գերակշռող են սննդի արդյունաբերությունը և փայտամշակումը: Մարզում արտադրվող արդյունաբերական արտադրանքից արտաքին շուկա են հանվում գինիներ, պահածոներ, հանքային ջուր, քարե և փայտե, վերջերս նաև տեքստիլ արտադրատեսակներ: Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով: Մարզի կենտրոնով է անցնում Հյուսիսային Կովկաս-Թբիլիսի-Երևան գազատարը: Հյուսիսային սահմանի երկայնքով, Դեբեդի ափով անցնում է Երևան-Թբիլիսի երկաթուղու 7 կմ-ոց հատվածը: Տավուշի մարզում են գտնվում Սյրում-Ջիլիզայի և Բագրատաշենի մաքսակետերը:

Դիլիջան քաղաք. Դիլիջան առողջարանային քաղաքը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության հյուսիս-արևելյան, մարզի հարավ-արևմտյան մասում՝ Աղստև գետի հովտում, Հալաբի և Փանբակի լեռնաշղթաների միջլեռնային հատվածում՝ ծովի մակարդակից 1100-1510մ բարձրությունների վրա: Տարածքի միջին բացարձակ բարձրությունը 1256 մետր է: Ռելիեֆը բարդ է: Քաղաքը շրջապատված է Փոքր Կովկասի լեռնազանգվածներով: Հյուսիս-արևելյան մասերում նրան հարում են Բագումի, արևմտյան և հարավ-արևմտյան կողմերից՝ Փամբակի, արևելքից՝ Սուրդուզի և հարավ-արևելքից՝ Արեգունի անտառաշատ լեռները: Լեռնային զանգվածները ծածկված են հարուստ անտառներով, որոնք վերջանալով լեռնային կատարներին, փոխարինվում են ալպյան մարգագետիններով:

Դիլիջանը գտնվում է Երևանից 99 կմ հեռավորության վրա: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առանձնանում է սննդամթերքի և խմիչքների արտադրությունը: Լայն ճանաչում ունի «Դիլիջան Ֆրոլովա» հանքային ջուրը: Դիլիջանը լեռնակլիմայական, բալնոլոգիական հայտնի առողջարան է: Դիլիջանի բուժառողջարարական ռեսուրսներն իրենց հատկություններով շատ մոտ են, իսկ որոշ ցուցանիշներով գերազանցում են Բորժոմիի, Կիսլովոդսկի, Եսենտուկիի և Պյատիգորսկի հանրահայտ առողջարաններին: Ներկայում աշխատանքներ են տարվում բնակչության հանգստի կազմակերպման, առողջության վերականգնման և միջազգային զբոսաշրջության զարգացման ոլորտում քաղաքի երբեմնի ունեցած համբավի վերականգնման ուղղությամբ: Համաձայն ՀՀ Վիճակագրական կոմիտեի 2023թ, տեղեկագրի՝ Դիլիջան քաղաքում 2023թ. հունվարի 1-ի դրությամբ բնակչության թվաքանակը կազմում է 17.1հազ. մարդ:

Այժմ քաղաքի բնակչությունը առավելապես միատարր է (ճնշող մեծամասնությունը հայերն են): Բնակչության հիմնական մասը զբաղված է բուսաբուծության, անասնապահության, արդյունաբերության, տրանսպորտի, առևտրի և սպասարկման ոլորտներում: Քաղաքի տնտեսության մասնագիտացված ուղղությունը հիմնականում սպասարկման ոլորտն է: Դիլիջանը, հանդիսանալով առողջարանային քաղաք, ունի մի շարք առողջարան-հանգստավայրեր: Համայնքում գործում են սննդի արդյունաբերական ձեռնարկություններ, որոնք զբաղվում են կաթնամթերքի, հանքային ջրերի արտադրությամբ: Դիլիջանի տարածքում կան 2 տասնյակ հանքային աղբյուրներ, որոնք ունեն երկաթ-հիդրոկարբոնատա-քլորիդ-նատրիումակալցիումական բաղադրություն: Առկա են նաև կահույքի, փայտամշակման, սննդի և թեթև արդյունաբերության, սարքավորումների, գորգագործական արտադրություններ: Դիլիջանում 1949թ.-ին կառուցվել է Դիլիջանի հիդրոէլեկտրակայանը: Դիլիջանի բնական լանդշաֆտներն անտառներն են, որը կազմում է 34.000 հա տարածք: Քաղաքն ունի էկոտուրիզմի զարգացման մեծ հնարավորություններ և արդեն որոշակի քայլեր են կատարվում դրանց իրականացման ուղղությամբ:

Դիլիջան համայնքը խոշորացվել է (ք.Դիլիջան, Աղավնավանք, Գոշ, Թեղուտ, Հաղարծին, Հովք, Խաչարձան) և զբաղեցնում է 625,25 հա տարածք: Համայնքը գազիֆիկացված է, ունի խմելու և ոռոգման ջրի խնդիր: Դիլիջան համայնքի հիմնախնդիրներից են մշակութային

կոթողների, առողջարանների և հյուրանոցների, ներքաղաքային ճանապարհների, կեղտաջրերի հեռացման, լուսավորության լուծումները, որոնք շատ կարևոր նշանակություն ունեն տարածաշրջանի զբոսաշրջության զարգացման համար:

Թեղուտ բնակավայր. Թեղուտ գյուղը գտնվում է ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի տարածքում, մարզկենտրոն Իջևանից 28 կմ հարավ-արևմուտք, Դիլիջան-Իջևան ճանապարհի վրա, Աղստև գետի ձախափնյակում: Գյուղի մակերեսը 9,5 կմ քառակուսի է: Բարձրությունը ծովի մակերևույթից՝ 1550 մ, գտնվում է բարեխառն գոտում, ամռանը միջին ջերմաստիճանը +19 C, ձմռանը՝ -2 C: Ունի բուժկետ, դպրոց, մշակույթի տուն:

Նկար 13

Թեղուտից 5 կմ հյուսիս, «Ճեռի հողեր» հանդամասում գտնվել են Հայոց թագավոր Արտաշես Ա-ի (189-160 մ.թ.ա.) թողած երկու սահմանաքարերը արամեերեն գրով: Թեղուտից մի քանի կիլոմետր հեռավորության վրա են գտնվում Հաղարծին և Ջուխտակ վանքերը: Գյուղից ոչ հեռու՝ անտառային գեղատեսիլ գոտում, գտնվում է Պարզ լիճը՝ Տավուշի մարզի կարևորագույն բնական հուշարձաններից մեկը:

Բնակչությունը զբաղվում է հողագործությամբ և անասնապահությամբ, բանջարեղենի մշակությամբ:

Վիճակագրական կոմիտեի 2023թ, տեղեկագրի՝ Թեղուտ բնակավայրում 2023թ. հունվարի 1-ի դրությամբ բնակչության թվաքանակը կազմում է 1440 մարդ:

9. Նախատեսվող գործունեության բնութագիր, տեխնիկական և տեխնոլոգիական լուծումները, օգտագործվող բնական ռեսուրսներ և նյութեր, (շինարարության շահագործման , փական փուլեր).

Նախատեսվող գործունեությունն իրականացվելու է Տավուշի մարզի Դիլիջան քաղաքի Թեղուտ բնակավայրի վարչական տարածքում՝ 0.00192հա, 0.002հա, 0.0012հա տարածքների վրա:

9.1 Շահագործման փուլ. «Հաղարծին Էքստրիմ» ՍՊԸ-ի կողմից իրականացվող գործունեությունն իրականացվելու է՝ 0.00192հա, 0.002հա, 0.0012հա տարածքների վրա 51.2մ² ընդհանուր մակերեսով հողատարածքի վրա: Զիփլայն ունենալու է 4 թձիչքակետ, երկու ուղղություններով, որոնց համապատասխան երկարություններ են.

- ✓ 1-ին ուղղություն՝ 241,432մ
- ✓ 2-րդ ուղղություն՝ 275,651մ

Տեղադրվող 4 թձիչքակետից առաջին ուղղությունը 1-2 թձիչքակետ է, երկրորդ ուղղությունը հետադարձ՝ 3-4 թձիչքակետ: Միաճուպան կախովի մարդատար ճուպանուղին ունենալու է 2 տարբեր ճուպանագիծ, ունենալու է 200-300մ բարձրություն: Այն աշխատելու է մեխանիկական ինքնահոս՝ իներցիոն եղանակով, առանց հոսանքի: Ճուպանները փոփոխվում են գետնին՝ 1-2 և 3-4 թձիչքակետերի միջև, այնուհետև համապատասխան սարքավորմամբ բարձրացվելու է վերև և հատուկ մասնագետների օգնությամբ ամրացվելու է:

Թձիչքի նկարագիրը. Բարձրությունների հաշվին 1 -ին թձիչքակետից ճուպանով ինքնահոս եղանակով տեղափոխվում են 2-րդ թձիչքակետ, որը ավելի ցածր է, 2-րդից ոտքով գնում են 3-րդ թձիչքակետ /50մ հեռավորություն/, այնուհետև ճուպանով, կրկին բարձրության հաշվին տեղափոխվում են ավելի ցածր՝ 4-րդ թձիչքակետ:

Զիփլայնի կառուցման համար տարածքում դեռևս խորհրդային տարիներից առկա են հենասյուններ, որոնք օգտագործվելու են ճուպանների ամրացման համար, փայտյա տախտակամած/հարթակ/՝ 4 հատ, 3x40x50մ և 3x30x30մ չափերի մետաղական բազրիքներ՝ 7 հատ, մետաղական ճուպաններ՝ Ø12մմ հաստության:

Շահագործման փուլում գործունեության տարածքում առանձին ավտոկայանատեղի չի նախատեսվում: Մեքենաները կայանվելու են տարածքում՝ ճանապարհի եզրերին:

Դեպի զիփլայն տանող տարածք մոտեցող ճանապարհը գրունտային է:

Տարածքում զբոսաշրջիկների ճիշտ կողմնորոշվելու համար՝ տեղադրվելու են ուղեցույց վահանակներ:

Նախատեսվող գործունեության նախագիծը կազմվել է ՀՀ-ում գործող նախագծային և շինարարական նորմերին համապատասխան: Նախագծային լուծումներում ապահովված են հակահրդեհային պահանջները՝ ՀՀՇՆ 21-01-2014 «Շենքերի և շինությունների հրդեհային անվտանգության» նորմերին համապատասխան:

9.2 Շինարարության փուլ.

Գործունեության իրականացման ընթացքում շինհրապարակ չի նախատեսվում: Տեղադրվող կոնստրուկցիաները բերվելու են պատրաստի վիճակում և անմիջապես տեղադրվելու են, տարածքում դեռևս խորհրդային տարիներից առկա հենասյուների վրա: Շինանյութերի կուտակում ևս չի նախատեսվում, քանի որ վերջիններս բերվելու են հաջորդաբար՝ ըստ պահանջի: Գործունեության իրականացման ժամանակ առաջացած

ավելցուկային նյութերը տարածքում չեն կուտակվելու և նույն մեքենաներով Կապալառուի կողմից հետ է վերադարձվելու:

Շինարարական տեխնիկա, տրանսպորտային միջոցներ. գործունեության իրականացման փուլում նախատեսվում է օգտագործել հետևյալ տեխնիկա-տրանսպորտային միջոցները.

- Դանգրատ
- Բեռնատար
- Եռակցող սարք
- Ճախարակ
- Արգելակներ, կախոցներ
- Ձգող, կտրող, քաշող տարրեր
- Մեխանիկական սարքավորումներ, գործիքներ և այլն:

Շինտեխնիկական լինելու է ընկերության սեփական տեխնիկական կամ Կապալառու կազմակերպության մեքենաները: Մեքենաների կայանման վայրեր չեն նախատեսվում, քանի որ մեքենաներն աշխատելու են ըստ պահանջի, և կայանվելու են գործունեության տարածքին կից ճանապարհի եզրին:

Հողային ռեսուրսներ. նախատեսվող գործունեության իրականացման ժամանակ հողային աշխատանքներ չեն իրականացվելու, տարածքում առկա են խորհրդային տարիներից մնացած սյուներ, որոնց վրա տեղադրվելու են տախտակամածերը:

Էլեկտրամատակարարումը կատարվելու է դիզելային գեներատորի միջոցով: Զիփլայնը աշխատելու է միայն ցերեկային ժամերին, ուստի լուսավորության անհրաժեշտություն չկա:

Աղբահեռացում. շինարարության ընթացքում առաջանալու են շինարարական նյութերի մնացորդներ, որոնք կուտակվելու են պարկերի մեջ և տեղափոխվելու է կապալառու կազմակերպության կողմից:

Կենցաղային աղբը կառուցապատման փուլում կազմվելու է 60կգ/ամիս : Կենցաղային աղբի կուտակման համար տեղադրվելու է 1 հատ մետաղյա կամ պլաստմասե աղբաման:

Բարեկարգում, Կանաչապատում. շինարարական աշխատանքների ավարտից հետո նախատեսվում է տարածքի բարեկարգում, աղբի հեռացում:

Ժամանակացույց. Նախատեսվող գործունեության իրականացումը տևելու է առավելագույնը մեկ ամիս:

10. Օգտագործվող բնառեսուրսներ և նյութեր.

10.1Ձուր. Շինարարության փուլում նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացքում բնական ռեսուրսներից օգտագործվելու միայն ջուր: Ջուրն օգտագործվելու է աշխատողների խմելու ջրի և կենցաղային կարիքները հոգալու համար: Շինարարության փուլում աշխատողների համար խմելու ջուրը կբերվի շշերով՝ ըստ պահանջի:

Շինարարության ընթացքում աշխատելու են 6 աշխատող, որից 1 ԻՏՈ:

ա) Շինանձնակազմի կենցաղային և տնտեսական ջրածախսը որոշվում է հետևյալ բանաձևով՝

$W_{\text{Է.ի.}} = (n \times N + n_1 \times N_1) \times T$, որտեղ

n – ԻՏ աշխատողների, ծառայողների թվաքանակն է՝ 1 մարդ

N – ԻՏԱ ջրածախսի նորմատիվն է՝ 0.016 մ³օր/մարդ

n_1 – սպասարկող աշխատողների թվաքանակն է՝ 25 մարդ

N_1 – սպասարկողների ջրածախսի նորմատիվն է՝ 0.025 մ³օր/մարդ

T – աշխատանքային օրերի թիվն է՝ 26օր:

$W_{\text{ի.տ.}} = (1 \times 0.016 + 5 \times 0.025) \times 26 = 3,66$ մ³/շին. ժամ. կամ 0,141մ³/օր:

Շինարարության փուլում շինանձնակազմի կենցաղային և տնտեսական ջրածախսը կկազմի 3,66մ³/շին. ժամ կամ 0,141 մ³/օր:

Կեղտաջրեր. Շինարարության փուլում կեղտաջրեր չեն առաջանալու աշխատողները օգտվելուն են հարակից տարածքում առկա զուգարանից:

10.2 Նյութեր. շինարարության ընթացքում օգտագործվելու են.

- փայտ
- բետոնանյութ
- մետաղական ճոպաններ
- պողպատ

Օգտագործվելու է B20 տիպի բետոն՝ գոյություն ունեցող կանգնակների ամրացման նպատակով: Այն բերվելու է պատրաստի վիճակում մասնագիտացված կազմակերպություններից՝ բետոնախառնիչ մեքենաներով:

Շինանյութերը կտեղադրվեն տակդիրների վրա: Տարածքի կառուցապատումն իրականացվելու է այնպիսի նյութերով, որոնք չեն վնասի շրջակա միջավայրին: Բոլոր կառուցապատման լուծումները կլինեն համահունչ և ներդաշնակ գոյություն ունեցող լանդշաֆտին և բնությանը, չխաթարելով տարածքի էկոհամակարգը և հարակից շրջակա միջավայրը:

11. Շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցությունները, ռիսկերը (շինարարության և շահագործման փուլ)

Գործունեության իրականացման ենթակա տարածքը գտնվում է Հաղարծին վանական համալիր տանող ճանապարհի հարակից հատվածում, որն արդեն իսկ որոշակի ենթարկվել է անտրոպոգեն ազդեցությունների: Տարածքի կառուցապատումն իրականացվելու է այնպիսի

նյութերով, որոնք չեն վնասի շրջակա բնությանը: Բոլոր կառուցապատման լուծումները կլինեն այնպիսին, որպեսզի լինեն համահունչ և ներդաշնակ գոյություն ունեցող բնությանը և լանդշաֆտին՝ չխաթարելով տարածքի էկոհամակարգը և հարակից շրջակա միջավայրը:

Շինարարական աշխատանքների կատարման ընթացքում հնարավոր են աշխատողների արտակարգ իրավիճակների և աշխատանքի անվտանգության հնարավոր ռիսկերի առաջացում՝ կապված հրդեհների, հեղուկ նյութերի արտահոսքի, աշխատողների վնասվածքների և տեխնիկա-տրանսպորտային միջոցների շահագործման ընթացքում հնարավոր վթարների, ինչպես նաև շինարարական աշխատանքների և շահագործման ընթացքում մարդու առողջության և անվտանգության հետ:

Նախատեսվող գործունեության շրջանակներում ծառահատումներ չեն կատարվելու: Զիփլայնի նախագծային լուծումները նախատեսված են այնպես, որպեսզի շրջանցվեն գոյություն ունեցող ծառերը, չվնասվեն տարածքում առկա ծառերը և թփերը:

Գործունեության ավարտից հետո զիփլայն անցնելու է տեխնիկական անվտանգության փորձաքննություն՝ համաձայն «Տեխնիկական անվտանգության ապահովման կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան, կստանա համապատասխան վկայագիր: Այն կշահագործվի համապատասխան դրական եզրակացության առկայության դեպքում:

Ազգային պարկի ներկայիս հնարավորությունների օգտագործումը՝ ներքին այցելուներին և օտարերկրացի զբոսաշրջիկներին հյուրընկալելու առումով, կնպաստի Դիլիջանի համայնքում զբոսաշրջային հնարավորությունների զարգացմանը:

Գործունեության իրականացումն ունենալու է տարածաշրջանի համար որոշակի դրական ազդեցություն, քանի որ հանգստյան գոտու կազմակերպումը կխթանի էկոտուրիզմի, զբոսաշրջության զարգացմանը, հետևաբար և համայնքի բնակչության սոցիալ-տնտեսական պայմանների բարելավմանը:

Շինարարական աշխատանքները /հիմնականում հավաքովի սարքավորումներով/ կրելու են կարճաժամկետ բնույթ: Գործունեության իրականացումն չի առաջացնելու է լանդշաֆտի ծանրաբեռնվածություն: Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների մեղմանն ուղղված հաշվետվությունում նախատեսվող միջոցառումների ճիշտ կիրառման արդյունքում՝ հնարավոր ազդեցությունները կլինեն նվազագույնը:

11.1 Օդային ավազան. գործունեության իրականացման հետևանքով օդային ավազան փոշու տեսքով հնարավոր արտանետումներ չեն լինելու, քանի որ հողային աշխատանքներ չեն կատարվելու: Հնարավոր է արտանետում լինելու է ավտոտրանսպորտի շահագործումից՝ ծխագազերի տեսքով, որը լինելու է կարճաժամկետ՝ 1 ամիս: Քանի որ մեքենան աշխատելու է ոչ ամենօր, ուստի արտանետումները լինելու են աննշան, ուստի արտանետումների հաշվարկ չի կատարվում: Գործունեության տարածքը գտնվում է բնակավայրերից և հանգստյան տներից բավական հեռավորության վրա. ուստի աննշան արտանետումները չեն կարող վնաս հասցնել բնակչությանը:

Շահագործման փուլում օդային ավազան արտանետումներ չեն նախատեսվում, ելնելով գործունեության բնույթից:

11.2 Հողային ռեսուրսներ. գործունեության իրականացման հետևանքով հողային աշխատանքներ չեն կատարվելու, նկատի ունենալով, որ զիփլայնի կառուցման նպատակով, դեռևս խորհրդային տարիներին տեղադրվել են համապատասխան հենասյուներ, կառուցվել համապատասխան կայաններ, որոնք ընկերության կողմից կվերակառուցվեն, կամրացվեն՝ համաձայն ներկայացված նախագծի:

11.3 Ջրային ռեսուրսներ. Կառուցապատվող տարածքում չկան մակերևութային ջրային ավազաններ կամ առուներ: Ուստի մակերևութային և գրունտային ջրերի վրա ուղղակի ազդեցություն չի կանխատեսվում:

Կեղտաջրերի հեռացման համար. Հողային և ջրային ռեսուրսները կեղտաջրերի աղտոտումից պահպանելու նպատակով նախատեսվում է որպես զուգարան օգտագործել հարակից տարածքի հանգստյան գոտում առկա հասարարական զուգարանը:

11.4 Կենսաբազմազնություն.

Գործունեության ենթակա տարածքը ծառապատ է՝ խոտածածկով: Գործունեության ենթակա տարածքում համապատասխան մասնագետի՝ ՀՀ ԳԱԱ Ա.Լ.Թախտաջյանի անվան Նուսաբանության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող կ.գ.թ. Մ. Սարգսյանի, կողմից կատարվել է ուսումնասիրություն: Հավելված 11:

Կառուցվող 4 թռիչքակետերից թիվ 1-ը և թիվ 4-ը տեղակայվելու են ժայռոտ հատվածում, ուր բացակայում են դենդրոֆլորայի ներկայացուցիչները, հարևան ժայռային բացվածքների վրա առկա է պետրոֆիլ բուսականություն: Հարևանությամբ ոչ մեծ տարածք է զբաղեցնում տերևային նոսրանտառը: Թիվ 2 և 3 թռիչքակետերը տեղակայվելու են կիրճի հանդիպակաց լանջին, որը ներկայացված է կաղնու-բոխու անտառով: 2-րդ թռիչքակետից դեպի 3-րդը լինելու է բնական արահետ, ճանապարհների կառուցում չի նախատեսվում, ուստի բուսականության վրա ազդեցությունը լինելու է մինիմալ: 1 և 4 թռիչքակետերի հարևանությամբ՝ հյուսիսային կողմում, կա տերևավոր նոսրանտառի մի հատված: Այստեղ հանդիպում է Թիսկի վրացական (*Acer ibericum*), Դժնիկ քաղցր (*Rhamnus pallasii*), Ջկոենի սովորական (*Mespilus germanica*), Սզնի կեղծ հովհարատերև (*Crataegus pseudoheterophylla*), Գերիմաստի սովորական (*Viburnum lantana*), մաւրենի (*Rosa sp.*): Այստեղ մեկ առանձնակով ներկայացված է Գիհի երկարատերևը (*J. oblonga*):

Նկար 14

Թխկի դաշտային

Բոխի արևելյան

Երեքնուկ մարգագետնային

Կաղնի խոշորատեջ

Զիալայն կառուցելու համար հայցվող տարածքում հանդիպում են կենդանական աշխարհի հետևյալ ներկայացուցիչները՝

Անողնաշարավորներ. բզեզներ, թիթեռներ, մրջյուններ:

Երկկենցաղներ և սողուններ. Սողուններից այս տարածքում հանդիպում են են ճարպիկ մողեսը (*Lacerta agilis*), շերտավոր մողեսը (*L. strigata*), սովորական լորտուն (*Natrix natrix*):

Թռչուններ. Թռչուններից հանդիպում են անտառային աղավնին (*Columba palumbus*), եղնշաթոչնակը (*Troglodytes troglodytes*), անտառային նրբագեղիկը (*Prunella modularis*), սև կեռնեխը (*Turdus merula*), անտառային կաչաղակը (*Garrulus glandarius*), մեծ ճուռակը (*Buteo buteo*), ոսպնուկը (*Carpodacus erythrinus*), ժայռային ճնճղուկը (*Petronia petronia*) և այլն:

Կաթնասուններ. Կաթնասուններից այստեղ հանդիպում են սովորական դաշտամուկը (*Microtus arvalis*), փոքր անտառային մուկը (*Apodemus uralensis*), պարսկական կամ կովկասյան սկյուռը (*Sciurus anomalus*), գորշ արջը (*Ursus arctos*), այծյամը (*Capreolus capreolus*), վայրի խոզը (*Sus scrofa*), եվրոպական նապաստակը (*Lepus europaeus*), աղվեսը (*Vulpes vulpes*), գայլը (*Canis lupus*), գորշուկը (*Meles canescens*), աքիսը (*Mustela nivalis*) և այլն:

Ըստ դաշտային հետազոտությունների, մասնագիտական գրականության և հերքաբիումային նմուշների տվյալների համադրմամբ և նույնականացմամբ հաստատված է, որ Տավուշի մարզում Թեղուտ համայնքի հարևանությանը զիփլայնի կառուցման համար նախատեսված հայցվող տարածքում առանձնահատուկ պահպանության կարիք ունեցող, վտանգված, խոցելի, անհետացման եզրին գտնվող և ՀՀ կարմիր գրքում կամ ԲՊՄՄ կարմիր ցուցակում գրանցված բուսատեսակները և կենդանատեսակները բացակայում են:

Տարածքում կենդանիների ցամաքային միգրացիոն ուղիներ չեն հայտնաբերվել: Չեն հայտնաբերվել նաև վերգետնյա կենսակերպ ունեցող և գետնափոք կենդանիների և թռչունների բներ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքները իրականացվելու են համեմատաբար փոքր տարածքում, չի խախտվելու բնական լանդշաֆտը, և գորշ արջի համար չի լինելու տեղաշարժի խոչնդոտ:

Գործունեության իրականացման ընթացքում ծառահատումներ չեն կատարվելու: Զիփլայնի լուծումները նախագծվել են, հաշվի առնելով տարածքում առկա ծառերի պահպանման անհրաժեշտությունը:

Գործունեության իրականացումը տարածքի կենսաբազմազանության վրա բացասական ազդեցություն չի ունենալու:

11.5 Թափոններ. նախատեսվող գործունեության կատարման ժամանակ շինարարական աղբ չի առաջանալու, քանի որ ավելացված նյութերը Կապալառու կազմակերպությունն ամենօր տեղափոխելու է, իսկ տեղադրվող ճուպանները Կապալառու կազմակերպությունը բերելու է պատրաստի վիճակում: Օգտագործվող նյութերը մատակարարվելու է ըստ օրվա պահանջի:

Շինարարության և շահագործման փուլերում առաջանալու է միայն կենցաղային աղբ:

• Կազմակերպությունների կենցաղային տարածքներից առաջացած չտեսակավորված աղբ /բացառությամբ խոշոր եզրաչափերի՝ (ծածկագիր՝ 91200400 01 00 4)՝ 60կգ/ամիս, շահագործման փուլում՝ 240կգ/օր:

• Շինարարության փուլում կենցաղային աղբը կուտակվելու է պոլիէթիլենային պարկերի մեջ, որն ամենօր հեռացվելու է տարածքից: Շահագործման փուլում առաջացող կենցաղային աղբը կուտակվելու է տարածքում տեղադրվող 2 հատ 1,1մ³ տարողության համապատասխան աղբի տարրաներում: Այն պարբերաբար հեռացվելու է մասնագիտական ծառայությունների կողմից՝ պայմանագրային հիմունքներով:

Կենցաղային աղբի ծավալը հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով.

$$M=n*m$$

m – 1 հերթափոխում կենցաղային աղբի ծավալն է մեկ մարդու հաշվով՝ 120կգ/տարի

n – աշխատողների թիվն է,

հետևաբար,

$$M=6*120=720 \text{ կգ/տարի,}$$

Սակայն շինարարությունը տևելու է մեկ ամիս /26 աշխատանքային օր/, հետևաբար,

$$M = 720 : 12 = 60 : 26 \text{ կգ շինարարության ժամանակ՝ օրական 2,3կգ:}$$

Շահագործման փուլում կենցաղային աղբի ծավալը 8 աշխատողի համար կազմի.

$$M = 8 * 360 = 2880 \text{ կգ/տարի կամ } 240 \text{ կգ/ամիս} - 8 \text{ կգ/օր:}$$

11.6 Պատմամշակութային և բնության հուշարձաններ.

Զիփլայնի կառուցման ընթացքում որոշակի հատված անցնելու է Հաղարծին վանական համալիրի տարածքով, որի վերաբերյալ ԿԳՄՄ նախարարությունը տվել է իր համաձայնությունը՝ հավելված 6:

Գործունեության իրականացման ընթացքում այլ պատմամշակութային արժեքների հետ համընկնում չի լինելու, ուստի գործունեությունը բացասական ազդեցություն չի ունենալու վերջիններիս վրա:

Միաժամանակ՝ շինարարական աշխատանքների ընթացքում որևէ հնագիտական շերտի կամ հուշարձանի հայտնաբերման դեպքում շինարարական աշխատանքներն անմիջապես դադարեցվելու և տեղեկացվելու են համապատասխան պետական մարմին (Պատմական և մշակութային հուշարձանների պահպանության վարչությանը)՝ համաձայն ՀՀ գործող օրենսդրության հետագա գործողությունները կազմակերպելու համար: Շինարարական աշխատանքները հնարավոր կլինի շարունակել միայն համապատասխան թույլտվության տրամադրման դեպքում:

11.7 Աղմուկ և թրթռում.

Շինարարության ընթացքում աղմուկի և թրթռումների մակարդակը կապված է լինելու շինարարական տեխնիկայի, սարքավորումների և տրանսպորտային միջոցների աշխատանքի հետ: ԶԶ-ում աղմուկի մակարդակը կանոնակարգվում է համաձայն՝ ԶԶ Առողջապահության նախարարի 2002թ. մարտի 6-ի՝ «ԱՐՄՈՒԿՆ ԱՇԽԱՏԱՏԵՂԵՐՈՒԽՄ, ԲՆԱԿԵԼԻ ԵՎ ԶԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԵՆՔԵՐՈՒԽՄ ԵՎ ԲՆԱԿԵԼԻ ԿԱՌՈՒՑՎՊՈՒՄՆ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒԽՄ» N2-III-11.3 ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐ N2-III-11.3 ԶԱՍԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ N 138 հրամանի և ԶԶ Քաղաքաշինության նախարարի 2014թ. մարտի 17-ի՝ ԶԶԸՆ 22-04-2014 «ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐՄՈՒԿԻՑ» ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐԸ ԶԱՍԱՏԵԼՈՒ ԵՎ ԶԱՅԱՍԱՆԻ ԶԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ 2001 ԹՎԱԿԱՆԻ ԶՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-Ի N 82 ԶՐԱՄԱՆՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ N79-Ն հրամանի պահանջներին համապատասխան: Ավտոմեքենաների և սարքավորումների աշխատատեղերում աղմուկի մակարդակը 90 դԲ (A) գերազանցելու դեպքում աշխատողները պետք է օգտագործեն անհատական պաշտպանական միջոցներ (գլխարկներ, ականջակալներ և այլն): Բնակավայրերի համար աղմուկի սահմանված թույլատրելի մակարդակը ցերեկային ժամերի համար կազմում է 70 դԲ (A), կամ ֆոնային մակարդակի ոչ ավել քան 3 դԲ (A) ավելացում:

Շինարարության ընթացքում աղմուկը և թրթռումները կապված են լինելու տրանսպորտային միջոցների աշխատանքի հետ: Աշխատելու է մեկ բեռնատար մեքենա՝ ոչ անընդմեջ, քանի որ այն օգտագործվելու է տարածք նյութերը տեղափոխելու համար: Բացի այդ գործունեության ենթակա տարածքը գտնվում է անտառային գոտում՝ մոտակա բնակավայրից 3.6կմ, հանգստյան տներից մոտ 300մ հեռավորությունների վրա: Ուստի աղմուկի հաշվարկ չի ներկայացվում: Միաժամանակ հաշվետվությունում նախատեսվում են աղմուկի մեղմմանն ուղղված համապատասխան միջացառումներ, որոնց կիրառման արդյունքում կիրառման արդյունքում աղմուկի մակարդակը չի հասնի բնակավայրերին:

Շահագործման փուլում աղմուկ չի առաջանալու, ելնելով գործունեության բնույթից:

11.8. Արտակարգ իրավիճակներ.

Շինարարական աշխատանքների կատարման ընթացքում հնարավոր են արտակարգ իրավիճակների ռիսկերի առաջացում կապված՝

- հրդեհների, անբարենպաստ օդերևութաբանական պայմանների (քամու ուժեղացում, փոթորիկ) առաջացման և փոփոխության,
- շահագործվող մեքենաների,
- աշխատանքի ընթացքում հնարավոր վթարային իրավիճակների առաջացման հետ:

11.9 Մարդու առողջության վրա հնարավոր ազդեցությունները, գործոնները, ռիսկերը. (Աշխատանքի կազմակերպում և անվտանգություն)

Գործունեության իրականացման ընթացքում հնարավոր են մարդու առողջությանը և անվտանգությանը սպառնացող վտանգներ, կապված՝ հնարավոր վթարների, ոչ բավարար աշխատանքային պայմանների, թափոնների կառավարման, նյութերի օգտագործման, պահպանման, տեղափոխման, արտակարգ իրավիճակների առաջացման, մարդու անվտանգությանը, առողջությանը սպառնացող այլ երևույթների հետ:

Շահագործման փուլում մարդու առողջության հիմնական վտանգը կապված է զիփլայնի անվտանգ աշխատանքի հետ:

Համապատասխան միջացառումների կիրառման արդյունքում հնարավոր ազդեցություններ կնվազեն:

11.10 Սոցիալական. շինարարության ժամանակ աշխատելու են 6 մարդ, որից 2 ինժեներ՝ մասնագետներ և բանվորներ՝ 4 մարդ: Աշխատելու են 6 օր՝ 8 ժամյա աշխատանքային գրաֆիկով: Նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացքում հնարավոր են որոշակի սոցիալական ազդեցություններ կապված.

- Բնակչությանը պատճառվող անհանգստություն՝ մեքենաների տեղաշարժից:

Շահագործման փուլում գործունեության իրականացումն ունենալու է սոցիալական դրական ազդեցություն, նպաստելով.

- տարածքում զբոսաշրջության նոր հնարավորությունների ստեղծմանը, որը կխթանի բնակչության որոշակի խավերի եկամուտների ավելացմանը, սոցիալ-տնտեսական վիճակի բարելավմանը:

11.11 Լանդշաֆտ և տարածքի բարեկարգում. Գործունեության իրականացումը չի առաջացնելու լանդշաֆտի լրացուցիչ ծանրաբեռնվածություն, քանի որ գործունեության իրականացման ժամանակ ծառահատումներ, լանդշաֆտի փոփոխություններ չեն կատարվելու: Ճոպաններն անցկացվելու են գոյություն ունեցող բետոնյա հենասյուններից:

Նախատեսվող գործունեության շինարարական փուլի ավարտից հետո կատարվելու է ամբողջ տարածքի բարեկարգում: Տարածքը մաքրվելու է ավելորդ աղբից և վերականգնվելու է լանդշաֆտը:

12.Շրջակա միջավայրի, մարդու առողջության վրա վնասակար ազդեցության բացառմանը, նվազեցմանն ուղղված բնապահպանական միջոցառումները(Բնապահպանական կառավարման պլան)

Շրջակա միջավայրի պահպանման և վերջինիս բաղադրիչների վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունները մեղմելու նպատակով նախատեսվում են բնապահպանական մի շարք միջոցառումներ, որոնք կապված են լինելու կառուցապատման ընթացքում օդային ավազան արտանետումների, հողային և ջրային ռեսուրսների աղտոտման, կենսաբազմազանության, մարդու առողջության պահպանման, ինչպես նաև տրանսպորտային միջոցների աշխատելու ընթացքում հողային և ջրային ռեսուրսների մեջ վտանգավոր նյութերի՝ յուղերի հնարավոր ներթափանցման, թափոնների կառավարման հետ: Հաշվետվությունում նշված բնապահպանական միջոցառումների, մոնիթորինգի ծրագիրը ներկայացվում է նաև Բնապահպանական կառավարման պլանով՝ աղյուսակային տեսքով:

12.1.Օդային ավազան. Օդային ավազան արտանետումների հնարավոր ազդեցությունը կրճատելու և մեղմելու նպատակով նախատեսվելու է.

- օգտագործվող տեխնիկան, տրանսպորտային միջոցներն օգտագործվելու են միայն սարքին վիճակում, բացառելով անսարք վիճակում գտնվող և արտահոսքեր ունեցող մեքենաների օգտագործումը,

- տրանսպորտային միջոցների շարժը կազմակերպել՝ չխոչընդոտելով ճանապարհային երթևեկությանը,

- նվազագույնի հասցնել տարածքում օգտագործվող նյութերի և թափոնների քանակը,

- բացառել տարածքում թափոնների բաց այրումը:

12.2. Հողային ռեսուրսներ.

- հնարավորինս բացառել տարածքի հողային ռեսուրսի վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունները՝ հոսքաջրերով և թափոններով աղտոտումը,

- բացառել գործունեության տարածքում յուղի, վառելիքի կամ այլ վտանգավոր հեղուկների պահման տեղամասերը,

- շինարարության ընթացքում կօգտագործվեն գոյություն ունեցող գրունտային ճանապարհները,

- շինարարական նյութերը տարածք կբերվեն օգտագործումից առաջ, կտեղադրվեն հատուկ տակդիրների, իսկ շինարարական տեխնիկական կայանվելու է գրունտային ճանապարհի եզրին,

- շինարարության փուլում օգտագործվող տրանսպորտային միջոցների լիցքավորումը և տեխնիկական սպասարկումը կատարել տարածքից դուրս՝ հատուկ մասնագիտացված կազմակերպություններում:

12.3. Ջրային ռեսուրսներ.

Շինարարության փուլում ջրցան չի նախատեսվում, քանի որ հողային աշխատանքներ չի նախատեսվում:

- գործունեության իրականացման ընթացքում աշխատողների համար կմատակարարվի խմելու որակի ջուր՝ բերովի(շշերով),

- տրանսպորտային միջոցների սպասարկումը կկատարվի համայնքում գործող մասնագիտացված կետերում,

- շինարարության համար անհրաժեշտ բետոնախառնուրդը բերվելու է պատրաստի վիճակում մասնագիտացված կազմակերպությունների բետոնախառնիչ մեքենաներով՝ ըստ պահանջի,

- բետոնանյութի լցվածությունն ապահովել այնպես, որպեսի բետոնանյութը տեղափոխման ժամանակ չթափվի ճանապարհներին՝ երթեկությանը չխոչընդոտելու, ինչպես նաև հողածածկը և ճանապարհի ասֆալտածածկը չվնասելու համար:

Կեղտաջրերի հեռացում.

- շինարարության և շահագործման փուլում՝ կեղտաջրեր չեն առաջանալու, աշխատողները և այցելուները օգտվելու են հարակից տարածքում առկա հասարակական գույքաբանից:

12.4. Կենսաբազմազանություն.

Գործունեության տարածքում բացակայում են ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակները և կենդանատեսակները:

Բուսական աշխարհի պահպանման նպատակով նախատեսվում է.

- գործունեության և հարակից տարածքներում ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակների կամ կենդանիների բնադրավայրերի հայտնաբերման դեպքում՝ դրանց պահպանության նպատակով, ընկերությունը տեղեկացնելու է «Դիլիջան»ԱՊ-ին,

- բուսատեսակները տեղափոխելու և վերատնկելու համար առանձնացվելու է հատուկ պահպանման գոտի՝ ԱՊ-ի համաձայնությամբ,

- բացառել ծառահատումները, բնական ռելիեֆի արհեստական փոփոխությունը,

- շինարարական աշխատանքներն իրականացնել բացառապես ցերեկային ժամերին՝ տարածքում հնարավոր գոյություն ունեցող որոշ կենդանիների կենսակերպի վրա ազդեցությունից խուսափելու համար:

12.5.Թափոններ. Շինարարության փուլում թափոնների հնարավոր ազդեցությունները հողային և ջրային ռեսուրսների վրա մեղմելու նպատակով նախատեսվում է.

- շինարարական աշխատանքների ժամանակ գործունեության տարածքը և շրջակա միջավայրը զերծ պահել թափոնների կուտակումներից,

- առաջացող թափոնները կհավաքվեն համապատասխան տարաների կամ պոլիէթիլենային պարկերի մեջ, կտեղափոխվեն Կապալառուի կողմից,

- կառուցապատման փուլում կենցաղային աղբը կուտակվելու է պլաստմասե աղբահավաք տարողությունների կամ պոլիէթիլենային պարկերի մեջ,

- բացառել աղբի կուտակումը կանաչապատ տարածքներում,

Շահագործման փուլում կենցաղային աղբի կուտակման համար նախատեսվում է տեղադրել 2 հատ 1,5x1մ³ տարողության պլաստմասե աղբամաններ, ինչպես նաև տեսակավորման աղբամաններ: Կենցաղային աղբի հեռացումը կատարվելու է կանոնավոր՝ ըստ անհրաժեշտության՝ մասնագիտացված կազմակերպությունների կողմից՝ պայմանագրային հիմունքներով:

12.6. Պատմամշակութային հուշարձաններ.

Շինարարական աշխատանքների ընթացքում որևէ հնագիտական շերտի կամ հուշարձանի հայտնաբերման դեպքում շինարարական աշխատանքներն անմիջապես դադարեցվելու և տեղեկացվելու են համապատասխան պետական մարմնին (Պատմական և մշակութային հուշարձանների պահպանության վարչությանը)՝ համաձայն ՀՀ գործող օրենսդրության հետագա գործողությունները կազմակերպելու համար:

Շինարարական աշխատանքները հնարավոր կլինի շարունակել միայն համապատասխան թույլտվության տրամադրման դեպքում:

12.7. Աղմուկ և թրթռում.

Աղմուկի և թրթռումների մակարդակը նվազեցնելու նպատակով նախատեսվում է.

- կատարվող աշխատանքները և տրանսպորտի տեղաշարժը կազմակերպել է ցերեկային ժամերին,

- տրանսպորտային միջոցներն օգտագործել սարքին վիճակում,
- պահպանել աղմուկի, վիբրացիայի թույլատրելի նորմերը,
- պարբերաբար ստուգել և կարգաբերել տրանսպորտային միջոցների շարժիչները:

12.8.Արտակարգ իրավիճակներ.

Գործունեության իրականացման ընթացքում արտակարգ իրավիճակների հնարավոր ռիսկերը մեղմելու և դրանց առաջացումը կանխարգելելու նպատակով նախատեսվում է.

- ճուշանուղու մոնտաժումը պետք է կատարվի պատրաստող գործարանի կամ մասնագիտացված կազմակերպության կողմից,
- ապահովել ճուշանուղու կառույցների հիմքերի գետնի մակերևույթից նորմատիվային բարձրությունը,
- ճուշանուղու կառուցման ժամանակ պետք է կիրառվեն միայն նոր պատրաստված ճուշաններ,
- ճուշանուղիներում կիրառվող պողպատե ճուշանները պետք է լինեն չլորվող և իրենց մեխանիկական ու որակական բնութագրերով համապատասխանեն տեխնիկական պայմանների պահանջներին՝ հաստատված պատրաստող գործարանների հավաստագրերով,
- մթնոլորտային տեղումների, քամու ուժեղացման և այլ վտանգավոր երևույթների ժամանակ շինարարական աշխատանքները դադարեցնել:

Շահագործման փուլ.

- ճուշանուղին/զիփլայն/ պետք է համապատասխանի ՀՀ Տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարի 2015թ. հունիսի 18-ի «Արտադրական վտանգավոր օբյեկտի տեխնիկական անվտանգության վկայագրին ներկայացվող պահանջները սահմանելու մասին» 594-Ն հրամանի պահանջներին:

- Կախովի ճուշանուղու հենարանի վրա պետք է տեղակայված լինի քամու արագության մասին ազդանշան հաղորդող հողմաչափ:

- Զիփլայնը պետք է ապահովված լինի խոսակցական կապով:

- Տեղադրվելու են լուսային ազդանշաններ՝ թռիչքակետերի վրա, հակահրդեհային անվտանգության պաստառներ, հրդեհների մասին ուղեցույց-հիշեցումներ՝ վթարների կանխարգելման համար:

12.9.Մարդու առողջություն, աշխատանքի կազմակերպում և անվտանգություն.

Շինարարության փուլում աշխատողների աշխատանքի կազմակերպման և աշխատանքի անվտանգությունն ապահովելու համար նախատեսվում է.

- պահպանել ՀՀ օրենսդրությամբ պահանջվող աշխատանքային անվտանգության նորմերը, ՀՀ Առողջապահության նախարարի 2012թ. սեպտեմբերի 19-ի «Կազմակերպություններում աշխատողների սանիտարական կենցաղային սենքերի» N 2.2..8-003-12 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին թիվ 15-Ն հրամանի պահանջները,

- ապահովվել աշխատողների անվտանգությունը բարձրության վրա,

- աշխատողների համար ապահովել 1-ին բուժօգնության համար անհրաժեշտ դեղարկղիկով, անհատական և պաշտպանական միջոցներով (արտահագուստ, դիմակ, կոշիկ և այլն), էլեկտրական սարքավորումների հետ աշխատողները՝ դիէլեկտրիկ գորգով և ձեռնոցներով,

- աշխատողներին ապահովել սանիտարական և հանգստի պայմաններով (հանգստի սենյակ, հանդերձարան և այլն)՝ անհրաժեշտ կահավորանքով (լվացարան, աթոռ, սեղան, ջեռուցիչ և այլն),

- տեղադրել աշխատանքային պայմանների, հնարավոր վտանգների մասին նախազգուշացնող նշաններ՝ տեղեկատվական և հակահրդեհային վահանակներ, վտանգն ազդարարող տեսողական պաստառներ,

- նվազագույնի հասցնել ճանապարհների խցանումներ առաջացնող գործողություններն՝ ընդհանուր երթևեկության խոչընդոտումը՝ հասարակական անվտանգությունն ապահովելու նպատակով:

Շահագործման փուլ.

- արտադրական վտանգավոր օբյեկտում օգտագործվող դիտարկման, ազդարարման, կապի միջոցների և տեխնիկական անվտանգության ապահովման այլ տեխնիկական համակարգերի կիրառում, ելնելով մարդու առողջության և անվտանգության պահպանման անհրաժեշտությունից:

-ապահովվել սենսորային տեսախցիկներով, հակահրդեհային միջոցներով՝ կրակմարիչներով,

- ապահովվել աշխատողների 1-ին բուժօգնության համար անհրաժեշտ միջոցներով,

- տարածքում կտեղադրվեն նշաններ և տեղեկատվական վահանակներ, որոնց միջոցով կտեղեկացվեն այցելուներին զիփլայնից օգտվելու, կանոնների պահպանման վերաբերյալ,

- տեխնիկական անվտանգության ծառայության պարբերական զննումների իրականացում՝ արտադրական վտանգավոր օբյեկտի տեխնածին վթարների կամ պատահարների ռիսկի նվազեցման նպատակով :

Սոցիալական գործոններ. զիփլայնի կառուցումն ունենալու է սոցիալական դրական ազդեցություն.

- բացվելու են նոր աշխատատեղեր,

- մեծանալու է ԴԱՊ-ի գրավչությունը զբոսաշրջիկների համար,

-նպաստելու է Դիլիջանի ու շրջակա համայնքների բնակչության եկամուտների ավելացմանը, վերջիններիս անհատական բիզնեսի զարգացմանը,

- տարածքի համար նախատեսված վճարները կնպաստեն ԴԱՊ-ի եկամուտների ավելացմանը, խթանելով ԱՊ-ում ներդրումային հնարավորությունների մեծացմանը:

12.10.Լանդշաֆտ և տարածքի բարեկարգում.

Գործունեության տարածքի և շրջակա միջավայրի լանդշաֆտի պահպանման համար նախատեսվում է.

- չխախտել և չվտանգել պարկի բնական էկոհամակարգերը,
- չխաթարել գիտական ու մշակութային արժեք ներկայացնող օբյեկտների պահպանությունը:

Շինարարական աշխատանքների ավարտից հետո կատարվելու են գործունեության ենթակա տարածքների բարեկարգման աշխատանքներ.

- տարածքը մաքրել թափոններից, կենցաղային աղբից,

Շահագործման փուլում տրանսպորտային միջոցները կանգնելու են թույլատրված ճանապարհային ցանցի սահմաններում, չխաթարելով էկոհամակարգը:

13. Նախատեսվող գործունեության ազդեցության մշտադիտարկման ծրագիրը (Մոնիթորինգ).

Մոնիթորինգը՝ ԲԿՊ-ում նախանշված մեղմացնող միջոցառումների կատարման, դրանց արդյունավետությունը ստուգելու նպատակով, Պատվիրատուի և հսկողություն իրականացնող այլ մարմինների կողմից նախատեսվող կանոնավոր հսկողություն է: Գործունեության իրականացման ընթացքում նախատեսվում է շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելմանը կամ մեղմանն ուղղված մոնիթորինգ:

Այդ նպատակով նախատեսվում է.

- համապատասխան գերատեսչությունների կողմից մասնագետների ստուգայցերի կատարում,
- գործունեության տարածքում պարբերաբար կատարել մոնիթորինգ, առաջնորդվելով ՀՀ կառավարության 31.07.2014թ. «ՀՀ բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման կարգը սահմանելու մասին» N781-Ն որոշման պահանջներից,
- բնապահպանական, առողջության և աշխատանքային անվտանգության, տեխնիկական վերահսկողության իրականացում՝ ամենօրյա ռեժիմով,
- բոլոր աշխատողների աշխատանքի անվտանգության և արտակարգ իրավիճակների ընթացակարգի վերահսկում,
- մեքենաների համապատասխան տեխնիկական վիճակի պարբերաբար ստուգումներ՝ անսարք վիճակում գտնվող և արտահոսքեր ունեցող մեքենաների օգտագործումը բացառելու նպատակով,
- արտակարգ իրավիճակների համար պատասխանատու անձի նշանակում, ով մշտապես ներկա կգտնվի տարածքում,
- շինարարության իրականացման ժամանակացույցի պահպանման հսկողություն,
- համապատասխան պայմանագրերի հիման վրա, թափոնների տեղափոխման վերահսկում,

Շահագործման փուլում զիփլայնի աշխատանքները վերահսկվելու են տեխնիկական հսկողություն իրականացնող մարմնի կողմից:

14. Բողոքների ընթացակարգ

Նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացքում կներդրվի բողոքների արձագանքման մեխանիզմ (FUS), որը հիմնականում ուղղված կլինի շահագրգիռ կողմերի և ազդակիր հասարակության կողմից իրականացվող գործունեության վերաբերյալ դժգոհությունների ստացմանը, գնահատմանն ու լուծմանը:

Շինարարական տեղամասում ապահովվելու է կոնտակտային տվյալները, պատասխանատու անձանց և անվտանգության պատասխանատուի անուն(ները), հեռախոսահամարները պարունակող պաստառների առկայությունը:

15. Բնապահպանական միջոցառումների կառավարման պլան

Աղյուսակ 9

№	Արտադրական գործընթացում ազդեցության ենթակա շրջակա միջավայրի բաղադրիչները և ազդող գործոնները	Մեղմող միջոցառման անվանումը	Միջոցառման իրականացման պատասխանատու	Վերահսկող
1	Օդային ավազան	<p>Օդային ավազան արտանետումների հնարավոր ազդեցությունը կրճատելու և մեղմելու նպատակով նախատեսվում է.</p> <ul style="list-style-type: none"> - օգտագործվող տրանսպորտային միջոցներն օգտագործվելու են միայն սարքին վիճակում, բացառելով անսարք վիճակում գտնվող և արտահոսքեր ունեցող մեքենաների օգտագործումը, - տրանսպորտային միջոցների շարժը կազմակերպել չխոչընդոտելով տրանսպորտի երթևեկությունը, - նվազագույնի հասցնել օգտագործվող նյութերի և թափոնների քանակը, - բացառել տարածքում թափոնների բաց այրումը: 	Կապալառու	<p>«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ</p> <p>«Դիլիջան»ԱՊ</p>

2	Հողային ռեսուրսներ	<p>Հողային ռեսուրսների մեջ վտանգավոր նյութերի և թափոնների ներթափանցումը կանխելու նպատակով նախատեսվում է.</p> <ul style="list-style-type: none"> - հնարավորինս բացառել տարածքի հողային ռեսուրսի վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունները՝ թափոններով և հորքաջրերով աղտոտումը, - բացառել գործունեության տարածքում յուղի, վառելիքի կամ այլ վտանգավոր հեղուկների պահման տեղամասերը, - շինարարության ընթացքում կօգտագործվեն գոյություն ունեցող գրունտային ճանապարհները, - շինարարական նյութերը տարածք կբերվեն օգտագործումից առաջ, կտեղադրվեն հատուկ տակդիրների, իսկ շինարարական տեխնիկան կայանվելու է գրունտային ճանապարհի եզրին, - շինարարության փուլում օգտագործվող տրանսպորտային միջոցների լիցքավորումը և տեխնիկական սպասարկումը կատարել տարածքից դուրս՝ հատուկ մասնագիտացված կազմակերպություններում: 	Կապալառու	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ
3	Ջրային ռեսուրսներ	<p>Շինարարության փուլում ջրցան չի նախատեսվում, քանի որ հողային աշխատանքներ չի նախատեսվում:</p> <ul style="list-style-type: none"> - գործունեության իրականացման ընթացքում աշխատողների համար 	Կապալառու	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ

		<p>կմատակարարվի իմելու որակի ջուր՝ բերովի(շշերով),</p> <ul style="list-style-type: none"> - տրանսպորտային միջոցների սպասարկումը կկատարվի համայնքում գործող մասնագիտացված կետերում, - շինարարության համար անհրաժեշտ բետոնախառնուրդը բերվելու է պատրաստի վիճակում մասնագիտացված կազմակերպությունների բետոնախառնիչ մեքենաներով՝ ըստ պահանջի, - բետոնանյութի լցվածությունն ապահովել այնպես, որպեսի բետոնանյութը տեղափոխման ժամանակ չթափվի ճանապարհներին՝ երթեկությանը չխոչընդոտելու, ինչպես նաև հողածածկը և ճանապարհի ասֆալտածածկը չվնասելու համար: <p style="text-align: center;">Կեղտաջրերի հեռացում.</p> <ul style="list-style-type: none"> - շինարարության և շահագործման փուլում՝ կեղտաջրեր չեն առաջանալու, աշխատողները և այցելուները օգտվելու են հարակից տարածքում առկա հասարակական զուգարանից: 		
4	Կենսաբազմազանություն.	<p>Բուսական աշխարհի պահպանման նպատակով նախատեսվում է.</p> <ul style="list-style-type: none"> - գործունեության և հարակից տարածքներում ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակների կամ կենդանիների 	Կապալառու	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ

		<p>բնադրավայրերի հայտնաբերման դեպքում՝ դրանց պահպանության նպատակով, ընկերությունը տեղեկացնելու է «Դիլիջան»ԱՊ-ին,</p> <ul style="list-style-type: none"> - բուսատեսակները տեղափոխելու և վերատնկելու համար առանձնացվելու է հատուկ պահպանման գոտի՝ ԱՊ-ի համաձայնությամբ, - բացառել ծառահատումները, բնական ռելիեֆի արհեստական փոփոխությունը, - շինարարական աշխատանքներն իրականացնել բացառապես ցերեկային ժամերին՝ տարածքում հնարավոր գոյություն ունեցող որոշ կենդանիների կենսակերպի վրա ազդեցությունից խուսափելու համար: 		
5	Թափոններ	<p>Շինարարության փուլում թափոնների հնարավոր ազդեցությունները հողային և ջրային ռեսուրսների վրա մեղմելու նպատակով նախատեսվում է.</p> <ul style="list-style-type: none"> - շինարարական աշխատանքների ժամանակ գործունեության տարածքը և շրջակա միջավայրը զերծ պահել թափոնների կուտակումներից, - առաջացող թափոնները կհավաքվեն համապատասխան տարաների կամ պոլիէթիլենային պարկերի մեջ, կտեղափոխվեն Կապալառուի կողմից, - կառուցապատման փուլում կենցաղային աղբը կուտակվելու է պլաստմասե աղբահավաք 	Կապալառու	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ

		<p>տարողությունների կամ պոլիէթիլենային պարկերի մեջ,</p> <p>- բացառել աղբի կուտակումը կանաչապատ տարածքներում,</p> <p>Շահագործման փուլում կենցաղային աղբի կուտակման համար նախատեսվում է տեղադրել 2 հատ 1,5x1մ³ տարողության պլաստմասե աղբամաններ, ինչպես նաև տեսակավորման աղբամաններ: Կենցաղային աղբի հեռացումը կատարվելու է կանոնավոր՝ ըստ անհրաժեշտության՝ մասնագիտացված կազմակերպությունների կողմից՝ պայմանագրային հիմունքներով:</p>		
6.	<p>Պատմամշակութային հուշարձաններ</p>	<p>Շինարարական աշխատանքների ընթացքում որևէ հնագիտական շերտի կամ հուշարձանի հայտնաբերման դեպքում շինարարական աշխատանքներն անմիջապես դադարեցվելու և տեղեկացվելու են համապատասխան պետական մարմնին (Պատմական և մշակութային հուշարձանների պահպանության վարչությանը)՝ համաձայն ՀՀ գործող օրենսդրության հետագա գործողությունները կազմակերպելու համար: Շինարարական աշխատանքները հնարավոր կլինի շարունակել միայն համապատասխան թույլտվության տրամադրման դեպքում:</p>	<p>Կապալառու</p>	<p>«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՍ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ</p> <p>Համապատասխան գերատեսչություն</p>

7.	Աղմուկ և թրթռում.	<p>Աղմուկի և թրթռումների մակարդակը նվազեցնելու նպատակով նախատեսվում է.</p> <ul style="list-style-type: none"> - կատարվող աշխատանքները և տրանսպորտի տեղաշարժը կազմակերպել է ցերեկային ժամերին, - տրանսպորտային միջոցները և սարքերն օգտագործել սարքին վիճակում, - պահպանել աղմուկի, վիբրացիայի թույլատրելի նորմերը, - պարբերաբար ստուգել և կարգաբերել տրանսպորտային միջոցների շարժիչները: 	Կապալառու	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ
8.	Արտակարգ Իրավիճակներ.	<p>Գործունեության իրականացման ընթացքում արտակարգ իրավիճակների հնարավոր ռիսկերը մեղմելու և դրանց առաջացումը կանխարգելելու նպատակով նախատեսվում է.</p> <ul style="list-style-type: none"> - ճոպանուղին/զիփլայն/ կառուցել ՀՀ կառավարության 2008թ. սեպտեմբերի 25-ի՝ «Ճոպանուղիների շահագործման տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին» N 1160-Ն որոշման պահանջներին համապատասխան, - ճոպանուղու մոնիտաժումը պետք է կատարվի պատրաստող գործարանի կամ մասնագիտացված կազմակերպության կողմից, - ապահովել ճոպանուղու կառույցների հիմքերի գետնի մակերևույթից նորմատիվային բարձրությունը, - ճոպանուղու կառուցման ժամանակ պետք է կիրառվեն միայն նոր պատրաստված ճոպաններ, 	Կապալառու	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ

		<p>- Ճոպանուղիներում կիրառվող պողպատե ճոպանները պետք է լինեն չլորվող և իրենց մեխանիկական ու որակական բնութագրերով համապատասխանեն տեխնիկական պայմանների պահանջներին՝ հաստատված պատրաստող գործարանների հավաստագրերով,</p> <p>- տեղադրվելու են ձայնային ազդանշաններ, հակահրդեհային անվտանգության պաստառներ, հրդեհների մասին ուղեցույց-հիշեցումներ՝ վթարների կանխարգելման համար,</p> <p>- մթնոլորտային տեղումների, քամու ուժեղացման և այլ վտանգավոր երևույթների ժամանակ շինարարական աշխատանքները դադարեցնել:</p> <p>Շահագործման փուլ.</p> <p>- Ճոպանուղին/զիփլայն/ պետք է համապատասխանի ՀՀ Տարածքային կառավարման և արտակարգ իրավիճակների նախարարի 2015թ. հունիսի 18-ի «Արտադրական վտանգավոր օբյեկտի տեխնիկական անվտանգության վկայագրին ներկայացվող պահանջները սահմանելու մասին» 594-Ն հրամանի պահանջներին:</p> <p>- Կախովի ճոպանուղու հենարանի վրա պետք է տեղակայված լինի քամու արագության մասին ազդանշան հաղորդող հողմաչափ:</p>		
--	--	--	--	--

		<p>- Տեղադրվելու են լուսային ազդանշաններ՝ թռիչքակետերի վրա, հակահրդեհային անվտանգության պաստառներ, հրդեհների մասին ուղեցույց-հիշեցումներ՝ վթարների կանխարգելման համար:</p> <p>- Զիփլայնը պետք է ապահովված լինի խոսակցական կապով:</p>		
9.	<p>Մարդու առողջություն, Աշխատանքի կազմակերպում և անվտանգություն</p>	<p>Շինարարության փուլում աշխատողների աշխատանքի կազմակերպման և աշխատանքի անվտանգությունն ապահովելու համար նախատեսվում է.</p> <p>- պահպանել ՀՀ օրենսդրությամբ պահանջվող աշխատանքային անվտանգության նորմերը, ՀՀ Առողջապահության նախարարի 2012թ. սեպտեմբերի 19-ի «Կազմակերպություններում աշխատողների սանիտարական կենցաղային սենքերի» N 2.2..8-003-12 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին թիվ 15-Ն հրամանի պահանջները,</p> <p>- ապահովվել աշխատողների անվտանգությունը բարձրության վրա,</p> <p>- աշխատողների համար ապահովել 1-ին բուժօգնության համար անհրաժեշտ դեղարկղիկով, անհատական և պաշտպանական միջոցներով (արտահագուստ, դիմակ, կոշիկ և այլն), էլեկտրական սարքավորումների հետ</p>	<p>Կապալառու</p>	<p>«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ</p> <p>«Դիլիջան»ԱՊ</p>

		<p>աշխատողները՝ դիելեկտրիկ գորգով և ձեռնոցներով,</p> <ul style="list-style-type: none"> - աշխատողներին ապահովել սանիտարական և հանգստի պայմաններով (հանգստի սենյակ, հանդերձարան և այլն)՝ անհրաժեշտ կահավորանքով (լվացարան, աթոռ, սեղան, ջեռուցիչ և այլն), - տեղադրել աշխատանքային պայմանների, հնարավոր վտանգների՝ մասին նախազգուշացնող նշաններ՝ տեղեկատվական և հակահրդեհային վահանակներ, վտանգն ազդարարող տեսողական պաստառներ, - նվազագույնի հասցնել ճանապարհների խցանումներ՝ առաջացնող գործողություններն՝ ընդհանուր երթևեկության խոչընդոտումը՝ հասարակական անվտանգությունն ապահովելու նպատակով, - ապահովել հավասարաչափ լուսավորությունը: <p>Շահագործման փուլ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - արտադրական վտանգավոր օբյեկտում օգտագործվող դիտարկման, ազդարարման, կապի միջոցների և տեխնիկական անվտանգության ապահովման այլ տեխնիկական համակարգերի կիրառում, ելնելով մարդու առողջության և անվտանգության պահպանման անհրաժեշտությունից: 		
--	--	--	--	--

		<p>-ապահովվել արտաքին լուսավորության, համակարգերով, տեսախցիկներով, հակահրդեհային միջոցներով, կրակմարիչներով,</p> <p>- ապահովվել աշխատողների 1-ին բուժօգնության համար անհրաժեշտ միջոցներով,</p> <p>- տարածքում կտեղադրվեն նշաններ և տեղեկատվական վահանակներ, որոնց միջոցով կտեղեկացվեն այցելուներին զիփլայնից օգտվելու, կանոնների պահպանման վերաբերյալ,</p> <p>- տեխնիկական անվտանգության ծառայության պարբերական զննումների իրականացում՝ արտադրական վտանգավոր օբյեկտի տեխնաժին վթարների կամ պատահարների ռիսկի նվազեցման նպատակով:</p>		
	<p>Սոցիալական գործոններ.</p>	<p>Զիփլայնի կառուցումն ունենալու է սոցիալական դրական ազդեցություն.</p> <p>- բացվելու են նոր աշխատատեղեր,</p> <p>- մեծանալու է ԴԱՊ-ի գրավչությունը զբոսաշրջիկների համար,</p> <p>-նպաստելու է Դիլիջանի ու շրջակա համայնքների բնակչության եկամուտների ավելացմանը, վերջիններիս անհատական բիզնեսի զարգացմանը,</p> <p>- տարածքի համար նախատեսված վճարները կնպաստեն ԴԱՊ-ի եկամուտների ավելացմանը,</p>	<p>Կապալառու</p>	<p>«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ</p>

		խթանելով ԱՊ-ում ներդրումային հնարավորությունների մեծացմանը:		
10.	Լանդշաֆտ և տարածքի բարեկարգում	<p>Գործունեության տարածքի և շրջակա միջավայրի լանդշաֆտի պահպանման համար նախատեսվում է.</p> <ul style="list-style-type: none"> - չխախտել և չվտանգել պարկի բնական էկոհամակարգերը, - չխաթարել գիտական ու մշակութային արժեք ներկայացնող օբյեկտների պահպանությունը: <p>Շինարարական աշխատանքների ավարտից հետո կատարվելու են գործունեության ենթակա տարածքների հարթեցման, բարեկարգման աշխատանքներ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - տարածքը մաքրել թափոններից, կենցաղային աղբից, <p>Շահագործման փուլում տրանսպորտային միջոցները կանգնելու են թույլատրված ճանապարհային ցանցի սահմաններում, չխաթարելով էկոհամակարգը:</p>	Կապալառու	«ՀԱՂԱԸԾԻՆ ԷՔՍՏԵԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ

16. Մշտադիտարկման (մոնիթորինգի) միջոցառումներ

Աղյուսակ 10

հհ	Գործողություն	Ազդեցության նվազման միջոցառումը	Մոնիթորինգի վայրը	Իրականացման ձևը	Ժամանակամիջոց	Մոնիթորինգ Կատարող/Վերահսկող
1.	Շինարարության ընթացքում օդային ավազան արտանետումների վերահսկում	- Արտանետումների որակական և քանակական չափաքանակների պարբերական վերահսկում:	Գործունեության ենթակա տարածքում	Ստուգայցեր, գործիքային ստուգումներ	Ամենօրյա:	«ՀԱՂԱԲԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ
2.	Կենսաբազմազանություն	Բույսերի և կենդանիների ՀՀ Կարմիր գրքերում գրանցված բուսատեսակների և կենդատեսակների մոնիթորինգ՝ Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակների և կենդանիների բնադրավայրերի հայտնաբերման նպատակով մոնիթորինգ:	Գործունեության տարածք	Տեսողական ուսումնասիրություններ: Մասնագետի այց	Շինարարական աշխատանքերի ընթացքում	«ՀԱՂԱԲԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ

3.	Աղմուկ, թրթռում	Աղմուկի և թրթռումների մակարդակի բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների վերահսկում:	Գործունեության տարածք	Ստուգայցեր Աղմկաչափի կիրառում	Պարբերաբար	Կապալառու «ՀԱՂԱԲԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ
4.	Արտակարգ իրավիճակներ.	ՀՀ կառավարության 2008թ. սեպտեմբերի 25-ի՝ «Ճոպանուղիների շահագործման տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին» N 1160-Ն որոշման պահանջների կատարման վերահսկում:	Գործունեության տարածք	Ստուգայցեր	Ամողջ գործունեության ընթացքում	Կապալառու «ՀԱՂԱԲԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ Համապատասխան գերատեսության տեսչական մարմին
5.	Թափոն	Թափոնների կանոնավոր տեղափոխման վերահսկում:	Գործունեության ենթակա տարածքից	Համապատասխան պայմանագրերի հիման վրա	Շինարարության ընթացքում	Կապալառու «ՀԱՂԱԲԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ «Դիլիջան»ԱՊ
6.	Նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացքում բողոքների արձագանքում	Բողոքների, դիմումների առկայություն	Գործունեության վայր	Դիմումների, արձագանքում	Շինարարության ընթացքում	Կապալառու «ՀԱՂԱԲԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ
	Շահագործման փուլ					
1.	Արտակարգ իրավիճակներ	Արտադրական վտանգավոր օբյեկտի տեխնիկական անվտանգության վկայագրի առկայություն:	Գործունեության վայր	Ստուգայցեր՝ հաճախակի	Շահագործման փուլ	«ՀԱՂԱԲԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ Համապատասխան գերատեսչության

						տեսչական մարմին
2.	Մարդու առողջության և անվտանգության պահանջում	Տեխնիկական անվտանգության ծառայության պարբերական զննումների իրականացման վերահսկում:	Գործունեության վայր	Ստուգայցեր՝ հաճախակի	Շահագործման փուլ	«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ Համապատասխան գերատեսչության տեսչական մարմին

17. Հանրային քննարկումներ.

Համաձայն «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» 2014 թվականի հունիսի 21-ի ՀՕ- 110-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին (Փոփոխությունները 2023 թվականի մայիսի 3) Օրենքի և ՀՀ կառավարության 1325-Ն և ՀՀ կառավարության 28 դեկտեմբերի 2023 թվականի «Հայաստանի հանարապետության կառավարության 2014թվականի նոյեմբերի 19-ի N 1325-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» N 2343-Ն որոշմամբ սահմանված պահանջների՝ հանրային ծանուցումը և քննարկումները կատարվել են Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքապետարանին: Հանրային քննարկումն իրականացվել է Թեղուտ բնակավայրի վարչական ղեկավարի նստավայրում: Քննարկմանը մասնակցել են Դիլիջան համայնքապետարանի, վարչական շրջանի ներկայացուցիչները, գործունեություն իրականացնող ընկերության տնօրենը, վերջինիս ներկայացուցիչներ, բնակչություն:

Հանրային քննարկմանը ներկայացվել է նախատեսվող գործունեության նախագծային լուծումները և գործունեության իրականացման հետևանքով շրջակա միջավայրի բաղադրիչների և մարդու առողջության վրա հնարավոր ազդեցությունները, դրանց մեղմանն ու կանխարգելմանն ուղղված միջոցառումները:

Հանրային քննարկման ընթացքում չեն հնչել գործունեության վերաբերյալ բացասական կարծիքներ, սահմանված ժամկետում չեն ներկայացվել նաև շահագրգիռ հանրության կարծիքներ, դիտողություններ և առաջարկություններ:

ՀՀ կառավարության 28 դեկտեմբերի 2023 թվականի «Հայաստանի հանարապետության կառավարության 2014 թվականի նոյեմբերի 19-ի N 1325-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» N 2343-Ն որոշմամբ սահմանված 2-րդ մասի 28 և 29 կետերի պահանջներին համապատասխան կայացվել է Դիլիջանի Ավագանու որոշումը, համաձայն որի նախատեսվող գործունեության իրականացման վերաբերյալ տրվել է նախնական համաձայնություն: Հավելվածներ 10,11:

18.Փակման փուլ.

Գործունեության հնարավոր դադարեցման կամ փակման դեպքում նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ գործողությունները.

- ✓ զիփլայնի ամբողջական ապամոնտաժում:
- ✓ Բոլոր մասերի առանձնացում, տեսակավարում:
- ✓ Տեսակավորված թափոնների հանձնում համապատասխան մասնագիտական կազմակերպություններին:
- ✓ Տարածքի կարգաբերում, հնարավորինս նախկին տեսքի բերում:

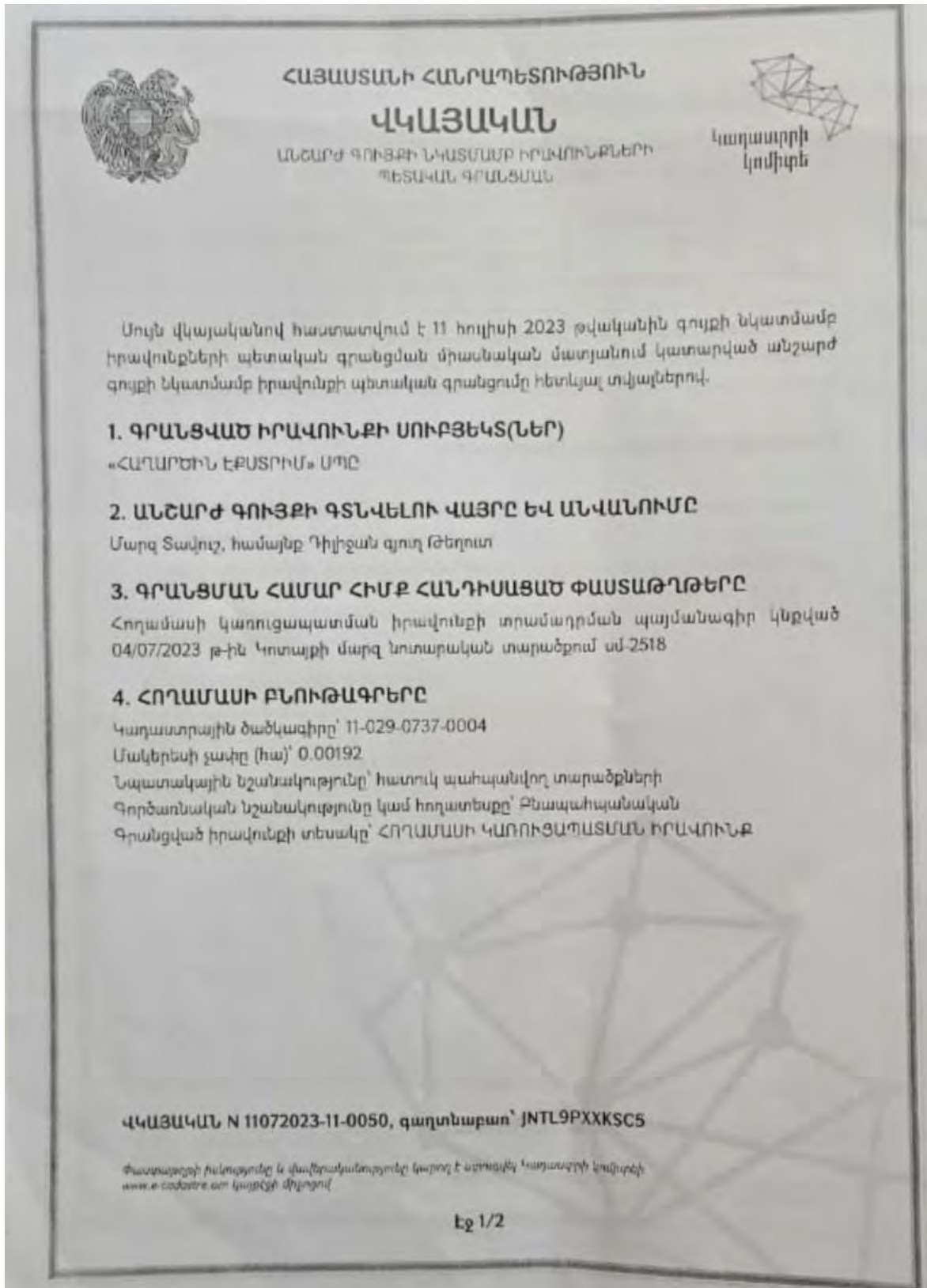
Փակման փուլի ընթացքում կատարվող գործողությունների վերահսկումը կատարվելու է համայնքի և «Դիլիջան»ԱՊ-ի կողմից:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ կառավարության՝ 11 մայիսի 2002 թվականի «ԴԻԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿԻ ԵՎ «ԴԻԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿ» ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ N 920-Ն որոշում:
2. Դիլիջան քաղաքի 2007-2011 թվականների կառավարման պլանի (հողերի օգտագործման սխեմայի) հաստատման մասին» N 204-Ն որոշում:
3. ՀՀ Կառավարության 2002թ. փետրվարի 21-ի «ԴԻԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿ» կազմակերպելու մասին N 165 որոշում:
4. ՀՀ կառավարության 2016 թվականի «ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ «ԴԻԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿԻ 2016-2025 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆԻ արձանագրային որոշում /հավելված/:
5. ՀՀ կառավարության 2017 թվականի փետրվարի 23-ի «ԴԻԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿԻ 2017-2026 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆԸ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ N 190-Ն որոշում:
6. 2014թ. «Կենսաբանական բազմազանության մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի 5-րդ ազգային զեկույց:
7. ՀՀ կառավարության 2014 թվականի սեպտեմբերի 25-ի «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՏՈՒԿ ՊԱՀՊԱՆՎՈՂ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ ՊԵՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՎ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» N 1059-Ա որոշում:
8. ՀՀ Առողջապահության նախարարության 2012թ. սեպտեմբերի 19-ի «Կազմակերպություններում աշխատողների սանիտարական կենցաղային սենքերի» N 2.2..8-003-12 սանտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին թիվ 15-Ն հրաման:
9. ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական /https://armstat.am/file/Map/MARZ_01.pdf/ կայք:
10. Գլխավոր (www.armmonitoring.am) էլեկտրոնային էջ:
11. ՀՀ բնապահպանության նախարարի 2006թ. դեկտեմբերի 25-ի «Ըստ վտանգավորության դասակարգված թափոնների ցանկի» N 430-Ն հրաման:
12. ՀՀ բնապահպանության նախարարի 2006թ. հոկտեմբերի 10-ի N342-Ն հրաման՝ «Հայաստանի հանրապետության տարածքում գոյացող արտադրության և սպառման թափոնների ցանկի» մասին:

Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման վկայականները

5. ՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

- 1) Նպատակային նշանակությունը՝
- 2) Բնութագրերը ըստ առանձին շինությունների՝

Հ/Հ	Կադաստրային ծածկագիր	Տեսակ	Մակերես	Գրանցված իրավունքի տեսակ

Լրացուցիչ նշումներ և տեղեկություններ

Գրանցումը իրականացնող պաշտոնատար անձի անունը, ազգանունը՝ ԱՐՏԱԿ ՄԵԼԻՔՅԱՆ

Զբաղեցրած պաշտոնը՝ Անշարժ գույքի գրանցման միասնական ստորաբաժանման անշարժ գույքի ավագ ռեգիստր

ՎԿԱՅԱԿԱՆ N 11072023-11-0050, գաղտնաբառ՝ JNTL9PXXKSC5

Փաստաթղթի իսկությունը և վավերականությունը կարող է ստուգվել Կադաստրի կոմիտեի www.e-cadastre.am կայքէջի միջոցով

Էջ 2/2

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԿԱՅԱԿԱՆ

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ՆԿԱՏԱՄՔ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՄԱՆ

Կադաստրի կոմիտե

Սույն վկայականով հաստատվում է 11 հուլիսի 2023 թվականին գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական մատյանում կատարված անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցումը հետևյալ տվյալներով.

1. ԳՐԱՆՑՎԱԾ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏ(ՆԵՐ)

«ՀԱՂԱՐՇԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ

2. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԳՏՆՎԵԼՈՒ ՎԱՅՐԸ ԵՎ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ

Մարզ Տավուշ, համայնք Դիլիջան գյուղ թեղուտ

3. ԳՐԱՆՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԻՄՔ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱԾ ՓԱՏՏԱԹՂԹԵՐԸ

Հողամասի կառուցապատման իրավունքի տրամադրման մասին պայմանագիր 04.07.2023թ. հ.2520

4. ՀՈՂԱՄԱՍԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

Կադաստրային ծածկագիրը՝ 11-029-0000-0000

Մակերեսի չափը (հա)՝ 0.002

Նպատակային նշանակությունը՝ հատուկ պահպանվող տարածքների

Գործառնական նշանակությունը կամ հողատեսքը՝ Քնապահպանական

Գրանցված իրավունքի տեսակը՝ ՀՈՂԱՄԱՍԻ ԿԱՌՈՒՑԱՊԱՏՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՎԿԱՅԱԿԱՆ N 11072023-11-0051, գաղտնաբառ՝ 1CBDD8VKTFYA

Փաստաթղթի խմբությունը և վավերականությունը կարող է ստուգվել Կադաստրի կոմիտեի www.e-cadastre.am կայքէջի միջոցով

5. ՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

- 1) Նպատակային նշանակությունը՝
- 2) Բնութագրերը ըստ առանձին շինությունների՝

Հ/Հ	Կադաստրային ծածկագիր	Տեսակ	Մակերես	Գրանցված իրավունքի տեսակ

Լրացուցիչ նշումներ և տեղեկություններ

0.00198հա կառուցապատման իրավունքով հողամասի կադաստրային ծածկագիրը՝ 11-029-0737-0004:

Ժամկետը՝ մինչև 04 հուլիս 2028 թվականը:

Գրանցումը իրականացնող պաշտոնատար անձի անունը, ազգանունը՝ ՄԱՐՏԻՆ ՋԻՆՅԱՆ

Զբաղեցրած պաշտոնը՝ Անշարժ գույքի գրանցման միասնական ստորաբաժանման անշարժ գույքի գլխավոր ռեգիստր

ՎԿԱՅԱԿԱՆ N 11072023-11-0051, գաղտնաբառ՝ 1CBDD8YKTFYA

Փաստաթղթի իսկությունը և վավերականությունը կարող է ստուգվել Կադաստրի կոմիտեի www.e-cadastre.am կայքէջի միջոցով

Էջ 2/2

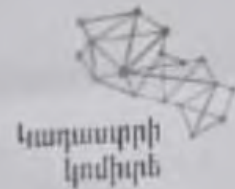

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԿԱՅԱԿԱՆ

ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԵՎ ԱՍՏՄԱՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱՆՑՄԱՆ

Կադաստրի
կոմիտե

Սույն վկայականով հաստատվում է 11 հուլիսի 2023 թվականին գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման միասնական մատյանում կատարված անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքի պետական գրանցումը հետևյալ տվյալներով.

1. ԳՐԱՆՑՎԱԾ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏ(ՆԵՐ)

«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ

2. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԳՏՆՎԵԼՈՒ ՎԱՅՐԸ ԵՎ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ

Աարզ Տավուշ, համայնք Դիլիջան գյուղ թեղուտ

3. ԳՐԱՆՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԻՄՔ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱԾ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԸ

Հողամասի կառուցապատման իրավունքի տրամադրման պայմանագիր՝ 04/07/2023թ. գր/մ 2519

4. ՀՈՂԱՄԱՍԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

Կադաստրային ծածկագիրը՝ 11-029-0000-0000

Մակերեսի չափը (հա)՝ 0.0012

Նպատակային նշանակությունը՝ հատուկ պահպանվող տարածքների

Գործառնական նշանակությունը կամ հողատեսքը՝ Բնապահպանական

Գրանցված իրավունքի տեսակը՝ ՀՈՂԱՄԱՍԻ ԿԱՌՈՒՑԱՊԱՏՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՎԿԱՅԱԿԱՆ N 11072023-11-0052, գաղտնաբառ՝ 93VWEXUERGFT

Փաստաթղթի իմպլեմենտը և վավերականությանը նայող է ստեղծվել Կադաստրի կոմիտեի
www.e-cadastre.am կայքի վեբ-միջոցով

5. ՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԵՐԸ

- 1) Նպատակային նշանակությունը՝
- 2) Բնութագրերը ըստ առանձին շինությունների՝

Հ/Հ	Կադաստրային ծածկագիր	Տեսակ	Մակերես	Գրանցված իրավունքի տեսակ

Լրացուցիչ նշումներ և տեղեկություններ

0.0012 հա կառուցապատման իրավունքով հողամասի կադաստրային ծածկագիրն է՝ 11-029-0737-0005: Ժամկետը՝ մինչև 04.07.2028թ.:

Գրանցումը իրականացնող պաշտոնատար անձի անունը, ազգանունը՝ ԳՈՒՍՄԱՆ ԻՍԱԶԱՏՐՅԱՆ

Զբաղեցրած պաշտոնը՝ Անշարժ գույքի գրանցման միասնական ստորաբաժանման անշարժ գույքի ավագ ռեգիստր

ՎԿԱՅԱՎԱՆ N 11072023-11-0052, գաղտնաբառ՝ 93VWEXUERGFT

Փաստաթղթի իսկությունը և վավերականությունը կարող է ստուգվել Կադաստրի կոմիտեի www.e-cadastre.am կայքէջի միջոցով

Շրջակա միջավայրի նախարարության համաձայնության «Դիլիջան Ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի համաձայնությունը, պայմանագիրը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ
REPUBLIC OF ARMENIA
DEPUTY MINISTER OF ENVIRONMENT
РЕСПУБЛИКА АРМЕНИЯ
ЗАМЕСТИТЕЛЬ МИНИСТРА ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

№ Ն/ՍԵ.5/5356

« 22 » « 06 » 2023 թ.
«Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի տնօրենի և
պարոն Բոբերտ Ալիխանյանի

ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆ

Ի պատասխան Ձեր 2023 թվականի հունիսի 23-ի N Ն/20.1/5356 գրության հայտնում եմ, որ շրջակա միջավայրի նախարարությունը չի առարկում «Հաղարծին էքստրիմ» ԱՊ ընկերության կողմից «Դիլիջան» ազգային պարկի «Հաղարծին տեղամաս» մասնաճյուղի 2 և 4 քառակուսու ռեկրեացիոն գոտու 0.00192 հա, 0.00109 հա, 0.00120 հա տարածքում արկածային սուրիզմի (զինվալայն) կատարման գործընթացն իրականացնել ՀՀ օրենսդրության և «Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի կանոնադրական դրամային քաղաքականությունների շրջանակներում:

Հարգանքով

Արամ Մեյմարյան

07/06/2023

X

ՏԵՂԱԿԱԼ ԱՍՏՆՈՒԹՅԱՆ
Signed by: GABRIEL YAN MEGHARJAN 22/06/2023

Քննարկելու համար պահանջվող տարածքներին և կենսաբազմազանության բաղաբաժնիության դիմացորեն Նախարարության 011 818 514

22 06 2023

ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ
ՆԱԽԱՐԱՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

0019 քառակուսու ռեկրեացիոն գոտու կառավարման կենտրոն
1, Երևանի մարզի Գեղարքունիքի մարզպետարանի տարածքում
0100 Հրեանյա փողոց, 1/16 Երևանի մարզի Գեղարքունիքի մարզպետարանի տարածքում
տեղաբնակիչների համար: www.lev.am
011 818 514 011 818 506

ՏՐՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԵՐԻ ԿԱՌԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
 «ԴԻԼԻՋԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԿ
 ՊԵՏԱԿԱՆ ՌԶ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՄՈՒԹՅՈՒՆ

№ 20-486

«30» «06» 2023թ.

«Հաղարծին էքստրին» ՍՊԸ-ի տնօրեն
 Նարա Կարդանյանին

Դիլիջան քաղաք, Թեղուտ թեակավայր 3-րդ ստորոգ, 6 փող, տուն 6

Հարգելի տիկին Կարդանյան

Հիմք ընդունելով շրջակա միջավայրի նախարարի 2023 թվականի հունիսի 27-ի N Ն/16.5/5390 հանձնարարականը հայտնում եմ, որ «Դիլիջան» ազգային պարկ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը պատրաստակամ է «Հաղարծին էքստրին» ՍՊ ընկերության հետ կնքել պայմանագիր՝ հինգ տարի ժամկետով, տարեկան յուրաքանչյուր տարածքի համար 500.000 /հինգ հարյուր հազար/ դրամ վճարով ընդհանուր տարեկան 1.500.000 /մեկ միլիոն հինգ հարյուր հազար / դրամ գումարով՝ «Դիլիջան» ազգային պարկի «Հաղարծին տեղամաս» մասնաճյուղի 2 և 4 քառակուսու ռեկրեացիոն գոտու 0,00192 հա, 0,00198 հա, 0,00120 հա տարածքում արկածային տուրիզմի (գիկիլայն) կառուցման գործընթացն իրականացնելու համար:

Հարգանքով
 «Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն

Ռ.Ալիխանյան

**ՀՈՂԱՄԱՍԻ ԿԱՌՈՒՅԱԴԱՏՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏՐԱՄԱԴԵՄԱՆ ՄԱՍԻՆ
ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ**

Հայաստանի Հանրապետություն, քաղաք Հրազդան
Չորսր հուլիսի երկու հազար քսաներեք թվական

Սեփականատեր «ՀՈՂԱՄ-1» «ԴԻԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿ» Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն /ՊՈԱԿ/, գրանցման համարը՝ 21.210.00428, գրանցման ամսաթիվը՝ 2002-07-24, Հարկ վճարողի հաշվառման համարը՝ 07610657, գտնվելու վայրը՝ Հայաստան, Տավուշ Պիլիջան 3902 Պիլիջան Թբիլիսյան խճուղի,

ի դեմ տնօրենի ժամանակավոր պաշտոնակատար՝ ՈՌՔԵՏ ՌՈՒԴԻԳԻ ԱԼԻՍԱՆՅԱՆԻ, ում անունից համաձայն 22/06/2023թ. /քաներկուսը հունիսի/ երկու հազար քսաներեք թվականին/ տրված թիվ 20-472 լիազորագրի որպես լիազորված անձ հանդես է գալիս ՊԱՎԻԹ ԼԵՎՈՆԻ ԱՌՈՒՄՏԱԿԱՅԱՆԸ, ծնված՝ 04/09/1986թ. /չորսը սեպտեմբերի հազար ինը հարյուր ութսունվեց թվականին/, ՀՃԸ՝ 1409860248, նույնականացման քարտի համարը՝ 003321056, տրված՝ 17/04/2014թ. /տասնկոթսու ապրիլի/ երկու հազար տասնչորս թվականին/, 036-ի կողմից հաշվառված՝ Տավուշի մարզ, Պիլիջան, Գալի փողոց, շենք 84 /ութսունչորս/, բնակարան 7 /ոթ/ հասցեում,

Կառուցապատող «ՀԱՂԱՄՈՒՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» Սահմանափակ Պատասխանատվությամբ ընկերություն, գրանցման համարը՝ 21.110.1186854, հիմնադրման տարի 2021, գրանցման ամսաթիվ՝ 2021-07-15, իրավաբանական անձի ծածկագիր՝ 52742762, ՀՎՀԸ՝ 07624797, հասցե՝ Հայաստան, Տավուշի մարզ, Պիլիջան 3902 Թեղուտ 3-րդ փողոց, 6-րդ փակուղի տուն 6 /վեց/ Երկուս, ի դեմ տնօրեն՝ ՆԱՐԱ ՆՈՐԻԿԻ ՎԱՐԱՆՅԱՆԻ, ծնված՝ 01/10/1985թ. /մեկը՝ հոկտեմբերի հազար ինը հարյուր ութսունինից թվականին/, ՀՃԸ՝ 5110850313, նույնականացման քարտի համարը՝ 010729911, տրված՝ 23/11/2018թ. /քսաներեքը եղներեքի/ երկու հազար տասուր թվականին/ 036-ի կողմից հաշվառված՝ Տավուշ, Պիլիջան, Թեղուտ, 3-րդ փողոց, 6-րդ փակուղի, տուն 6 /վեց/ հասցեում,

Հիմք ընդունելով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 12/04/2001թ. /տասներկուսն ապրիլի/ երկու հազար մեկ թվականի/ թիվ 286 որոշումը, կերեզիք սույն պայմանագիրը հետևյալի մասին.

1. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԱՌԱՐԿԱՆ

1.1. Սույն պայմանագրով սեփականատերը պարտավորվում է տարեկան 500.000 /հինգ հարյուր հազար/ ՀՀ դրամ վճարի դիմաց կառուցապատման իրավունք ունեցող անձին արկածային տուրվազի /զիջվայն/ կառուցման նպատակով տրամադրել հողամաս, որը գտնվում է մարզ Տավուշ, համայնք Պիլիջան, ցրտը Թեղուտ հասցեում՝ Տրամադրվող հողամասի ընդհանուր մակերեսը 0.00192 /զրո կես զրո զրո հարյուր ինսուներկու/ հեկտար է, կադաստրային ծածկագիր՝ 11-029-0000-0000, նայտակային նշանակությունը՝ հատուկ պահպանվող տարածքների, գարձառնական նշանակությունը կամ հողատեսքը՝ բնապահպանական, գրանցված իրավունքի տեսակը՝ սեփականություն:

1.2. Սույն պայմանագրի գործողության ընթացքում կառուցապատված հողամասի օգտագործման արդյունքում կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի ստացած եկամուտները նրա սեփականությունն են:

1.3. Տրամադրվող հողամասի սեփականատերը Հայաստանի Հանրապետությունն է ի դեմս՝ «ԴԻԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿ» ՊՈԱԿ-ի, ինչը հաստատվում է Անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման թիվ 15062023-11-0043 վկայականով, հաստատված՝ 15/06/2023թ. /տասնինգը հունիսի/ երկու հազար քսաներեք թվականին, այսպես՝ Գույք:

1.4. Սեփականատերը երաշխավորում է, որ սույն պայմանագրի 1.1-ին կետում նշված հողամասը վաճառված, գրավ դրված, վարձակալության կամ անետուրյց օգտագործման, այլ անձանց կառուցապատման իրավունքով տրված կամ այլ կերպ ծանրաբեռնված չէ, վեճի առարկա չէ, արգելանքի տակ չի գտնվում, ինչը հաստատվում է կա՛մ 21/06/2023թ. /քսաննեկը հունիսի/ երկու հազար քսաներեք թվականին/ տրված թիվ ՄՏ-21062023-11-0666 միասնակց տեղեկանքով, տրված Հայաստանի Հանրապետության կադաստրի կոմիտեի Անշարժ գույքի գրանցման միասնակց առարարաժանման կողմից:

1.5. Սեփականատիրոջ կողմից տրամադրված հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունք փոխանցումն այլ անձի հիմք չէ սույն պայմանագիրը լուծելու կամ փոփոխելու համար:

2. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԺԱՄԿԵՏԸ

Կառուցապատման իրավունքի ժամկետը սահմանվում է 5 /հինգ/ տարի ժամկետով, 04/07/2023թ. /չորսը հուլիսի/ երկու հազար քսաներեք թվականից/ մինչև 04/07/2028թ. /չորսը հուլիսի/ երկու հազար քսանուր թվականը/:

3. ՀԱՏՈՒԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

3.1. Հողամասի նկատմամբ կառուցապատման իրավունքի տրամադրումը չի հանգեցնում դրա նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոխանցման:

3.2. Կառուցապատման ժամկետի ավարտից հետո կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը պարտավոր է հողամասը (բացառությամբ բաժանելի բարեկամությունների) հաշվի առնելով բնականոն վառարարացումը, ակտով հանձնել հողամասի սեփականատիրոջը:

3.3. Կառուցապատման իրավունքի ժամկետի ավարտից հետո կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի կատարած անբաժանելի բարեկամությունները չեն հատուցվում:

4. ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

4.1. Սեփականատերն իրավունք ունի՝

4.1.1. կառուցապատման իրավունք ունեցող անձից պահանջելու հողամասն օգտագործել սույն պայմանագրի պայմաններին և դրա նշանակությամբ համապատասխան

4.1.2. կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի կողմից վճարել վճարելու ժամկետների էական խախտման դեպքում նրանից պահանջելու վաղաժամկետ կատարել վճարումը:

4.1.3. էթե կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը հողամասից օգտվում է պայմանագրի պայմաններին կամ դրա նշանակությամբ անհամապատասխան, ապա պահանջելու լուծել պայմանագիրը և հատուցելու վնասները:

4.2. Սեփականատերը պարտավոր է՝

4.2.1. 5 /հինգ/ օրյա ժամկետում հանձնման ընդունման ակտով կառուցապատման իրավունք ունեցող անձին տրամադրել համապատասխան հողամասը:

4.2.2. համաձայնեցված կարգով կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի հետ մասնակցել կառուցապատման նպատակով հողամասն արդյունավետ օգտագործելու և այն պատշաճ վիճակում պահպանելու համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծմանը:

4.2.3. կառուցապատման իրավունք ունեցող անձին նախագգուշաճել տրամադրված հողամասի նկատմամբ երրորդ անձանց բոլոր իրավունքների (զբաղի իրավունք, սերվիտուտ և այլն) մասին:

4.3. Կառուցապատման իրավունք ունեցող անձն իրավունք ունի՝

4.3.1. սեփականատիրոջից պահանջելու՝ սույն պայմանագրի 4.2.1-ին կետով սահմանված ժամկետում իրեն տրամադրել հողամասը:

4.3.2. սեփականատիրոջից պահանջելու՝ իրեն տրամադրել հողամասին վերաբերող փաստաթղթերը:

4.3.3. հողամասի օգտագործմանն անբողոջվին կամ մասնակիորեն խոչընդոտող թերություններ հայտնաբերելիս՝ իր ընտրությամբ պահանջելու վաղաժամկետ լուծել պայմանագիրը:

4.3.4. սեփականատիրոջ կողմից սույն պայմանագրի 4.2.3-րդ կետում նշված պարտականությունը չկատարվելու դեպքում, պահանջելու նվազեցնել վճարը (այն նախատեսված լինելու դեպքում):

4.3.5. տնօրինելու կառուցապատման իրավունքը՝ փոխանցելու այլ անձի, ազատորեն օտարելու, զբաղ դնելու այն, ինչպես նաև կատարելու այլ գործարքներ կառուցապատման իրավունքի նկատմամբ:

4.3.6. կառուցապատման իրավունքը փոխանցելու այլ անձի՝ համապարփակ իրավաճանադրության կարգով:

4.4. Կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը պարտավոր է՝

4.4.1. ժամանակին վճարել կառուցապատման իրավունքի համար վճարը (պայմանագրով այն նախատեսված լինելու դեպքում):

4.4.2. հողամասն օգտագործել բացառապես կառուցապատման նպատակով:

4.4.3. կառուցապատման իրավունքի իրականացնել քաղաքաշինական նորմերի ու կանոնների, ինչպես նաև հողամասի նշանակության վերաբերյալ պահանջների պահպանմամբ՝ սահմանված կարգով կառուցել շենքեր և շինություններ, դրանք վերակառուցել կամ քանդել և կառուցապատման ժամկետի ընթացքում տիրույթանել և օգտագործել այդ գույքը:

4.4.4. ինչպես պայմանագրի ժամկետն ավարտվելու, այնպես էլ այն վաղաժամկետ դադարելու դեպքում, ոչ ուշ, քան 2 /երկու/ շաբաթ առաջ սեփականատիրոջը գրավոր ակտիվացնել հողամասի նախատեսվող ազատման մասին, և հարամասը բարեկարգ վիճակում, հաշվի առնելով բնականոն վառարարացումը, ակտով հանձնել սեփականատիրոջը:

4.4.5. կառուցապատման իրավունքի պայմանագրի ժամկետն ավարտվելուց մեկ ամիս առաջ սեփականատիրոջը տեղեկացնել պայմանագրի ժամկետը երկարակետ իր մտայնության մասին:

5. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՎ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԿՃԱՐՆԵՐԸ ԵՎ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐԸ

5.1. Սույն պայմանագրի 1.1-ին կետում նշված կառուցապատման իրավունքի տարեկան վճարը կազմում է 500.000 /հինգ հարյուր հազար/ ՀՀ դրամ, որի չափը չի կարող պակաս լինել հողի հարկի տարեկան դրույքաչափից:

5.2. Վճարը կարող է վերանայվել կողմերից մեկի պահանջով՝ սույն պայմանագրի 9.1-ին կետով սահմանված կարգով:

6. ԿՈՂՄԵՐԻ ՊԱՏԱՍՈՒՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

6.1. Սեփականատերը 4.2.1-ին կետով սահմանված 5 /հինգ/ օրյա ժամկետում իր մեղքով հողամասը կառուցապատման իրավունք ունեցող անձին չարտադրելու դեպքում, կեսանցի յուրաքանչյուր օրվա համար վճարում է տույժ՝ տարեկան վճարի 0.1 /զրո կետ մեկ/ տոկոսի չափով:

6.2. Կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի կողմից սույն պայմանագրով սահմանված ժամկետներում վճարումներ չկատարվելու դեպքում կետանցի յուրաքանչյուր օրվա համար վճարում է տույժ՝ տարեկան վճարի 0.1 /զրո կետ մեկ/ տոկոսի չափով:

6.3. Սույն պայմանագրով սահմանված տույժի (տուգանքի) վճարումը կտրմերին չի ազատում նրանց վրա դրված պարտավորությունների կատարումից և խախտումների վերացման պարտականությունից:

6.4. Եթե կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը պայմանագիրը դադարեցրելուց հետո չի վերադարձրել հողամասը կամ այն վերադարձրել է ժամկետի խախտմամբ, ապա սեփականատերն իրավունք ունի պահանջելու վճար՝ կետանցի ամբողջ ժամանակահատվածի համար:

7. ԱՆԱՂԹԱՆԱԴՐՆԵՐ ՈՒՇԻ ԱՉԵՑՈՒՅՑՈՒՄԸ

Սույն պայմանագրով պարտավորություններն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն չկատարելու համար կողմերն ազատվում են պատասխանատվությունից, եթե դա եղել է անհայտնաբերվի ուժի ազդեցության արդյունք, որը ծագել է սույն պայմանագիրը կնքելուց հետո, և որը կողմերը չէին կարող կանխատեսել կամ կանխարգելել: Այդպիսի իրավիճակներն են երկրաշարժը, ջրհեղեղը, պատերազմը, ռազմական և արտակարգ դրություն հայտարարելը, քաղաքական հուզումները գործադուլները, հաղորդակցության միջոցների աշխատանքի դադարեցումը, պետական մարմինների ակտերը և այլն, որոնք անհնարին են դարձնում սույն պայմանագրով պարտավորությունների կատարումը: Եթե արտակարգ ուժի ազդեցությունը շարունակվում է 3 (երեք) ամսվանից ավելի, ապա կողմերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի լուծելու պայմանագիրը՝ դրա մասին նախապես տեղյակ պահելով մյուս կողմին:

8. ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ՎԱՐՆՄԱՍՄԿԵՑ ԼՈՒՇՈՆԼՈՒ ՇՄՔՐՈՐԸ

8.1. Սեփականատիրոջ պահանջով կառուցապատման իրավունքի պայմանագիրը կարող է դատարանով վաղաժամկետ լուծվել, եթե կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը

8.1.1 հողամասն օգտագործել է սույն պայմանագրի պայմանների կամ հողամասի նշանակության էական կամ բազմակի խախտումներով:

8.1.2 Էականորեն վատարացել է հողամասի վիճակը:

8.1.3 սույն պայմանագրով սահմանված վճարման ժամկետը լրանալուց հետո 2 /երկու/ անգամից ավելի չի կատարել վճարումը:

8.2. Կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի պահանջով սույն պայմանագիրը կարող է դատարանով վաղաժամկետ լուծվել, եթե՝

8.2.1. սեփականատերը կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի օգտագործմանը չի տրամադրել հողամասը կամ խոչընդոտներ է ստեղծել հողամասը պայմանագրի պայմաններին կամ դրա նշանակությանը համապատասխան օգտագործելու համար:

8.2.2. կառուցապատման իրավունք ունեցող անձին տրամադրված հողամասն ունի դրա օգտագործմանը խոչընդոտող թերություններ, որոնց մասին սեփականատերը չի նշել պայմանագիրը կնքելիս, որոնք նախապես հայտնի չեն եղել կառուցապատման իրավունք ունեցող անձին և վերջինս չպետք է հայտնաբերեր պայմանագիրը կնքելիս:

8.2.3. հանգամանքների քերտմով, որոնց համար կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը պատասխանատու չէ, հողամասը դարձել է օգտագործման համար ոչ պիտանի:

9. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՓՈՓՈՅՈՒՄԸ, ԼՈՒՇՈՒՄԸ, ՎԱՐԱՂՈՒՄԸ ԵՎ ԵՐԿԱՐԱԶԳՈՒՄԸ

9.1. Պայմանագրի պայմանների փոփոխումը, դրա լուծումը և դադարումը կատարվում են կողմերի համաձայնությամբ:

9.2. Կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը սույն պայմանագրով իր ստանձնած պարտավորությունների պահպանման համար պահանջում է պայմանագրի ժամկետն ավարտվելուց հետո այլ անձանց նկատմամբ՝ նույն տարածքի կառուցապատման իրավունքի (օգտագործման) նոր պայմանագիր կնքելու նախապատվության իրավունք ունի:

10. ՀՈՂԱՄԱՍԻ ԲԱՐԵԼԱՎՈՒՄՆԵՐԸ

10.1. Հողամասից կառուցապատման իրավունք ունեցող անձի կատարած բաժանելի բարելավումները համարվում են նրա սեփականությունը:

11. ՎԵՃԵՐԸ ԼՈՒՇՈՒՄԱՆ ԳԱՐԳԸ

Սույն պայմանագրի կապակցությամբ ծագած վեճերը լուծվում են բանակցությունների կամ հաշտարարության միջոցով: Համաձայնություն ձևեր չբերվելու դեպքում վեճերի լուծումը կատարվում է դատական կարգով:

12. ԱՏԼ ՊԱՅՄԱՆԱԼԵՐ

12.1. Սույն պայմանագրով չնախատեսված դեպքերում կողմերն իրենց պարտավորությունները չկատարելու համար պատասխանատվության են ենթարկվում Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

12.2. Սույն պայմանագիրը կնքված է հայերեն լեզվով, 4 /չորս/ օրինակից, որոնք ունեն հավասարազոր իրավաբանական ուժ: Յուրաքանչյուր կողմին տրվում է մեկական օրինակ: Նուստի վավերացրած կամ ծաստատան պայմանագրի բնօրինակը համարվում է նուստի մոտ պահպանվող օրինակը, իսկ բնօրինակի և մյուս օրինակների միջև հակասության դեպքում նախապատվությունը տրվում է բնօրինակին:

12.3. Պայմանագիրը կնքելու, նստարկան կարգով վավերացնելու և անշարժ գույքը կադաստրի սպասարկման գրասենյակում դրանից ծագող իրավունքները գրանցելու հետ կապված բոլոր ծախսերը կատարվում Կառուցապատողի կողմից:

12.4. Սույն պայմանագրից ծագող իրավունքը ենթարկ է գետական գրանցման՝ սույն պայմանագրի կնքման օրվանից սկսած 30 /երեսուկ/ աշխատանքային օրվա ընթացքում՝ ՀՀ կադաստրի կոմիտեի սպասարկման գրասենյակում:

13. ԿՈՂՄԵՐԻ ԱՏՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Սեփականատեր՝

<<ԿՈՂՄ-1>> «ԴԵԼԻՉԱՆ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԿԻ Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն /ՊՈԱԿ/,
Լիազորված անձ՝ ՂԱԿԻՅԻ ԼԵՎՈՆԻ ԱՌՈՒՍԱՄՅԱՆ

[Handwritten signatures]

Կառուցապատող՝

<<ՀԱՂԱՐՄՈՆ ԷԲՍՏԻՒՄ>> Սահմանափակ Պատասխանատվության ընկերության
Տնօրեն ԼԱՐՄԱ ԼՈՒԻՍԻ ԿԱՐԿԱՆՅԱՆ

[Handwritten signatures]

Հայաստանի Հանրապետություն, քաղաք Շրագյան
Չորսը հենցիտի երկու հազար քսաներեք թվական

Սույն պայմանագիրը վավերացված է իմ 22 ԿՈՏՍՑԹԻ ՄԱՐԶ եռօրյակյան տարածքի նուսար ԳՈՒԴԳԵՆ
ԷՆՈՒՄԻՐԻ ԳՅՈՒԼԱԼԱԶԱՐՅԱՆԻՄ, կողմից: Կողմերը պայմանագիրը ստորագրեցին իմ ներկայությամբ: Կողմերի
ինքնությունը, գործունեությունը, ինչպես նաև անշարժ գույքի նկատմամբ Սեփականատիրոջ իրավունքները
ստուգված են: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 204.1 հոդվածի համաձայն, սույն պայմանագրից ծագող իրավունքը
ենթակա է գրանցման ՀՀ կադաստրի կամիտեի մասնաճյուղում՝ երեսուս արխիվացման օրվա
ընթացքում:

Գրանցված է գրանցամատյանում՝ թիվ 2578 ով
Գանձված է պետական տուրք երկու հազար դրամ և ծառայության վճար ութ հազար դրամ
Համաձայն <<Պետական տուրքի>> և <<Եռօրյակյան մասին>> ՀՀ օրենքների:

ԼՈՏԱՐ՝

Գ.ԳՅՈՒԼԱԶԱՐՅԱՆ

Հավելված 3. Գործունեության ենթակա տարածքի կոորդինատները

Տավուշի մարզ
 Թեղուտ համայնք
 Հատված կադաստրային քարտեզից
 Կադաստրային ծածկագիր՝ 11-029-0737-0004
 Մասշտաբ 1: 500

0000

0737

0001

	Կոորդինատներ	
	X	Y
1	8491257.9427	4518774.6503
2	8491260.4220	4518774.9714
3	8491260.2679	4518776.1615
4	8491258.9786	4518776.0256
5	8491258.4135	4518780.3581
6	8491252.4632	4518779.5874
7	8491252.7715	4518777.2073
8	8491257.5317	4518777.8238

սպասարկման գլխավոր

ԿԵ

Տավուշի մարզ
Թեղուտ համայնք
Հատված կադաստրային քարտեզից
Կադաստրային ծածկագիր՝ 11-029-0737-0005
Մասշտաբ 1: 500

	Կոորդինատներ	
	X	Y
1	8491283.7450	4518826.1660
2	8491279.9562	4518824.8834
3	8491280.9182	4518822.0418
4	8491284.7070	4518823.3244

Զիվիայնի որպես վտանգավորության օբյեկտի վկայականը

Վ Կ Ա Յ Ա Կ Ա Ն

N 8/1-18669

Միաճուպան կախոսվի մարդատար ճուպանուղի
/ զիվիայն /

Արտադրական վտանգավոր օբյեկտի անվանումը

<< Տավուշի մարզ, համայնք Դիլիջան, գ. Թեղուտ

Արտադրական վտանգավոր օբյեկտի գտնվելու վայրը
Օբյեկտը գրանցված է արտադրական վտանգավոր օբյեկտների
ռեեստրում համաձայն <<Տեխնիկական անվտանգության
ապահովման պետական կարգավորման մասին>> << օրենքի
6-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի վտանգավորության
դասակարգման բնութագրիչներին համապատասխան:

Գրանցման ամսաթիվը՝ 17.06.2024թ.

Վկայականը ուժի մեջ է միայն ներդիրի հետ

<< ՆԳՆ աղետների և արտակարգ այլ իրավիճակների կառավարման
վարչություն>>

Վարչության նստի
Ժամանակավոր
պաշտոնավարող **Ս. Կարապետյան**
(տեղակալություն) (անուն, ազգանուն)

Կ.Տ

Ն Ե Ր Դ Ի Ր 001

Վկայական N 8/1-18669

<< ՀԱՂԱՐՇԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ >> ՍՊԸ

Շահագործողի անվանումը

**<< Տավուշի մարզ, համայնք Դիլիջան, գ. Թեղուտ,
3-րդ փողոց, 6 փակուղի, տուն 6**

Իրավաբանական անձի կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ հասցեն

<< Տավուշի մարզ, համայնք Դիլիջան, գ. Թեղուտ

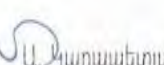

Արտադրական վտանգավոր օբյեկտի գտնվելու վայրը

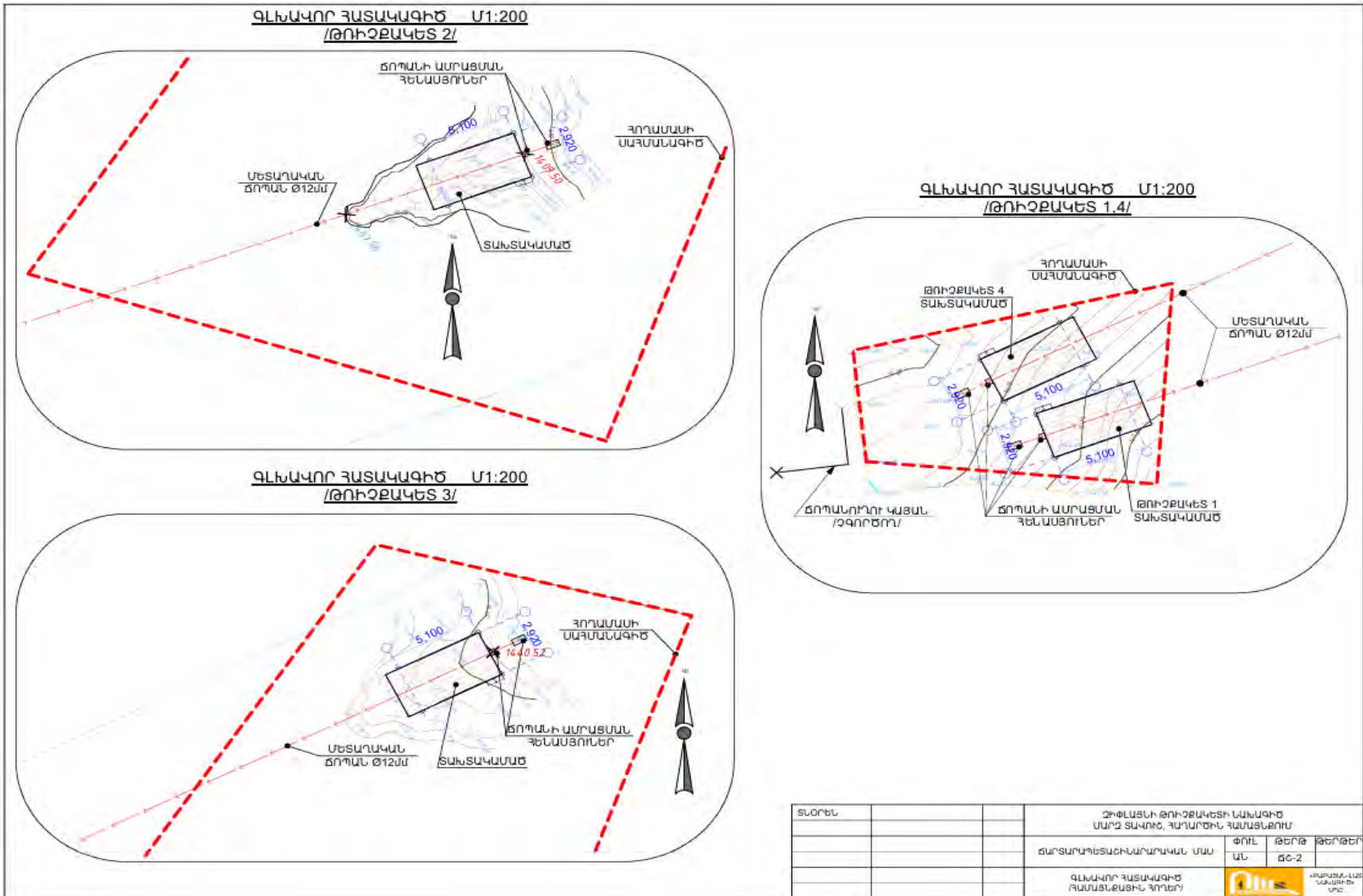
Այլ տեղեկություններ _____

Ներդիրը ուժի մեջ է միայն վկայականի հետ:

<< ՆԳՆ աղետների և արտակարգ այլ իրավիճակների կառավարման
վարչություն>>

Վարչության նստի
Ժամանակավոր
պաշտոնավարող **Ս. Կարապետյան**
(տեղակալություն) (անուն, ազգանուն)

Կ.Տ

ՏՎՈՐԵՆ			ՉԻՔԼԱՏԻԻ ԹՈՒՆՏԱԿԵՑԻ ԵՆԱԿԻԾ ՍԱՐԶ ՏԱԿՈՒԹ, ԳԱՂԱՌԻՆ ԳԱՆՍԵՆՔՈՒՄ		
			ԺՈՒԼ	ԹԵՐԹ	ԹԵՐԹԵՐ
			ՍԼ	ՏՇ-2	
			ԳԼԽԱԿՈՐ ՀԱՏԱԿԱԳԻԾ ԲԱՍՄԱՆՔԱՏԻ ԳՐԱԾԵՐ		

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏՄԱԿՈՒՇԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԱՆՇԱՐԺ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

10.3 ԴԻԼԻՉԱՆ քաղաք

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.				ԱՄՐՈՑ «ԲԵՐԴԻ ՂԱՇ»	Ք.ա. 2-1 հազ., միջնադար	Հաղարծնի վանքից 2 կմ ամ, երկու ձորերի միջև, բլրի վրա, «Բոխուտ թումբ» վայրում	Հ	ավերված է, պահպանվել են պարիսպների հիմքերը
	1.1.			Բնակատեղի	Ք.ա. 2-1 հազ.	ամրոցիվ հվ և աե	Հ	
	1.2.			Դամբարանադաշտ	Ք.ա. 2-1 հազ.	բնակատեղիի մոտ	Հ	ավերված է
2.				ԲՆԱԿԱՏԵՂԻ	Ք.ա. 2-1 հազ.	Գողովինո թաղամասից հս, ԴՕՄԱԱՖ-ի շենքից 1.5 կմ հեռու, բլրի հվ-աե հարթակում	Հ	ավերված է
	2.1.			Դամբարանադաշտ	Ք.ա. 2-1 հազ.	բնակատեղիի տարածքում և մերձակայքում	Հ	ավերված է
3.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1911 թ.	Աղայան փող. 2	Հ	երկհարկ, կառուցել է Մ. Սաղաթեյանը
4.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1882 թ.	Աղայան փող. 3	Հ	երկհարկ, կառուցել է հյուսն Ա. Պետրոսյանը
5.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. վերջ	Կալինինի փող. 5	Հ	Եղել է իշխանուհի Մարիամ Թումանյանի ամառանոցը: 1979-ից՝ ժողովրդական արվեստի թանգարանի Դիլիջանի մասնաճյուղի շենք
6.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1945 թ.	Կալինինի փող. 6	Հ	
7.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1940 թ.	Կալինինի փող. 7	Հ	
8.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1934 թ.	Կալինինի փող. 8	Հ	
9.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1925-1930 թթ.	Կալինինի փող. 10	Հ	երկհարկ
10.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. վերջ	Կալինինի փող. 11	Տ	
11.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1908 թ.	Կալինինի փող. 12	Հ	երկհարկ
12.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1897 թ.	Կալինինի փող. 15	Տ	
13.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1927 թ.	Կալինինի փող. 18	Հ	երկհարկ
14.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1920 թ.	Կալինինի փող. 19	Տ	
15.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1957 թ.	Կալինինի փող. 20	Հ	
16.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1918 թ., 1960 թ.	Կալինինի փող. 22	Հ	երկհարկ
17.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1919 թ.	Կալինինի փող. 25	Տ	
18.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1796 թ.	Կալինինի փող. 26	Տ	
19.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. սկիզբ	Կալինինի փող. 28	Հ	երկհարկ
20.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1832 թ.	Կալինինի փող. 34	Հ	երկհարկ
21.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. 1-ին կես	Կալինինի փող. 37	Տ	
22.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. 1-ին կես	Կալինինի փող. 41	Տ	
23.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1842 թ.	Կալինինի փող. 42	Տ	
24.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1830 թ.	Կալինինի փող. 43	Տ	
25.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1893 թ.	Կալինինի փող. 45	Տ	
26.				ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1850-ական թթ.	Կալինինի փող. 48	Տ	

27.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. 2-րդ կես	Կալինինի փող. 52 ա	S	
28.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1830- ական թթ.	Կալինինի փող. 53	S	
29.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1880- ական թթ.	Կալինինի փող. 56	S	
30.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1880 թ.	Կալինինի փող. 60	S	
31.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	18 դ. վերջ	Կալինինի փող. 66	S	
32.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1905 թ.	Կալինինի փող. 72	S	
33.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1860 թ.	Կալինինի փող. 78	S	
34.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1930- ական թթ.	Կալինինի փող. 88	S	
35.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1870 թ	Կալինինի փող. 98	Հ	երկհարկ
36.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1872 թ.	Կալինինի փող. 110	Հ	երկհարկ
37.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1901 թ.	Կալինինի փող. 126	Հ	երկհարկ
38.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1937 թ.	Կալինինի փող. 135	Հ	
39.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. 50- ական թթ.	Կալինինի փող. 162	S	
40.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	20 դ. սկիզբ	Կալինինի փող. 168	S	
41.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1880- ական թթ.	Կալինինի փող. 170	S	
42.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1890 թ.	Կալինինի փող. 184	S	
43.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. 1-ին կես	Կալինինի փող. 188	S	
44.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1910 թ.	Հակոբջանյան փող. 15	Հ	երկհարկ, կառուցել է Ն. Պողոսյանը
45.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1910 թ.	Հակոբջանյան փող. 19	S	
46.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1917 թ.	Հակոբջանյան փող. 21 ա	Հ	Ֆրանգույանների տունը
47.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1908 թ., 1959 թ.	Հակոբջանյան փող. 23	Հ	երկհարկ, կառուցել է Ա. Սիմոնյանը
48.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1920 թ.	Հակոբջանյան փող. 28	S	
49.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1926 թ.	Հակոբջանյան փող. 31	Հ	միահարկ, կառուցել է հյուան Ե. Սիմոնյանը
50.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1882 թ.	Հակոբջանյան փող. 32	Հ	երկհարկ, կառուցել է Բ. Ֆրանգույանը
51.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1890- ական թթ.	Հակոբջանյան փող. 34	S	
52.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1916 թ.	Հակոբջանյան փող. 36	S	երկհարկ, կառուցել է Բ. Ֆրանգույանը
53.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1912 թ.	Հակոբջանյան փող. 52	Հ	
54.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1882 թ.	Մանթաշյան փող. 3 գ	Հ	երկհարկ, կառուցել է Դիլիջանի տանուտեր Մովսես Հովհաննիսյանը
55.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1860 թ.	Մանթաշյան փող. 4	S	
56.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1894 թ.	Մանթաշյան փող. 6	Հ	երկհարկ, կառուցել է սայլագործ Հ. Հակոբյանը
57.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1890 թ.	Մյասնիկյան փող. 32	Հ	երկհարկ, կառուցել է Տ. Բաղայանը
58.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1890 թ.	Մյասնիկյան փող. 34	Հ	երկհարկ, կառուցել է Դ. Ուլիխանյանը
59.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1870- ական թթ.	Մյասնիկյան փող. 38	Հ	երկհարկ, վաճառական Ասլանովների տունը
60.			ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1895-1897 թթ.	Մյասնիկյան փող. 50	Հ	եղել է ցարական դատարանի շենքը

61.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ («ՂԱԼԼԱՔԻ ՏՈՒՆ»)	19 դ. վերջ	Մյասնիկյան փող. 54	Հ	երկհարկ, կառուցել է սափրիչ Միմոնը. առաջին հարկում եղել է վարսավիրանոց
62.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	19 դ. վերջ	Մյասնիկյան փող. 56	Հ	երկհարկ
63.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ («ԼԵԶԳՈՒ ԿԱՍ ՓՈՆՉՈՑ ՏՈՒՆ»)	19 դ. կես	Մյասնիկյան փող. 58	Հ	երկհարկ
64.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1850-1860-ական թթ.	Մյասնիկյան փող. 82	Հ	երկհարկ
65.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1894 թ.	Մյասնիկյան փող. 86	Հ	երկհարկ
66.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1910 թ.	Մյասնիկյան փող. 88	Տ	
67.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1930 թ.	Մյասնիկյան փող. 102	Հ	երկհարկ, կառուցել են Պողոսյանները
68.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1925 թ.	Մյասնիկյան փող. 102ա	Հ	երկհարկ, կառուցել են Պողոսյանները
69.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1930 թ.	Մյասնիկյան փող. 102բ	Հ	երկհարկ, կառուցել են Պողոսյանները
70.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1925 թ.	Մյասնիկյան փող. 104	Հ	երկհարկ, նկուղային մասը կառուցվել է 1873 թ.
71.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	20 դ. սկիզբ	Մյասնիկյան փող. 110	Տ	
72.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1933 թ.	Մյասնիկյան փող. 112	Տ	
73.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1948 թ.	Մյասնիկյան փող. 118	Հ	
74.		ԲՆԱԿԵԼԻ ՏՈՒՆ	1880 թ., 1900 թ.	Օրջոնոկիձեի փող. 1	Հ	երկհարկ, կառուցել են Ալիխանյանները
75.		ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑ	19-20 դդ.	Մանթաշյան փող.	Տ	
76.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	7-13 դդ.	քաղաքից 7 կմ ան, Աղստևի աջ ափին, Պարզ լիճ տանող ճանապարհի ձախ կողմում, «Բոյնի դար» վայրում	Հ	ավերված է, տարածքի մի մասի վրա կառուցվել է կինոգործիչների հանգստյան տունը
	76.1.	Գերեզմանոց	7-13 դդ.	գյուղատեղիի ան եզրին	Հ	ավերված է, խաչքարերից մի քանիսը տեղափոխել են նույն հանգստյան տան տարածք
	76.2.	Եկեղեցի	12-13 դդ.	գյուղատեղիի կենտրոնական մասում	Տ	պահպանվել են հիմքերը
77.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	7-15 դդ.	քաղաքից 3 կմ հվ-ան, Աղստևի աջ ափին, անտառում, «Բախտիար» գյուղատեղիից մոտ 2 կմ ամ, «Ղալուխ» վայրում	Հ	ավերված է
	77.1.	Գերեզմանոց	7-10 դդ.	գյուղատեղիի հվ-ամ եզրին	Հ	
	77.2.	Գերեզմանոց	7-13 դդ.	գյուղատեղիի ան մասում	Հ	
	77.2.1.	Խաչքար թևավոր	12-13 դդ.		Հ	տեղահանված է, հենած է ծառին
78.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	7-20 դդ.	քաղաքի ամ մասում, Երևան-Դիլիջան մայրուղուց աջ, «Մրտանոց» վայրում	Հ	ավերված է
	78.1.	Խաչքար թևավոր	13 դ.		Հ	արձանագիր է, կոտրված է վերին խաչաթևը
79.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	10-14 դդ.	քաղաքից 5 կմ հս-ան, Դիլիջան-Իջևան մայրուղուց ձախ, «Փիշիկ» և «Գոմաձոր» տանող ճանապարհի վրա	Տ	տարածքն ընկած է կառուցապատման տակ
80.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	10-15 դդ.	քաղաքից 4 կմ հս-ան, «Փիշիկ» գյուղատեղիից 1 կմ հվ-ամ, «Գոմաձոր» տանող ճանապարհին	Հ	ավերված է
	80.1.	Գերեզմանոց	10-15 դդ.		Հ	ավերված է
	80.1.1.	Խաչքար	11 դ.		Հ	ընկած է
	80.1.2.	Խաչքար	12 դ.		Հ	վերնամասը բացակայում է
	80.1.3.	Խաչքար	13 դ.		Հ	
	80.1.4.	Խաչքար	13 դ.		Հ	արձանագիր է, ստորին մասը կոտրված է

		80.1.5.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	
		80.1.6.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	
		80.1.7.	Խաչքար	14-15 դդ.		Հ	
		80.1.8.	Խաչքար	14-15 դդ.		Հ	
81.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	10-15 դդ.	քաղաքից 6 կմ հս-աե, «Փիշիկ» գյուղատեղիից 1 կմ հս-ամ, «Գոմաձոր» տանող ճանապարհի երկու կողմում	Հ	ավերված է
82.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	10-18 դդ.	Պարզ լճից 300 մ հս, «Ղազար բեկ» վայրում	Հ	
	82.1.		Գերեզմանոց	12-14 դդ.	բլրալանջին	Հ	ավերված է
		82.1.1.	Խաչքար	12-13 դդ.		Հ	տեղափոխել են լճափնյա ռեստորանի մոտ. ստորին մասը բացակայում է
		82.1.2.	Խաչքար	12-13 դդ.		Հ	վերնամասը բացակայում է
		82.1.3.	Խաչքար	12-13 դդ.		Հ	վերնամասը բացակայում է
		82.1.4.	Խաչքար	13 դ.		Հ	
		82.1.5.	Խաչքար	13 դ.		Հ	
		82.1.6.	Խաչքար	13 դ.		Հ	երկատված է
		82.1.7.	Խաչքար	13 դ.		Հ	երկատված է
		82.1.8.	Խաչքար	13 դ.		Հ	
		82.1.9.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	
		82.1.10.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	վերնամասը բացակայում է
		82.1.11.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	ստորին կեսը կտրված է
	82.2.		Եկեղեցի	13 դ.	գերեզմանոցի ամ մասում	Հ	պահպանվել են պատերը՝ 1.50 մ բարձրությամբ
83.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	12-14 դդ.	քաղաքից 3 կմ հվ-աե, «Իմպուլս» գործարանի հանգստյան տնից 1 կմ հվ, անտառի բացատում, Աղստնի աջ ափին, բլրակի վրա, «Բախտիար» վայրում	Հ	
	83.1.		Գերեզմանոց	12-14 դդ.		Հ	1986 թ. տեղի խաչքարերից երկուսը տեղափոխել ու ագուցել են հանգստյան տան ամ պատին
		83.1.1.	Խաչքար	13 դ.		Հ	
		83.1.2.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	
	83.2.		Եկեղեցի	12-13 դդ.		Տ	ավերված է
	83.3.		Ճանապարհ	12-15 դդ.	ձգվում է «Բախտիար» և «Ղալուխ» գյուղատեղիների միջև՝ 2 կմ երկարությամբ	Հ	ավերվել են եզրապատերը
84.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	12-14 դդ.	քաղաքից 8 կմ հվ-աե, անտառի բացատում, աե-ից ձորակով եզրված «Սմրդանի յալ» տեղանքում	Հ	ավերված է
	84.1.		Գերեզմանոց	12-14 դդ.		Հ	ավերված է
		84.1.1.	Խաչքար Հոգեղեղի	1254 թ.		Հ	ստորին մասը կտրված է
		84.1.2.	Խաչքար	13 դ.		Հ	ստորին մասը կտրված է
		84.1.3.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	ստորին մասը կտրված է
85.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	12-17 դդ.	քաղաքից 5 կմ ամ, «Ռուսկի բալկա» ձորակում, «Յերկով թալայից» 1 կմ հս	Հ	ավերված է
	85.1.		Գերեզմանոց	12-17 դդ.	գյուղատեղիի հս մասում	Հ	
		85.1.1.	Խաչքար	13 դ.		Հ	
	85.2.		Մատուռ	12-13 դդ.	գյուղատեղիի հս մասում	Հ	թաղը և ամ պատի որոշ հատվածներ փլված են
86.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	12-17 դդ.	քաղաքից 0.5 կմ ամ, Գոլովինո թաղամասում, «Յերկով թալա» վայրում,	Հ	ավերված է

				երգահանների հանգստյան տուն տանող ճանապարհին		
	86.1.		Գերեզմանոց	12-17 դդ.		Հ միակ խաչքարը (13 դ.) Գոռ է տեղափոխել Ա. Հովսեփյանը, 1980-ական թթ.
	86.2.		Եկեղեցի	12-13 դդ.		Հ ավերված է
87.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	13-15 դդ.	քաղաքից 6 կմ ան, կինոգործիչների հանգստյան տուն և Պարզ լիճ տանող ճանապարհին, «Մոլոկանի տանձուտ» («Տանձուտի թալա») բացատում	Հ
	87.1.		Գերեզմանոց	13-15 դդ.	գյուղատեղիի հվ մասում	Հ ավերված է
	87.1.1.		Խաչքար	13 դ.		Տ գյուղատեղիի միակ քանդակագործ բեկորն է (վերնամաս)
88.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	13-17 դդ.	քաղաքից 8 կմ ան, Կինոգործիչների հանգստյան տնից 1 կմ ան, Պարզ լիճ տանող ճանապարհին, «Մորմոզի յալ» վայրում	Տ ավերված է
	88.1.		Գերեզմանոց	13-17 դդ.		Տ պահպանվել են հատ ու կենտ տապանաքարեր
89.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	14-18 դդ.	քաղաքից 1 կմ հվ, «Խզակի թալա» («Խաչի փոս») վայրում	Տ ավերված է
	89.1.		Գերեզմանոց	14-18 դդ.	գյուղատեղիի ամ մասում	Տ ավերված է
	89.2.		Եկեղեցի	17-18 դդ.	գերեզմանոցում	Տ ավերված է
90.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	15-19 դդ.	քաղաքից 3.5 կմ ան, «Շլորկուտի» անտառում, «Ղափարա» հանդամասում	Տ ավերված է
	90.1.		Գերեզմանոց	15-19 դդ.		Տ
91.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	17-18 դդ.	քաղաքային շուկայից 500 մ հվ-ան, «Ալոյի թալայում»՝ եղնիների բացատում	Տ ավերված է
92.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	17-18 դդ.	քաղաքից 6 կմ հս-ամ, Աղստև գետի ձախ ափին, Դիլիջան-Վանաձոր խճուղուց 1 կմ ձախ, «Գերեզմանուտի յալ» բացատում	Տ ավերված է
	92.1.		Գերեզմանոց	17-18 դդ.	գյուղատեղիի հս եզրին	Տ
93.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	17-18 դդ.	քաղաքից 8 կմ հվ-ան, «Ժանգոտ գյուղ» լճակի մոտ, «Օրդարվիլ» բացատում	Տ ավերված է
94.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	17-18 դդ.	քաղաքից 10 կմ հս-ամ, «Շլորկուտի ձոր» վայրում, Դիլիջան-Վանաձոր ճանապարհից 5-6 կմ աջ, անտառի մեջ, «Նովոլ» աղբյուրի մոտ	Տ
	94.1.		Գերեզմանոց	ուշ միջնադար		Տ
95.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԱՉԱՋՐԻ ԹԱՆԱ»	10-13 դդ.	քաղաքից 4 կմ հվ-ան	Հ
96.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԱՐԱՂԱՆՅ ՏԵՂԵՐ»	7-13 դդ.	քաղաքի ան եզրին, Աղստևի աջ ափի և Մյասնիկյան փողոցի միջև ընկած տարածքում, Պարզ լիճ տանող ճանապարհի վրա	Հ ավերվել է 1950-ական թթ. քաղաքի ընդարձակման հետևանքով
	96.1.		Գերեզմանոց	7-13 դդ.		Հ ավերված է, գյուղատեղիի կառուցապատման ժամանակ խաչքարերը տեղափոխել են Մյասնիկյան փող. N 143 տան բակ
	96.1.1.		Խաչքար	12 դ.	Մյասնիկյան փող. N 143 տան բակում	Տ
	96.1.2.		Խաչքար	12 դ.	նույն տեղում	Տ
	96.1.3.		Խաչքար	13 դ.	նույն տեղում	Հ
	96.1.4.		Խաչքար «Մեսրոպ Մաշտոց»	7 դ.	նույն տեղում	Հ ամրացված է պատվանդանին
97.			ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԳԵՂԱՏԵՂ»	13-17 դդ.	քաղաքից 7 կմ ամ, Ղազախ-Երևան գազատարի անտառամիջան ճանապարհի երկու կողմում	Հ ավերված է

97.1.		Գերեզմանոց	13-17 դդ.		Հ	կիսավեր է
97.2.		Եկեղեցի	13-14 դդ.		Տ	պահպանվել են հիմքերը
98.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԳԵՂԱՏԵՂ»	13-17 դդ.	քաղաքից 10 կմ հվ-աե, Աղստևի աջ ափին, Պարզ լիճ տանող ճանապարհից 2 կմ ձախ, կինոգործիչների հանգստյան տնից 3 կմ հվ-աե, «Ղազախ բեկ» վայրում	Տ	ավերված է
98.1.		Գերեզմանոց	13-17 դդ.	գյուղատեղիի հս եզրին, սարալանջին	Տ	ավերված է
98.2.		Եկեղեցի	13-14 դդ.	գերեզմանոցի մոտ	Տ	պահպանվել են հիմքերը, ներսը լցված է շարվածքի քարերով
99.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԳՈՄԱՁՈՐ»	5-17 դդ.	քաղաքի Թեղուտ թաղամասից 5 կմ հս-աե, Աղստևի աջ ափին, «Փիշիկ» գյուղատեղիից 2-3 կմ հս-ամ, անտառում	Հ	ավերված է
99.1.		Գերեզմանոց	5-17 դդ.	գյուղատեղիի հս մասում	Հ	
	99.1.1.	Խաչքար	7 դ.		Տ	
	99.1.2.	Խաչքար	9-10 դդ.		Տ	
	99.1.3.	Խաչքար	9-10 դդ.		Տ	խրված է գետնի մեջ
	99.1.4.	Խաչքար	9-10 դդ.		Տ	
	99.1.5.	Խաչքար	9-10 դդ.		Տ	ընկած է
	99.1.6.	Խաչքար	11-12 դդ.	եկեղեցու ամ կողմում	Հ	ընկած է
	99.1.7.	Խաչքար	11-12 դդ.	եկեղեցու աե կողմում	Հ	
	99.1.8.	Խաչքար	12 դ.		Հ	ընկած է
	99.1.9.	Խաչքար	12 դ.		Հ	ընկած է
	99.1.10.	Խաչքար	12 դ.		Հ	
	99.1.11.	Խաչքար	12 դ.		Հ	
	99.1.12.	Խաչքար	12 դ.		Հ	
	99.1.13.	Խաչքար	13 դ.		Հ	երկատված է
	99.1.14.	Խաչքար	13 դ.		Հ	երկատված է
	99.1.15.	Խաչքար	13 դ.	եկեղեցու ամ կողմում	Հ	ընկած է
	99.1.16.	Խաչքար	13 դ.	եկեղեցու ամ կողմում	Հ	ստորին մասը բացակայում է
	99.1.17.	Խաչքար	13 դ.	եկեղեցու հս կողմում	Հ	երկատված է
	99.1.18.	Խաչքար	13 դ.	մատուռի ամ կողմում	Հ	ընկած է
	99.1.19.	Խաչքար	13 դ.	մատուռի հս-ամ կողմում	Հ	ընկած է
	99.1.20.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	ընկած է
	99.1.21.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	երկատված, ընկած է
	99.1.22.	Խաչքար	13 դ.		Հ	ընկած է
	99.1.23.	Խաչքար Մարգսի և այլոց	13 դ.		Հ	երկատված, ընկած է
	99.1.24.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	ընկած է
	99.1.25.	Խաչքար	13-14 դդ.		Հ	հենած է քարերին
	99.1.26.	Խաչքար	14-15 դդ.		Տ	հենած է քարերին
	99.1.27.	Խաչքար	16-17 դդ.		Հ	
99.2.		Եկեղեցի	5-6 դդ.		Հ	պահպանվել են հիմնապատերը
99.3.		Մատուռ	5-6 դդ.		Հ	պահպանվել են հիմնապատերը
100.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԽԱՉԲՈՂԱՁ»	14-17 դդ.	Թեղուտ թաղամասից 1.5 կմ հվ-աե, Աղստևի աջ ափին, անտառում	Տ	ավերված է
100.1.		Գերեզմանոց	14-17 դդ.		Տ	

101.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԽԱՉԻ ՀՈՂԵՐ»	12-15 դդ.	Շամախյան թաղամասի «Խաչի հողեր» վայրում	Հ	ավերված է
101.1.		Գերեզմանոց	12-15 դդ.		Հ	
	101.1.1.	Խաչքար թևավոր	8-9 դդ.	ընկած է մատուռի հս-ամ անկյան մոտ	Հ	աջ հորիզոնական խաչաթևը կտրված է
101.2.		Զիթհան	13-15 դդ.	մատուռից 100 մ հվ-ամ	Հ	ավերված է, ուրվագծվում են հիմքերը
	101.3.	Մատուռ	վերակառ. 19 դ.		Տ	
	101.3.1.	Խաչքար	15-16 դդ.	ազուցված է մատուռի հվ պատին, մուտքից վերև	Հ	ազուցվել է վերակառուցման ժամանակ, հորիզոնական դիրքով
102.		«ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ ԽԱՉՈՒՏ ԹԱԼԱ»	12-13 դդ	քաղաքից 10-11 կմ ամ, Բլբլան գետի վերին հոսանքի շրջանում	Հ	
	102.1.	Խաչքար	12-13 դդ.		Հ	արձանագիր է, ջարդված
	102.2.	Խաչքար թևավոր	12-13 դդ.		Հ	
103.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ԿԱԿՈՍԻ»	ուշ միջնադար	քաղաքից 5-6 կմ ամ, Վանաձոր տանող խճուղուց 500 մ ձախ, Աղստևի աջ ափին, երկու ձորակների միջակայքում	Տ	ավերված է
	103.1.	Գերեզմանոց	13-17 դդ.	ցյուղատեղիի առեկարին	Տ	
	103.1.1.	Խաչքար	13 դ.		Հ	երկատված, ընկած է
	103.2.	Մատուռ	17-18 դդ.		Տ	հիմնավեր է
104.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ՄԵԾ ԹԱԼԱ» («ՈՒՌՈՒՏԻ ԹԱԼԱ»)	17-18 դդ.	քաղաքից 3 կմ հվ, նույնանուն բացատում	Տ	ավերված է
	104.1.	Գերեզմանոց	8-13 դդ.		Տ	ավերված է
105.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ՊԱԿԱՏԵՂԵՐ»	13-17 դդ.	քաղաքից 4 կմ ամ, անտառի բացատում	Տ	ավերված է
106.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ՓԻՇԻԿ»	12-14 դդ.	քաղաքից 5 կմ հս-առ, Աղստև գետի ձախ ափին, Տուբերկույոզային դիսպանսերի տարածքում, անտառի մեջ	Հ	ավերվել է դիսպանսերի կառուցման ժամանակ
	106.1.	Գերեզմանոց	12-14 դդ.		Հ	ավերված է
	106.1.1.	Խաչքար	13-14 դդ.	մատուռից 10 մ ամ	Հ	
	106.1.2.	Խաչքար	13-14 դդ.	նախորդի մոտ	Հ	երկատված է
	106.2.	Մատուռ	12-13 դդ.		Հ	ավերված է
107.		ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ «ՓՈՔՐ ԴԻԼԻ» («ՊՈՒՃՈՒՐ ԴԻԼԻ»)	7-18 դդ.	քաղաքից («Իմպուլս» գործարանից) 2 կմ հվ-առ, Աղստև գետի աջ ափին, անտառի բացատում	Հ	ավերված է
	107.1.	Գերեզմանոց	7-17 դդ.	ցյուղատեղիի հվ մասում	Հ	կիսավեր է
	107.1.1.	Խաչքար	7 դ.		Հ	
	107.1.2.	Խաչքար	12-13 դդ.		Հ	գլխիվայր դրված է 12-13 դդ. մեկ այլ խաչքարի վրա
	107.1.3.	Խաչքար	12-13 դդ.		Հ	
	107.1.4.	Խաչքար	14-15 դդ.		Տ	պարզունակ է
108.		ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	Կալինինի փող.	Հ	հայտնաբերվել է 2003 թ.
109.		ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	քաղաքի հվ մասում, Գոլովինո թաղամասից հս, «Խրտանոց» վայրում	Հ	ավերվել է Դիլիջան-Երևան մայրուղու կառուցման հետևանքով
110.		ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	Թեղուտ թաղամասից 1.5 կմ հս-առ, «Տախտ» («Թաղթա») տեղամասում	Հ	տարածքի մի մասը մեկտրացված է
111.		ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	քաղաքից 3 կմ հս-առ, Աղստև գետի աջ ափին, Գոմաձոր տանող ճանապարհի եզրին	Տ	տարածքի մի մասը մնացել է վարելահողերի տակ
112.		ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	քաղաքից 3 կմ հվ, «Մեծ թալա» ցյուղատեղիի տարածքում	Հ	տարածքի մի մասը վերածվել է վարելահողերի

113.		ՂԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	քաղաքից 8 կմ հս-ամ, «Շլորկուտ» տանող ճանապարհին	Հ	կիսավեր է
114.		ՂԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ «ՌԵԴԿԻՆ-ԼԱԳԵՐ»	Ք.ա. 13-8 դդ.	քաղաքից 6 կմ հս-աե, Դիլիջան-Իջևան մայրուղուց 5 կմ հվ-աե, Պարզ լիճ տանող ճանապարհի 1-ին կմ-ի վրա	Հ	ավերված է
115.		ԵԿԵՂԵՑԻ	17-18 դդ.	Շամախյան թաղամասում	Տ	
115.1.		Խաչքար	12-13 դդ.	հենած է եկեղեցու հվ պատին	Հ	
115.2.		Խաչքար	1221 թ.	ագուցված է եկեղեցու հվ պատին	Հ	
115.3.		Խաչքար	13 դ.	հենած է եկեղեցու ամ պատին	Հ	
116.		ԽԱՉՔԱՐ	11-12 դդ.	ագուցված է «Իմպուլս» գործարանի հանգստյան տան ամ պատին, արտաքուստ	Հ	1986 թ. տեղափոխել են «Բախտիար» գյուղատեղիի գերեզմանոցից
117.		ԽԱՉՔԱՐ	13 դ.	նախորդի կողքին	Հ	1986 թ. տեղափոխել են «Բախտիար» գյուղատեղիի գերեզմանոցից
118.		ԽԱՉՔԱՐ	13-14 դդ.	«Դիլիջան» հանրային ջրերի գործարանից 200 մ հեռու. գետի աջ ափին, աղբյուրի մոտ	Հ	
119.		ԿԱՄՈՒՐՁ	19 դ.	քաղաքից 4 կմ աե, Գոշ գյուղ տանող նախկին ճանապարհին, Աղստև գետի վրա	Տ	միաթռիչք
120.		ՀՈՒՇԱՂԲՅՈՒՐ	1935 թ.	քաղաքի մեջ, Գորկու փող. վրա՝ Գոլովինո տանող ճանապարհի աջ կողմում	Տ	
121.		ՀՈՒՇԱՂԲՅՈՒՐ	1948-1949 թթ.	քաղաքի մեջ, Դիլիջան-Տաշիր ճանապարհի աջ կողմում	Հ	
122.		ՀՈՒՇԱՂԲՅՈՒՐ ՄԱՏԻՆՈՎԻ	1880 թ., վերակառ. 1936 թ.	Մյասնիկյան փող.	Տ	կառ.՝ գինեվաճառ Մատինով
123.		ՀՈՒՇԱՂԲՅՈՒՐ «ՈՍԿԻ ԱՂԲՅՈՒՐ»	19 դ.	Հակոբջանյան փող.	Տ	Դիլիջանի ամենահին աղբյուրն է, կառուցել են Գյուլգաղյանները
124.		ՀՈՒՇԱՂԲՅԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏՈՒՄ ԶՈՆՎԱԾՆԵՐԻՆ	1975 թ.	քաղաքի ամ կողմում, բլրի գագաթին	Տ	հեղ.՝ Ս. Մեհրաբյան, Խ. Վաթինյան
125.		ՀՈՒՇԱՂԲՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ 50- ԱՄՅԱԿԻՆ	1970 թ.	քաղաքի մեջ, Իջևան-Թբիլիսի և Դիլիջան-Վանաձոր ավտոճանապարհների խաչմերուկում, բարձունքի վրա	Հ	հեղ.՝ Խ. Վաթինյան Ա. Թարխանյան, Ս. Ավետիսյան
126.		ՀՈՒՇԱՂԲՅԱՆ ՄԱՅԻՍՅԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻՆ	1982 թ.	Մյասնիկյան փող.	Տ	հեղ.՝ Ս. Ավետիսյան, Ա. Փարսյան
127.		ՄԱՏՈՒՌ	10-12 դդ.	քաղաքի Գոլովինո թաղամասում, «Միկիտանի թալա» վայրում	Տ	պահպանվել են խորանի հատվածը, հս և ամ պատերը
127.1.		Գերեզմանոց	10-15 դդ.	մատուռի մոտ	Տ	
	127.1.1.	Խաչքար Մամախաթունի	13-14 դդ.	մատուռի ամ կողմում	Հ	
	127.1.2.	Խաչքար	15 դ.	նախորդի մոտ	Տ	
128.		ՄԱՏՈՒՌ	19 դ.	քաղաքից 7 կմ հս-աե, Շամախյան թաղամասի ֆերմաների մոտ	Տ	
129.		ՄԱՏՈՒՌ ՍԲ ՄԱՐԳԻՍ	18-19 դդ.	Շամախյան թաղամասի հվ-աե եզրին, բարձունքի վրա	Տ	կիսավեր է
129.1.		Գերեզմանոց	19-20 դդ.		Տ	
129.2.		Խաչքար	11 դ.	ագուցված է մատուռի աե պատին, ներքուստ	Հ	արձանագիր է
129.3.		Խաչքար	11 դ.	մատուռում	Հ	
129.4.		Խաչքար	13-14 դդ.	մատուռում	Հ	արձանագիր է
130.		ՇԵՆՔ ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՁՅԱՆԻ ՄԱՌԱՆՈՑԻ	1936 թ.	Ս. Գորկու փող. 15 ա	Հ	վթարային է
131.		ՇԵՆՔ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ	1974 թ.	Մյասնիկյան փող. 61	Տ	
131.1.		Հուշարձան Խ. Աբովյանին	1976 թ.	գրադարանի մուտքի մոտ	Տ	
131.2.		Հուշարձան Ղ. Աղայանին	1976 թ.	գրադարանի մուտքի մոտ	Տ	

132.		Շենք «ԴԻԼԻՋԱՆ» ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԻ	1977 թ.	Գետափնյա փող 7	Հ	նախկինում՝ «Պապանինո» առողջարան
133.		Շենք «ԴԻԼԻՋԱՆ» ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ	1949 թ.	քաղաքից մոտ 5 կմ հվ	Հ	
134.		Շենք ԵՐԿՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ	1952 թ.	քաղաքի կենտրոնում	Հ	
134.1.		Խաչքար	13 դ.	թանգարանում	S	բերվել է «Տախտ» հանդամասից
134.2.		Խաչքար Լույսի և Կիրակոսի	13-14 դդ.	թանգարանում	S	բերվել է «Տախտ» հանդամասից
135.		Շենք «ԼԵՌԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԻ	1959 թ.	Կամոյի փող. 141 բ	Հ	
136.		Շենք ԿԻՆՈԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ՀԱՆԳՍՏՅԱՆ ՏԱՆ	1981 թ.	քաղաքից 2 կմ հեռավորության վրա, Պարզ լիճ տանող ճանապարհին	Հ	
137.		Շենք ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐՆԵՐԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԱՆ	1975 թ.	քաղաքից 8 կմ հեռու, Դիլիջան-Երևան մայրուղու վրա, «Հաղարծին» ռեստորանի դիմաց	Հ	
138.		Շենք ՀԱԿԱՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՅՈՋԱՅԻՆ ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՑԻ (ԳՅԱՆՁԵՑՑԱՆԻ ԱՆՎԱՆ)	1921-22 թթ.	քաղաքի ամ մասում, Դիլիջան-Իջևան մայրուղու ձախ կողմում	Հ	
139.		Շենք ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԻ	1975 թ.	քաղաքից 2 կմ հս, «Թախտա» վայրում	Հ	
140.		Շենք ՄՇԱԿՈՒՑԹԻ ՏԱՆ	1972 թ.	Մյասնիկյան փող. 53	S	
141.		Շենք ՌԵՂԿԵՆԻ ՃԱՄԲԱՐԻ	1890-ական թթ.	քաղաքի հս մասում, Դիլիջան-Իջևան հին ճանապարհի աջ կողմում	Հ	Դիլիջանի լեռնանցքի ճանապարհա-շինարար Ռեղիկի ճամբարի գլխավոր մասնաշենքն է
142.		Շենք ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՅՈՋԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՑԻ (Գ. ՄԱՂՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ)	1927 թ.	քաղաքի ամ մասում, Դիլիջան-Իջևան մայրուղու ձախ կողմում	Հ	
143.		Շենք ՏՈՒՐԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳՐՎԱՆԻ	1969 թ.	Գետափնյա փող. 9	Հ	
144.		Շենք ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ	1975 թ.	Մյասնիկյան փող. 55	S	
145.		ՎԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ ՄԱԹՈՍԱՎԱՆՔ	13 դ.	քաղաքից 3.5 կմ ամ, գետի աջափնյա անտառածածկ սարահարթի վրա, Զուխտակ վանքի դիմացի լեռնալանջին	Հ	կառ.՝ Հորդանան
145.1.		Գավիթ	13 դ.	կից է եկեղեցուն ամ-ից	Հ	
	145.1.1.	Խաչքար	13 դ.	ազուցված է գավթի աե պատին	Հ	
	145.1.2.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	
	145.1.3.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	
	145.1.4.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	
	145.1.5.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	
	145.1.6.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	
145.2.		Գերեզմանոց	միջնադար	համալիրի տարածքում	Հ	
	145.2.1.	Խաչքար Մխիթարի	1251 թ.	եկեղեցու հս պատի տակ, արտաքուստ	Հ	
145.3.		Գրատուն	13 դ.	կից է գավթի հվ պատին	Հ	կիսավեր է
	145.3.1.	Խաչքար	13 դ.	ազուցված է գրատան աե պատին, մուտքից հս	Հ	
	145.3.2.	Խաչքար	13 դ.	նույն պատին, մուտքից վերև	Հ	
	145.3.3.	Խաչքար	13 դ.	նախորդի մոտ	Հ	
	145.3.4.	Խաչքար	13 դ.	նույն պատին, մուտքից հվ	Հ	
	145.3.5.	Խաչքար	13 դ.	ազուցված է գրատան հվ պատին	Հ	
	145.3.6.	Խաչքար	13 դ.	ազուցված է հվ պատին, խորշի մեջ	Հ	
	145.3.7.	Խաչքար	13 դ.	նույն պատին, խորշից վերև	Հ	

145.4.		Եկեղեցի սբ. Աստվածածին	1247 թ.		Հ	փոքր, թաղածածկ
	145.4.1.	Խաչքար Մանասարի	13 դ.	ագուցված է եկեղեցու ամ պատին, մուտքից հս (գավթի աե պատնե)	Հ	
146.		ՎԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻԲ ՋՈՒԽՏԱԿ (ԳԻՇԵՐԱՎԱՆՔ, ՊԵՏՐՈՍԻ ՎԱՆՔ)	12-13 դդ.	Դիլիջանից 3 կմ հս-ամ, Խալ-Խալլու լեռան հվ անտառապատ լանջին, «Թթուջուր» աղբյուրից ոչ հեռու	Հ	
	146.1.	Գերեզմանոց	13-17 դդ.	համալիրի տարածքում	Հ	
	146.1.1.	Տապանաքար Խաչատուր վարդապետի	1250 թ.		Հ	հարթ
	146.1.2.	Տապանաքար Պողոսի	1610 թ.		Հ	օրորոցաձև
	146.2.	Եկեղեցի սբ Աստվածածին	1201 թ.		Հ	թաղածածկ, կառուցել է վանքի առաջնորդ Հայրապետը, ճարտ. Սարգիս վարդապետ
	146.2.1.	Խաչքար	12 դ.	Եկեղեցու ամ պատի մոտ, մուտքից հվ	Հ	ընդհանուր պատվանդանի վրա, երկատված է
	146.2.2.	Խաչքար	13 դ.	նախորդից հվ	Հ	ընդհանուր պատվանդանի վրա
	146.2.3.	Խաչքար	13 դ.	Եկեղեցու հվ-ամ անկյան մոտ	Հ	ընդհանուր պատվանդանի վրա
	146.2.4.	Խաչքար	13 դ.	Եկեղեցու ամ պատի մոտ, մուտքից հս	Հ	ընդհանուր պատվանդանի վրա, երկատված
	146.2.5.	Խաչքար	13 դ.	նախորդից հս	Հ	
	146.3.	Եկեղեցի սբ Գրիգոր	12 դ. վերջ	սբ Աստվածածին եկեղեցուց 20 մ աե	Հ	կենտրոնագմբեթ
	146.3.1.	Խաչքար	13 դ.	Եկեղեցու խորանում	Հ	ծառայում է իբրև վեմքար

Հանրային լսման արձանագրություն, մասնակիցների ցանկ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ Կողմից, ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Թեղուտի բնակավայրի վարչական տարածքում միաճուպան կախովի մարդատար ճուպանի/գիփլայն/ կառուցման շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հաշվետվության վերաբերյալ հանրային առաջին քննարկման:

12.11.2024թ.

Դիլիջան համայնք, Թեղուտ բնակավայր

2024թ. նոյեմբերի 12-ին ժամը 12-00-ին «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման եվ փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք (2014) հունիսի 21-ի ՀՕ- 110-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխությունների կատարելու մասին (Փոփոխությունները 2023 թվականի մայիսի 3) ՀՀ Օրենքի, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 19.11.2014թ. N 1325-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» N 2343 - Ն որոշմամբ սահմանված կարգով տեղի ունեցավ «ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ Կողմից, Նախատեսվող, ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Թեղուտի բնակավայրի վարչական տարածքում միաճուպան կախովի մարդատար ճուպանի/գիփլայն/ կառուցման վերաբերյալ հանրային առաջին քննարկումը:

Բացման խոսքով հանդես եկավ Թեղուտ բնակավայրի վարչական ղեկավար Վախթանգ Թամրազյանը: Լշեց, որ հանրային քննարկումը վերաբերվում է «ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ Կողմից Թեղուտի բնակավայրի տարածքում գիփլայնի կառուցմանը: Լերկայացրեց, որ համայնքը հավանություն է տալիս գիփլայնի կառուցմանը, ինչը կնպաստի բնակավայրում նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, գրոսաշրջության զարգացմանը:

«Նովալ» ՍՊԸ քնկերության ներկայացուցիչ Ազգանուշ Դոնոյանը ներկայացրեց, որ հաշվետվությունը կազմվելու է «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համաձայն: Լշեց որ Նախատեսվող գործունեության տարածքը պատկանում է Դիլիջան ազգային պարկին, որը վարձակալության հիմունքներով այն տրամադրել է «ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆը: Ներկայացրեց, որ ՇՄԱԳ-ում նախատեսվելու են համապատասխան միջոցառումներ շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունները նվազագույնի հասցնելու կամ բացառելու նպատակով:

Նշեց որ հանրությունը իրեն հուզոց բոլոր հարցադրումները կարող է ներկայացնել բանավոր, ինչպես նաև գրավոր՝ քսան օրյա ժամկետում:

«ՀԱՂԱՐՄԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ տնօրեն Սևակ Թամրազյանը ներկայացրեց նախատեսվող գործունեությունը, տեխնիկական և տեխնոլոգիական լուծումները, նշեց որ համայնքում ստեղծվելու են նոր աշխատատեղեր: Նշեց որ նախատեսվող գործունեությունը կնպաստի տարածքում տուրիզմի զարգացմանը:

Համայնքի ներկայացուցիչները հավանություն տվեցին նախագծի իրականացմանը:

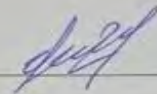
Վախթանգ Թամրազյանը՝ շնորհակալություն հայտնեց ներկաներին մասնակցության համար և եզրափակեց հանրային քննարկումը:

Դիլիջան համայնքապետարանի
Ներկայացուցիչ՝ Ադամ Սարգսյան

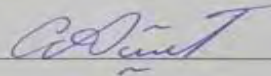

Արձանագրող՝
Վախթանգ Թամրազյան

Չեռնարկող՝ Սևակ Թամրազյան

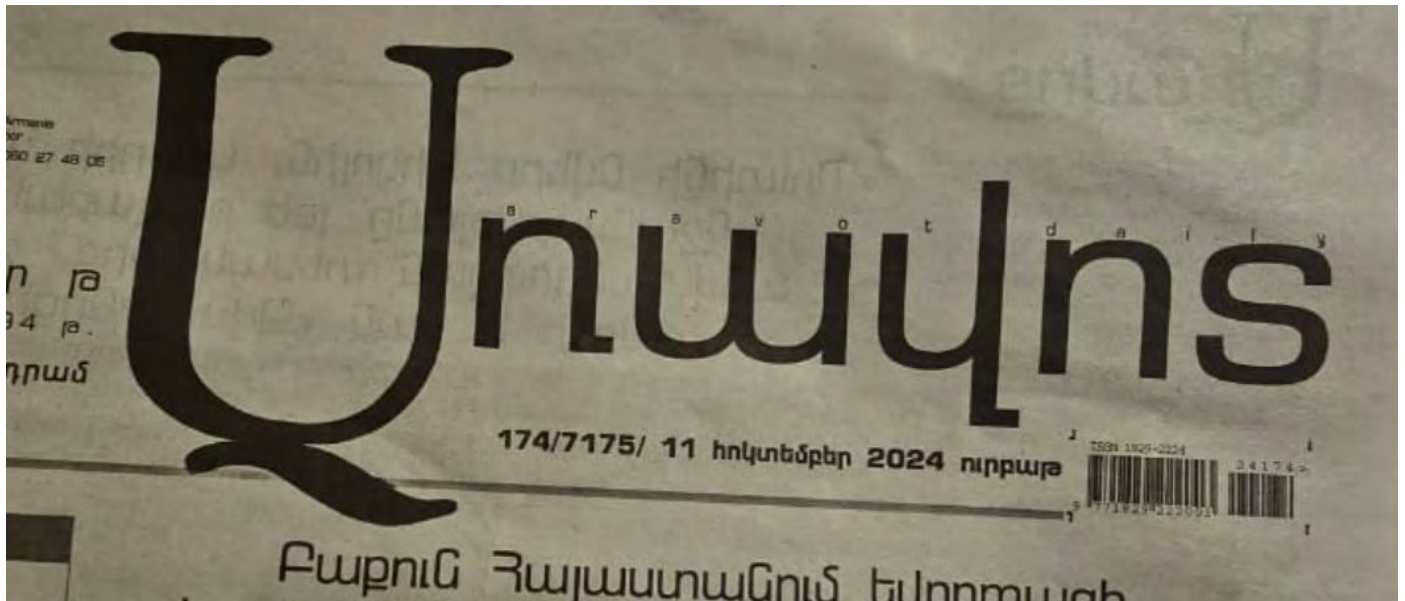

Մասնակիցների ցանկ

«ՀԱՂԱՐԾԻՆ ԷԶՍՐԻՄ» ՍՊԸ -ի կողմից՝ ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Թեղուտ բնակավայրի վարչական տարածքում միաճուղյան կախովի մարդատար ճոպանի/գիլիլայն/ կառուցման առաջին հանրային քննարկման /12.11.2024թ/

Գ/Գ	Անուն, Ազգանուն	Տեղեկատվություն	Հեռախոսահամար	Ստորագրություն
1.	Արամ Ասրադյան	Պիլիզակի համայնքապետարան	098 014 904	<i>Ar</i>
2.	Անահիտ Բաբայան	Ֆեռմարկոյ	093 502531	<i>Ar</i>
3.	Քերամ Զարթուրյան	Դիլիջանի բնակիչ	098308536	<i>Ar</i>
4.	Արմեն Բաբայան	Թեղուտի բնակիչ	098050900	<i>Ar</i>
5.	Վահագն Բաբայան	Թեղուտի մարզ . Պեղամար	085 749995	<i>Ar</i>
6.	Վահագն Աբրահամյան	Արմավիրի մարզի Կապույտի համայնք	095-26-43-71	<i>Ar</i>
7.	Գրիգոր Արսենյանի բնակիչ		077738171	<i>Ar</i>
8.	Ջուլիետա Չիբիկյանի բնակիչ		093 422356	<i>Ar</i>
9.	Դրոշակյան Արևիկի բնակիչ		077-77-56-85	<i>Ar</i>
10.	Արթուրյան Գրիգոր	«Թավուշ» ՍՊԸ	093398760	<i>Ar</i>
11.	Արթուր Զարթուրյան	բնակիչ	077-00-16-36	<i>Ar</i>
12.	Կարեն Զարթուրյան	բնակիչ	098-377-989	<i>Ar</i>
13.	Վահագն Աբրահամյան	բնակիչ	077-749-667	<i>Ar</i>
14.	Արթուրյան Գրիգոր	բնակիչ	033-33 00-18	<i>Ar</i>
15.				
16.				
17.				

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման եւ փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք (2014) հունիսի 21-ի ՀՕ- 110-Ն Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին (Փոփոխությունները 2023 թվականի մայիսի 3) Օրենքի եւ «Հայաստանի հանրապետության կառավարության 2014 թվականի նոյեմբերի 19-ի N 1325-Ն որոշման մեջ փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ կառավարության 28 դեկտեմբերի 2023 թվականի N 2343-Ն որոշման հավելվածի համաձայն, 2024թ. նոյեմբերի 12-ին ժամը 12-ին ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի թեղուտ բնակավայրի վարչական ղեկավարի նստավայրում տեղի կունենա «ՀԱՂԱՐՄԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ թեղուտ բնակավայրի տարածքում զիվիայնի կառուցման (համադատասխանաբար՝ 0,00192 հա, 0,002 հա, 0,0012 հա տարածք զբաղեցնող, 1-ին ուղղության հեռավորությունը՝ 241,432մ, երկրորդ ուղղությունը՝ 275,651մ/ 1-ին հանրային քննարկումը:

Շահագրգիռ հանրության կողմից առաջարկությունները, դիտողությունները եւ կարծիքները կարող են ներկայացվել բանավոր՝ հանրային քննարկման ընթացքում, կամ գրավոր՝ 20 աշխատանքային օրվա ընթացքում: Հանրային քննարկումը վարելու է ՀՀ Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի թեղուտ բնակավայրի վարչական ղեկավար Վախթանգ Թամրազյանը (Էլք փոստ՝ arpi.tamrazyan@outlook.com Հեռոգ098008363):

Դիլիջանի համայնքի Ավագանու նախնական համաձայնությունը

Ք Ա Ղ Վ Ա Ծ Ք

ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՎԱԳԱՆՈՒ 15 նոյեմբեր 2024թ. «ԴԻԼԻՋԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԹԵՂՈՒՑ ԳՅՈՒՂԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ԶԻՓԼԱՅՆԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ ՏԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ 822-Ա ՈՐՈՇՈՒՄԻՑ (ՆԻՍ N 07/03)

1. Տալ նախնական համաձայնություն՝ Դիլիջան համայնքի Թեղուտ գյուղի վարչական տարածքում «Հաղարծին էքստրիմ» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կողմից նախատեսվող զիփլայնի կառուցման նախատեսվող գործունեության իրականացմանը:
2. Սույն որոշումն ուժի մեջ է մտնում հրապարակմանը հաջորդող օրվանից:

Կողմ -15 Դեմ -0 Ձեռնպահ -0

ՍԱՐԳՍՅԱՆ ԴԱՎԻԹ

ԲԱԶԻՆՅԱՆ ԱՐՄԱՆ

ՍԱՐԳՍՅԱՆ ՔՐԻՍՏԻՆԵ

ԱԼԻԿԱՆՅԱՆ ՌՈԲԵՐՏ

ԽԵՄՉՅԱՆ ԱՐՇԱԿ

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ ՆԱՐԵԿ

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ ՍՈՒՐԵՆ

ՇԱՀՆԱԶԱՐՅԱՆ ՔՐԻՍՏԻՆԵ

ԹԱԼԱՆՉՅԱՆ ԱՐՄԵՆ

ՄԵԼԻՔՅԱՆ ՍՈՒՐԵՆ

ԲՈՋԻԿՅԱՆ ԱՐՏԱԿ

ՄԱԽԷՅԱՆ ԱՐՄԵՆՈՒԿԻ

ՍԱՆԹՐՈՍՅԱՆ ՆՈՒՆԵ

ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ ԱՐԱ

ՍԱՀԱԿՅԱՆ ՇՈՒՇԱՆԻԿ

ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

ԴԱՎԻԹ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Իսկականի հետ ճիշտ է

Պետական տուրքի վճարման անդորրագիրը

Վճարման հանձնարարական N 35719

Ամսաթիվ/Ժամ		10 դեկտեմբեր	2024թ.	16:01	Կատարողի ՊԿ	2016
Վճարող	«ՀԱՂԱՐՄԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ» ՍՊԸ					
SՀՏ Կոդ	41 07624797	ՀՎՀՀ	Գումարը(թվերով)			
Վճարողի ԴԵԲԵՏ	«ԱԿԲԱ ԲԱՆԿ» ԲԲԸ «Դիլիջան» մասնաճյուղ		Կոդ	h.N	300,000.00 AMD	
բանկը	ք. Դիլիջան	Կոդ	22040	3330735000		
Շահառու	ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն				ԿՐԵԴԻՏ	
Կոդ					h.N	
Շահառուի բանկ	ՀՀ կենտրոնական բանկ	Կոդ	10300	900005000196		
բանկ	ք. Երևան					

Գումարը տառերով՝ Երեք հարյուր հազար Դրամ 00 լումա
 Նպատակ՝ Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության համար.
 ՀԱՂԱՐՄԻՆ ԷՔՍՏՐԻՄ ՍՊԸ, ՀՎՀՀ՝ 07624797

Շահառուին վճարման ամսաթիվ

Միջնորդավճար 500 ՀՀ դրամ

Կ.Տ. [ ] Հաճախորդի ստորագրությունները

✓ *[Signature]*

Բանկը ձևակերպել է

Բանկի ստորագրությունները

Կատարման ամսաթիվ՝

eFO 72-03-02/3#3

Տավուշի մարզի Դիլիջան համայնքի Թեղուտ վարչական տարածքում միաճուպան կախովի մարդատար ճուպանի /զիփլայն/ կառուցման տարածքի ուսումնասիրության եզրակացություն.

Կենսաբազմազանության հետազոտության եղանակները և մեթոդները

Ծրագրի ազդեցության տարածքում բուսականության տիպերը բացահայտվել և դասակարգվել են դաշտային հետազոտությունների արդյունքում: Դաշտային հետազոտությունը կատարվել է երկրահետազոտության դասական եղանակով՝ երթուղային և կիսաստացիոնար, հետազոտվող տարածաշրջանը պայմանականորեն բաժանվել է ըստ հիմնական բիոտոպերի՝ հաշվի առնելու տեղանքի ռելիեֆը և լանդշաֆտը: Տրվել է բուսականության նկարագրությունը: Հետազոտության ընթացքում կատարվել են հանդիպող բուսատեսակների գրանցում և թվային լուսանկարում: Տեսակների որոշումը և անվանումների ճշգրտումը կատարվել է Հայաստանի ֆլորայի 11 հատորներով (Флора Армении, 1954-2010), բույսերի գիտական անվանումները ճշտվել են ըստ Ս. Չերեպանովի մեթոդական ձեռնարկի (Черепанов, 1995), ուսումնասիրվել են մի շարք լրացուցիչ աշխատություններ, մասնագիտական գրականություն: Հազվագյուտ և անհետացող տեսակների կարգավիճակը ճշտվել է ըստ Հայաստանի բույսերի և կենդանիների Կարմիր Գրքերի (2010):

Կենդանական աշխարհի ուսումնասիրությունը կատարվել է բուսական աշխարհին զուգահեռ:

Թռչող կենդանիների թռիչքի ձևը (տեղաշարժվելու բնույթը), առանձին կենդանիների արձակած ձայները կամ կենսագործունեության արդյունքները կարող են տեղեկությունները հաղորդել այդ կենդանիների ներկայության մասին: Թռչունները սովորաբար դիտարկվում են հեռադիտակով և տեղում համեմատվում թռչունների դաշտային ուղեցույցի տվյալների հետ (Մարտին Ս: Ադամյան, Դանիել Քլեմ Կրտսեր „Հայաստանի թռչունները, դաշտային ուղեցույց, ISBN: 0-9657429-5-4): Քանի որ կենդանիները տարածության մեջ տեղաշարժվում են, և միշտ չէ հնարավոր տեսնել դրանց, կատարվել են նաև հարցումներ տեղաբնակների շրջանում:

Աշխարհագրական դիրքը

Զիփլայնի կառուցման համար նախատեսվող աշխատանքների տարածքը գտնվում է Տավուշի մարզում: Ըստ Հայաստանի ֆլորիստական շրջանների բաժանման (Թախտաջյան, 1954), այն ընդգրկված է Իջևանի ֆլորիստական շրջանում, ծովի մակերևույթից 1400-1460 մ ծ.մ.բ., Հաղարծին վանական համալիրից մոտ 300 մ դեպի արևելք:

Բուսականության տիպերը

Զոնալ բուսականության տիպերից հայցվող տարածքում և անմիջական հարևանությամբ հանդիպում են անտառներ, տերևավոր նոսրանտառներ, իսկ ինտրոզոնալ բուսականությունից՝ պետրոֆիլ բուսականություն:

Կառուցվող 4 թռիչքակետերից թիվ 1-ը և թիվ 4-ը տեղակայվելու են ժայռոտ հատվածում, ուր բացակայում են դենդրոֆլորայի ներկայացուցիչները, հարևան ժայռային բացվածքների վրա առկա է պետրոֆիլ բուսականություն: Հարևանությամբ ոչ մեծ տարածք է զբաղեցնում տերևային նոսրանտառը: Թիվ 2 և 3 թռիչքակետերը տեղակայվելու են կիրճի հանդիպակաց լանջին, որը ներկայացված է կաղնու-բոխու անտառով: 2-րդ թռիչքակետից դեպի 3-րդը լինելու է բնական արահետ, ճանապարհների կառուցում չի նախատեսվում, ուստի բուսականության վրա ազդեցությունը լինելու է մինիմալ:

Անտառներ

Կաղնու-բոխու անտառում հանդիպում են Կաղնին վրացական (*Quercus iberica*), բարձր հատվածներում Կաղնի խոշորառեղ (*Quercus mactanthera*), Հացենի սովորական (*Fraxinus excelsior*), Հաճարենի արևելյան (*Fagus orientalis*),

ավելի

Բոխի

սովորական (*Carpinus betulus*), Բոխի արևելյան (*Carpinus orientalis*), Թխկի դաշտային (*Acer campestre*), Լորենի սրտաձևի (*Tilia cordata*), Խնձորենի արևելյան (*Malus orientalis*), Թեղի մանրատերև (*Ulmus minor*), Կեռասենի անտառային (*Cerasus avium*) և այլն: Ենթանտառում հանդիպում է Դժնիկ լուծողական (*Rhamnus cathartica*), Իլենի եվրոպական (*Euonymus europaea*), Գերիմաստի սովորական (*Viburnum lantana*) և այլն:

Նոսրանտառ

1 և 4 թռիչքակետերի հարևանությամբ՝ հյուսիսային կողմում, կա տերևավոր նոսրանտառի մի հատված: Այստեղ հանդիպում է Թխկի վրացական (*Acer ibericum*), Դժնիկ քաղցր (*Rhamnus pallasii*), Զկոենի սովորական (*Mespilus germanica*), Սզնի կեղծ հովհարատերև (*Crataegus pseudoheterophylla*), Գերիմաստի սովորական (*Viburnum lantana*), մասրենի (*Rosa sp.*): Այստեղ մեկ առանձնակով ներկայացված է Գիհի երկարատերևը (*J. oblonga*):

Խոտածածկում Հացազգիներից (Poaceae) հանդիպում են Ոզնախոտ հավաքված (*Dactylis glomerata*), Խմրախոտ բուրավետ (*Anthoxanthum odoratum*), Բարակոտնուկ սանրանման (*Koeleria cristata*), Դաշտավլուկ մարգագետնային (*Poa pratensis*), Դաշտավլուկ անտառային (*Poa nemoralis*) և այլն: Բարդածաղկավորներից (Asteraceae) հանդիպում են Տերեփուկ ուռատերև (*Centaurea salicifolia*), Հալսորուկ ամբողջատերև, (*Senecio integrifolius*), Անթեմ տրիումֆետի (*Anthemis triumfetii*), Հազարատերևուկ Բիբերշտեյնի (*Achillea biebersteinii*), Գողտրիկազգիներից (Boraginaceae)՝ Մոմախոտ փոքր (*Cerithe minor*), Կակաչազգիներից (Papaveraceae)՝ Կակաչ թռչող (*Papaver fugax*), Գնարբուկազգիներից (Primulaceae)՝ Գնարբուկ խոշորաբաժակ (*Primula macrocalyx*), Ակքանազգիներից (Dipsacaceae)՝ Զիվան հսկայական (*Cephalaria gigantea*), Գորտնուկազգիներից (Ranunculaceae)՝ զորտնուկ լեռնային (*Ranunculus oreophilus*), Բակլազգիներից (Fabaceae)՝ Կորնգան սրանավակ (*Onobrychis oxitropoides*), Տափուլոռ մարգագետնային (*Lathyrus pratensis*), Երեքնուկ մարգագետնային (*Trifolium pratense*), Երեքնուկ նման (*Trifolium ambiguum*), Երեքնուկ դաշտային (*Trifolium campestre*),

բաժակային (*Alyssum alyssoides*) և այլն:

Զանգակազգիներից (Campanulaceae)՝ Զանգակ խմբված (*Campanula glomerata*), Շրթնածաղկազգիներից (Lamiaceae)՝ Խուլ եղինջ ցողունազիրկ (*Lamium amplexicaule*), Խուլեղինջ սպիտակ (*Lamium album*), Աբեղախոտ բալանգայի (*Stachys balansea*), Խնկածաղիկ սովորական (*Origanum vulgare*), Կաղամբազգիներից (Brassicaceae)՝ Չագախոտ գեղեցիկ (*Erysimum pulchellum*), Վատվորուկ

Պետրոֆիլ բուսականություն

Պետրոֆիլ բուսականության կազմում հանդիպում են Թանձրատերևազգիներից (Crassulaceae) Թանթոնիկ կովկասյան (*Sedum caucasicum*), Թանթոնիկ հակադրատերև (*Sedum oppositifolium*), Թանթոնիկ իսպանական (*Sedum hispanicum*), Բարդածաղկավորներից (Asteraceae)՝ Խինձ կոշտ (*Scorzonera rigida*), Հալսորուկ ճարճրուկատերև (*Senecio erucifolius*), Մեխակազգիներից (Caryophyllaceae)՝ Մեխակ արևելյան (*Dianthus orientalis*), Շրթնածաղկազգիներից (Lamiaceae)՝ Կատվախոտ Մուսինի (*Nepeta mussinii*), Սաղավարտուկ արևելյան (*Scutellaria orientalis*), Ասպլենազգիներից (Aspleniaceae)՝ Ասպլեն հյուսիսային (*Asplenium septentrionale*) և այլն:

Հայցվող տարածքում հանդիպող բուսատեսակներ

Թխկի դաշտային

Բոխի արևելյան

Սզնի կեղծ հովհարատերև

Զկեռենի սովորական

Բոխի սովորական

Թանթոնիկ իսպանական

Թանթոնիկ հակադրատերև

Երեքնուկ մարգագետնային

Խնկածաղիկ սովորական

Կաղնի խոշորատեջ

Կատվախոտ Մուսինի

Սաղավարտուկ արևելյան

Կենդանական աշխարհ

Զիպլայն կառուցելու համար հայցվող տարածքում հանդիպում են կենդանական աշխարհի հետևյալ ներկայացուցիչները՝

Անողնաշարավորներ. բզեզներ, թիթեռներ, մրջյուններ:

Երկկենցաղներ և սողուններ. Սողուններից այս տարածքում հանդիպում են են ճարպիկ մողեսը (*Lacerta agilis*), շերտավոր մողեսը (*L. strigata*), սովորական լորտուն (*Natrix natrix*):

Թռչուններ. Թռչուններից հանդիպում են անտառային աղավնին (*Columba palumbus*), եղնշաթոչնակը (*Troglodytes troglodytes*), անտառային նրբագեղիկը (*Prunella modularis*), սև կեռնեխը (*Turdus merula*), անտառային կաչաղակը (*Garrulus glandarius*), մեծ ճուռակը (*Buteo buteo*), ոսպնուկը (*Carpodacus erythrinus*), ժայռային ճնճղուկը (*Petronia petronia*) և այլն:

Կաթնասուններ. Կաթնասուններից այստեղ հանդիպում են սովորական դաշտամուկը (*Microtus arvalis*), փոքր անտառային մուկը (*Apodemus uralensis*), պարսկական կամ կովկասյան սկյուռը

(*Sciurus anomalus*), գորշ արջը (*Ursus arctos*), այծյամը (*Capreolus capreolus*), վայրի խոզը (*Sus scrofa*), եվրոպական նապաստակը (*Lepus europaeus*), աղվեսը (*Vulpes vulpes*), գայլը (*Canis lupus*), գորշուկը (*Meles canescens*), աքիսը (*Mustela nivalis*) և այլն:

ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված տեսակներ

ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված բուսատեսակներ

«Դիլիջան ազգային պարկի» տարածքում աճում են 20 տեսակ բույսեր, որոնք ընդգրկված են Հայաստանի Կարմիր գրքում: Դրանք են՝

1. Պոպուլիկ Մարշալի (*Corydalis marschalliana*) (EN),
2. Պապլոր դժգույն (*Muscari pallens*) (EN),
3. Արքայածաղիկ բլրակային (*Fritillaria collina*) (EN),
4. Էպիպոգիում անտերև (*Epipogium aphyllum*) (EN),
5. Բանպոտ Բրաունի (*Polystichum braunii*) (EN),
6. Հողմածաղիկ գորտնուկային (*Anemone ranunculoides*) (EN),
7. Թեզիում փոված (*Thesium procumbens*) (EN),
8. Օրտիլիա փոքր (*Orthilia secunda*) (EN),
9. Եզնակող Կոզո-Պոլյանսկու (*Bupleurum koso-poljanskyi*) (VU),
10. Գնարբուկ սքանչելի (*Primula amoena*) (VU),
11. Մահամորմ (*Atropa bella-donna*) (VU),
12. Կենի հատապտղային (*Taxus baccata*) (VU),
13. Շյուդախոտ անտառային (*Festuca drymeja*) (VU),
14. Ջնծաղիկ Միրզոևայի (*Merendera mirzoevae*) (NT),
15. Շուշան հայկական (*Lilium armenum*) (NT),
16. Շնդեղ Գոհարի (*Colchicum gogarae*) (EN)
17. Ջնծաղիկ Արսյուշենկոյի (*Galanthus artjuschenkoae*) (VU)
18. Կկվածաղիկ (*Coccyganthe flox-cuculi*) (CR)
19. Պարիլյակ բարձր (*Smilax excelsa*) (EN)
20. Սրտավարդ կովկասյան (*Rhododendron caucasicum*) (EN)

Կարմիր գրքում գրանցված կենդանատեսակներ

Դիլիջան ազգային պարկի տարածքում գրանցված է նաև կենդանատեսակներ, որոնք են՝
Ապոլոն (*Parnassius apollo kashtshenkoi Sheljuzko*) (VU)
Սևանի կողակը (*Capoeta sevangi*) (VU)

Դալլի մողեսը (*Darevskia dahli*) (EN B1a+2a)
Ռոստոմբեկովի մողեսը (*Darevskia Rostombekovi*) (EN B 2ab ii, iii)
մարգագետնային մողեսը (*Darevskia praticola*) (VU B1ab (iii)+2a)
կովկասյան ազնվացեղ եղջերուն (*Cervus elaphus maral*) CR D
Շելկովնիկովի կուտորան (*Neomys schelkovnikovi*) (EN B1a+2a)
ջրասամույրը (*Lutra lutra*) (EN D)
ասիական լայնական չղջիկը (*Barbastella leucomelas*) (VU B1ab (iii))
ծալքաշուրթ լայնական չղջիկը (*Tadarida teniotis*) (DD)
սովորական երկարաթև չղջիկը (*Miniopterus schreibersi*) (VU B1ab (iii)+2ab(iii)),
գորշ ականջեղ չղջիկը (*Plecotus auritus*) (VU B1a),
անտառակատուն (*Felis silvestris*) (VU B1 ab(iii, iv))
գորշ արջը (*Ursus arctos*) (VU B2ab (iii, iv))

Եզրակացություն

Դաշտային հետազոտությունների, մասնագիտական գրականության և հերքարիումային նմուշների տվյալների համադրմամբ և նույնականացմամբ հաստատված է, որ Տավուշի մարզում Թեղուտ համայնքի հարևանությամբ զիփլայնի կառուցման համար նախատեսված հայցվող տարածքում առանձնահատուկ պահպանության կարիք ունեցող, վտանգված, խոցելի, անհետացման եզրին գտնվող և ՀՀ կարմիր գրքում կամ ԲՊՄՄ կարմիր ցուցակում գրանցված բուսատեսակները և կենդանատեսակները բացակայում են:

Տարածքում կենդանիների ցամաքային միգրացիոն ուղիներ չեն հայտնաբերվել: Չեն հայտնաբերվել նաև վերգետնյա կենսակերպ ունեցող և գետնափոր կենդանիների և թռչունների բներ:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքները իրականացվելու են համեմատաբար փոքր տարածքում, չի խախտվելու բնական լանդշաֆտը, և գորշ արջի համար չի լինելու տեղաշարժի խոչնդոտ:

Օգտագործած գրականության ցանկ

1.Գալստյան Ս.Ռ., Եսկանյան Գ. Հայաստանի բնության հատուկ պահպանվող տարածքները և անտառները: WWF Հայաստան, 2012, 52 էջ:

2. Հայաստանի հանրապետության կենսաբանական բազմազանության պահպանության, օգտագործման եվ վերարտադրության ռազմավարություն եվ գործողությունների պետական ծրագիր: ՀՀ Բնապահպանության նախարարություն: Երևան, 2015:

3. «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիա, Հինգերորդ ազգային զեկույց: Երևան, 2014թ.

4. Կենսաբանական բազմազանություն: Ուղեցույց (խմբ. Ն.Խանջյան), Երևան, 2004, 88 էջ:

5. Հայաստանի հանրապետության բույսերի և կենդանիների կարմիր գիրք: Երկրորդ հրատարակություն, Երևան 2010.

6. Ղազարյան Ռ. Ս. Բուսանունների հայերեն-լատիներեն-ռուսերեն-անգլերեն-ֆրանսերեն-գերմաներեն բառարան: – Երևան, 1981: – 180 էջ:

Магакян А. К. Растительность Армянской ССР. – М.- Л., 1941. – 276 с.

Флора Армении (ред. А. Л. Тахтаджян), «Академия наук Арм ССР», Ереван т.т. 1 – 8, 1954 – 1987; т.т. 9 –11, Koeltz Scientific Books, Germany, 1995 – 2010.

ՀՀ բնության հուշարձանների ցանկ (ՀՀ կառավարության 2008 թվականի 14 օգոստոսի <<Հայաստանի Հանրապետության բնության հուշարձանների ցանկը հաստատելու մասին>> N 967-Ն որոշմամբ հաստատված) <http://www.mnp.am/am/pages/216>

Կատարող՝ ՀՀ ԳԱԱ Ա.Լ.Թախտաջյանի անվան
Բուսաբանության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող,
կ.գ.թ. Մերինե Սարգսյան

15.11.2024թ.

Աղմուկի մակարդակի գնահատում

Շինարարական աշխատանքների ընթացքում կարող է առավելագույնը օգտագործվել մեկ բեռնատար, որն էլ հանդիսանում է աղմուկի հիմնական աղբյուրը: Ինչը օգտագործվում է միայն ըստ անհրաժեշտության:

Սարքավորումների աղմուկի բնութագրերը.

-Բեռնատար մեքենայի բեռնվածքի հզորությունը 10 տոննայից ավել կամ մեկ անգամյա բետոնախառնիչ մեքենա-85-90դԲԱ:

Մոտակա բնակելի տարածքը, որի վրա կարող է ազդեցություն ունենալ շինարարական աշխատանքների աղմուկը, գտնվում է 3,5 կմ հեռավորության վրա: Հանգստի գոտիները գտնվում են մոտ 300-400մ հեռավորության վրա Բնակելի շենքերին անմիջականորեն հարող տարածքների ձայնի թույլատրելի մակարդակը կազմում է 70 դԲԱ , Հանգստի գոտիներում աղմուկի թույլատրելի մակարդակը ընդունված է 55 դԲԱ ըստ ՀՀՇՆ22-04-2014թ.նորմերի:

Աղմուկի մակարդակը հարակից տարածքներում, ներառյալ հանգստյան գոտիները (1.2)

Աղմուկի մակարդակի նվազեցում			
Անվանումը	Հեռավորությունը	Կանաչապատ գոտի	Աղմուկի մակարդակը հաշվի առնելով հեռավորությունը շենքերից և կանաչապատ գոտին
1. Բեռնատար, կամ մեկ անգամ բետոնախառնիչ մեքենա, որոնք համատեղ չեն աշխատելու:	300 մ – նվազեցումը 26 դԲԱ-ով	նվազեցումը 26 դԲԱ-ով	90-26-26=38 դԲԱ

Հաշվարկների հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ հարակից տարածքի համար 55 դԲԱ թույլատրելի չափի դեպքում շինարարական աշխատանքների աղմուկի առավելագույն մակարդակը (38դԲԱ) գտնվում է թույլատրելի նորմայի սահմաններում:

Գրականություն

1. ՀՀ առողջապահության նախարարություն, 6 մարտի 2002թ.թ. Երևան , հրաման N138, ՀՀՇՆ22-04-2014թ.նորմեր;
2. СНиП II-12-77 , глава 12 Защита от шума, Москва 1978